

บทเพลงเล่าเรื่อง ตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์

The song of legend Kalasin ancestors

ศิริวรรณ จันทร์สว่าง

ได้รับทุนสนับสนุนงานสร้างสรรค์ของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564

ลิขสิทธิ์ของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

THE SONG OF LEGEND KALASIN ANCESTORS

SIRIWAN JANSAWANG

FUNDED CREATION BY BUNDITPATANASILPA INSTITUTE

BUDJET YEAR 2021

COPYRIGHT OF BUNDITPATASILPA INSTITUTE

ชื่อเรื่อง : บทเพลงเล่าเรื่องบรรพชนคนกาฬสินธุ์

ผู้วิจัย : นางสาวศิริวรรณ จันทร์สว่าง

หน่วยงาน : สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ทุนสนับสนุนงานจากงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องสร้างสรรค์บทร้องทำนองดนตรี ชุด บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์ เป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของบรรพชนและชุมชนเมืองกาฬสินธุ์ และ 2 เพื่อสร้างสรรค์บทร้องทำนองดนตรี ชุด บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์ มีระเบียบการวิจัยดังนี้ 1. ศึกษาข้อมูลจากตำรา งานวิจัย บทความวิชาการเพื่อสืบค้นประวัติความเป็นมาและเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของเมืองกาฬสินธุ์ ต้นตระกูลของเมืองกาฬสินธุ์ สภาพสังคมการปกครองในปัจจุบันของจังหวัดกาฬสินธุ์จากอดีตถึงปัจจุบัน 2. การสัมภาษณ์ 3. การออกแบบโครงสร้างดนตรีและกลวิธีการขับร้อง 4. การประสานงานกับผู้ประพันธ์เพลง 5. การสร้างสรรค์ผลการสร้างสรรค์ บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์ 6. การประเมินผลโดยการจัดการแสดง

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสร้างสรรค์ มีขั้นตอนดังนี้ ผู้วิจัยได้เลือกเหตุการณ์สำคัญบางเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์และตำนานของบรรพบุรุษของชาวกาฬสินธุ์ เริ่มตั้งแต่การอพยพจากเมืองเวียงจันทน์ของดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงคือดินแดนของลาวสู่ดินแดนอีสาน และอพยพสู่พื้นที่ของจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยศึกษาจากหลักฐานแล้วนำมาประพันธ์บทร้องและสร้างสรรค์ดนตรีประกอบบทร้อง จาก 5 เหตุการณ์ 5 บทเพลง ได้แก่ พลัดบ้าน จากอีสานสู่สยาม พระราชทานนามสถาปนา ชัยสุนทรผู้กล้า กาฬสินธุ์รำลึก การสร้างสรรค์ผลงานทางดนตรีรวมทั้งการขับร้อง เพราะการสร้างสรรค์ครั้งนี้ เชื่อมโยงกับเป็นวิธีการปรับปรุงบทประพันธ์ การเรียบเรียงเสียงประสาน รวมทั้งกลวิธีการขับร้องที่มุ่งนำเสนอกระบวนการอย่างมีพัฒนาการ ซึ่งหมายถึง ปรับปรุงขั้นตอนการสร้างสรรค์ให้ดีขึ้นด้วยวิธีการแบบสะสมทีละขั้นตอน ความคิดใหม่เกิดจากความคิดหลากหลาย แนวทางแก้ปัญหาใหม่ ๆ เกิดจากแนวทางเก่า ๆ แต่ปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นการผสมผสานหรือสังเคราะห์แนวคิดที่ 1 กับ ที่ 2 ให้เกิดเป็นแนวคิดที่ 3 ซึ่งกลายเป็นความคิดใหม่หรือผลงานสร้างสรรค์ โดยการผสมผสานวัฒนธรรมดนตรีลาว ดนตรีไทย (ราชสำนัก) ซึ่งผู้วิจัยนิยามว่า “ดนตรีอีสานร่วมสมัย”

Title. The song of legend Kalasin ancestors.

Researcher. Miss Siriwan Jansawang

Bureau. Bandit Pattanasilapa Institute. Supporting Fund For Research of the
Budget Year 2021

Abstract

Research on the creation of melodic vocals, The song series tells the story of the legend of the Kalasin people' ancestors, is a creative research with two wishes: 1. To study the history of the ancestors and the community of Kalasin, and 2 to create melodic vocals. A series of songs telling the story of the legends of kalasin ancestors. There are research regulations as follows: 1. Study data from research textbooks. Academic articles to trace the history and milestones of Kalasin's history Family tree of Kalasin City The current social governance of Kalasin province from the past to the present 2. Interviews 3. Designing musical structures and vocal tactics 4. Coordination with composers 5. Creative Creation, The song tells the story of the legend of the Kalasin ancestors 6. Evaluation by display management.

The results of research showed that; the creative process here are the steps: selected some important events in the history and mythology of the Kalasin people's ancestors. Starting from the evacuation of Vientiane city of the left bank of the Mekong River, the territory of Laos to the Isan territory, and migrating to the area of Kalasin province, studying the evidence and composing the vocals and creating songs from 5 events, 5 songs including: to displace the house from Isan to Siam, The Royal family named. The Establishment of Chaisunthorn who dared Kalasin to commemorate. Musical creations as well as vocals linked to improving composition, arrangements, harmony composition, as well as vocal tactics aimed at presenting evolving processes, which means improving the creative process with a cumulative, step-by-step approach. New ideas are born of a wide range of ideas. New solutions are based on old but improved approaches, especially by combining or synthesizing concepts 1 and 2 into a third concept, which

becomes a new idea or creative work by combining Laos music culture, Thai traditional music (Royal court music), which the researchers defined as "Contemporary Isan Music."

Keywords. The song series, Contemporary Isan Music.

กิตติกรรมประกาศ

งานสร้างสรรค์ด้านดนตรีและคีตศิลป์ เรื่อง บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์ ประสบผลสำเร็จได้โดยได้รับความอนุเคราะห์ด้านความรู้และคำชี้แนะต่างๆ จากผู้รู้และผู้ทรงคุณวุฒิ หลายท่านซึ่งผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ ที่นี้

คุณครูทัศนีย์ ขุนทอง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย- คีตศิลป์) พ.ศ. 2555 ผู้ให้คำแนะนำในการบรรจุกทำนองเพลงและการขับร้อง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีรพงศ์ แสนไสย ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมินผลงาน

นายจิรวุฒิ นิลฉาย ศิลปินอิสระ ผู้ให้คำปรึกษาแนะนำการสร้างสรรค์ดนตรีประกอบเพลง บุตรและญาติพี่น้องของผู้สร้างสรรค์ ผู้ที่คอยให้กำลังใจ ช่วยเหลือและสนับสนุนในทุกๆด้าน ตลอดระยะเวลาที่ทำงานสร้างสรรค์

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ที่สนับสนุนทุนวิจัยจนสามารถดำเนินการสร้างสรรค์ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

คณะผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ที่มีได้กล่าวถึงที่ได้มีส่วนช่วยเหลือกระทั้งงานสำเร็จลุล่วงโดยสมบูรณ์

คำนำ

งานวิจัยสร้างสรรค์เล่มนี้ ผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลจากเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ ก่อนที่จะเป็นเมืองกาฬสินธุ์ในปัจจุบัน โดยได้ประพันธ์เพลงขึ้นตามลำดับเหตุการณ์ ด้วยประสงค์ให้คนทั่วไปได้ทราบที่มาของเมืองกาฬสินธุ์ผ่านบทเพลงมีเนื้อหาที่เข้าใจง่าย มีทั้งหมด 5 บทเพลง ได้แก่ เพลง พลัดบ้าน เพลงอีสานสู่สยาม เพลงขนานนามสถาปนา เพลงชัยสุนทรผู้กล้า และเพลงกาฬสินธุ์รำลึก ในการสร้างสรรค์ดนตรีนั้นผู้วิจัย ได้บรรจุกำหนดเพลงสำเนียงลาว ได้แก่ เพลงลาวดวงเดือน ลาวเสี่ยง เทียน ลาวสมเด็จ ลาวครวญ และขับทูนเพลงพระบาง โดยได้ใช้ดนตรีสากล ดนตรีไทย และดนตรี พื้นบ้านอีสานในการบรรเลงผสมผสาน เพื่อให้ได้อารมณ์เพลงที่ไพเราะน่าฟังยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยสร้างสรรค์ด้านดนตรี-คีตศิลป์ เรื่อง ” บทเพลงเล่าเรื่องตำนาน บรรพชนคนกาฬสินธุ์ ” นี้ จะเป็นแนวทางและเป็นประโยชน์สำหรับท่านที่สนใจนำไปประยุกต์ใช้ในการ สร้างงานต่อไป

ผู้วิจัย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
คำนำ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
1.6 กรอบแนวคิดในการทำวิจัย.....	5
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของจังหวัดกาฬสินธุ์.....	6
2.2 องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับงานวิจัย.....	49
2.3 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย.....	54
2.4 บริบทพื้นที่ของการวิจัย.....	57
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัยและกระบวนการสร้างสรรค์.....	60
3.1 กลุ่มเป้าหมาย.....	60
3.2 ระยะเวลาในการวิจัย.....	61
3.3 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	61
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	62
3.5 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	62
3.6 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	62

สารบัญ (ต่อ)

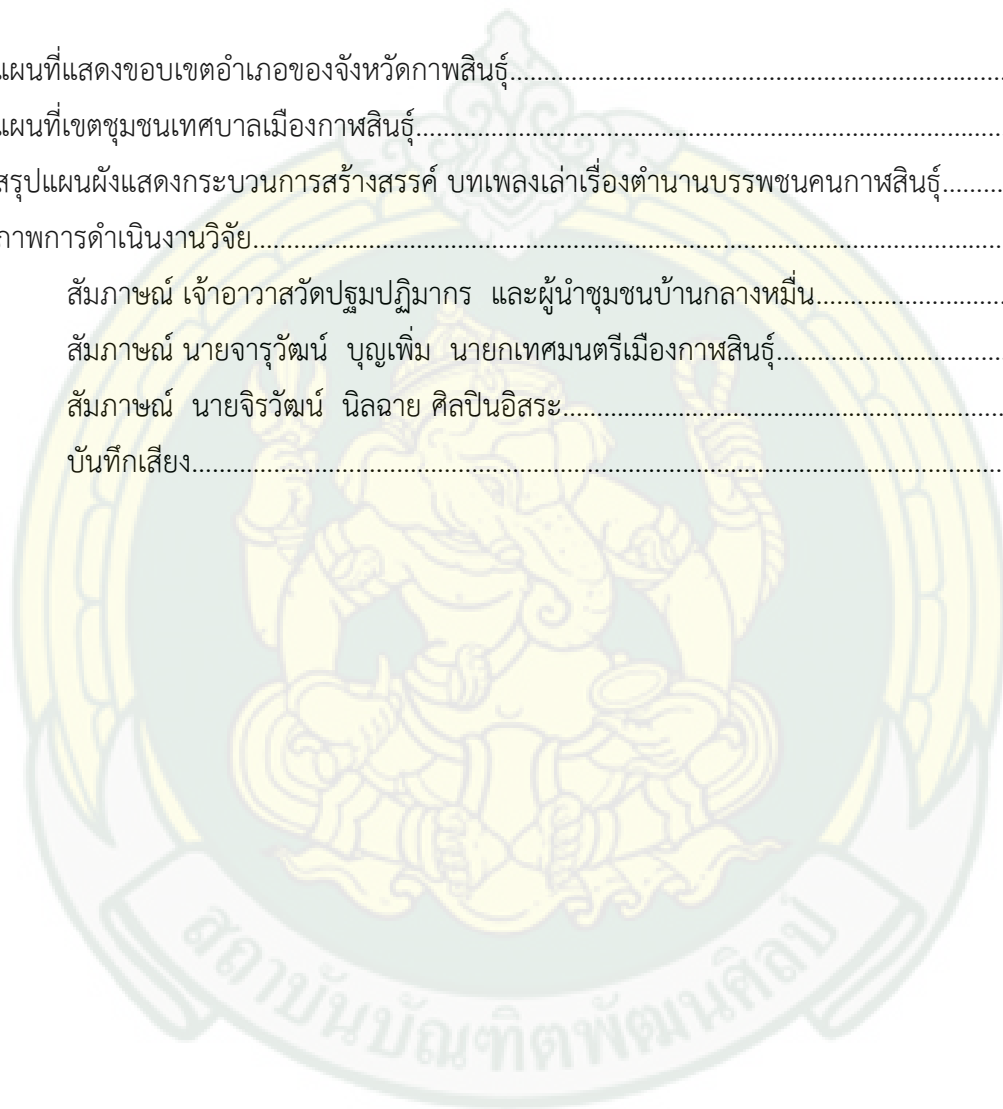
เรื่อง	หน้า
บทที่ 4 การสร้างสรรค์บทร้องทำนองดนตรี ชุด บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์.....	64
4.1 ประวัติความเป็นมาของบรรพบุรุษและชุมชนเมืองกาฬสินธุ์.....	64
4.2 สร้างสรรค์บทร้องทำนองดนตรี ชุด บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์.....	64
บทที่ 5 สรุปผลการสร้างสรรค์ อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	73
5.1 สรุป.....	73
5.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	75
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	79
5.4 บทส่งท้าย.....	79
บรรณานุกรม.....	82
ภาคผนวก ก.....	84
เพลงพลัดบ้าน.....	85
เพลงอีสานสู่สยาม.....	118
ขนานนามสถาปนา.....	133
ชัยสุนทรผู้กล้า.....	146
กาฬสินธุ์รำลึก.....	178
ภาคผนวก ข.....	180
แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง.....	181
แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง.....	184
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์.....	185
ภาคผนวก ค.....	190
ประวัติผู้วิจัย.....	191

สารบัญภาพ

เรื่อง	หน้า
กรอบแนวคิดในการทวิจย.....	5
วัดกลางพระอารามหลวง เป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อดำ.....	23
หอเจ้าบ้าน.....	23
ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง.....	24
อนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร.....	24
ศาลเจ้าปู่เฮ.....	24
ศาลปู่หาญ.....	25
แก่งดอนกลาง.....	25
ศาลปู่กุดโง้ง.....	25
แม่น้ำปาว.....	26
รูปอิตที่ 1 เดือนอ้าย บุญเข้ากรรม.....	30
รูปอิตที่ 2 เดือนยี่ บุญคูณลาน.....	32
รูปอิตที่ 3 เดือนสาม บุญข้าวจี.....	34
รูปอิตที่ 4 เดือนสี่ บุญพะเวด.....	37
รูปอิตที่ 5 เดือนห้า บุญสงกรานต์.....	38
รูปอิตที่ 6 เดือนหก บุญบั้งไฟ.....	39
รูปอิตที่ 7 เดือนเจ็ด บุญข้าชะ.....	40
รูปอิตที่ 8 เดือนแปด บุญเข้าพรรษา.....	41
รูปอิตที่ 9 เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน.....	41
รูปอิตที่ 10 เดือนสิบ บุญข้าวสาก.....	42
รูปอิตที่ 11 เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา.....	43
รูปอิตที่ 12 เดือนสิบสอง บุญกฐิน และงานลอยกระทง.....	44
องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์.....	53
ประเภทของความคิดสร้างสรรค์.....	53
การสร้างสรรค์บทเพลง มาจากหลักของการตีความ.....	54

สารบัญภาพ

เรื่อง	หน้า
แผนที่แสดงขอบเขตอำเภอของจังหวัดกาฬสินธุ์.....	59
แผนที่เขตชุมชนเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์.....	59
สรุปแผนผังแสดงกระบวนการสร้างสรรค์ บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์.....	74
ภาพการดำเนินงานวิจัย.....	186
สัมภาษณ์ เจ้าอาวาสวัดปฐมปฏิมากร และผู้นำชุมชนบ้านกลางหมื่น.....	186
สัมภาษณ์ นายจารุวัฒน์ บุญเพิ่ม นายกเทศมนตรีเมืองกาฬสินธุ์.....	188
สัมภาษณ์ นายจิรวุฒิ นิลฉาย ศิลปินอิสระ.....	188
บันทึกเสียง.....	189

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คำว่า "ประวัติศาสตร์" ในภาษาไทยเกิดจากการสมาสของคำในภาษาบาลี "ประวัติ" (ปวตติ) ซึ่งหมายถึง เรื่องราวความเป็นไป และคำในภาษาสันสกฤต "ศาสตร์" (ศาสฺตร) ซึ่งแปลว่า ความรู้ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี) ซึ่ง "ประวัติศาสตร์" คือ เรื่องราวความเป็นไป หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่งในแต่ละกลุ่มชนย่อมมีประวัติและความเป็นมาของตนเองมีการบอกเล่าสืบต่อกันมาและบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรทำให้คนรุ่นหลังได้รับทราบถึงเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆของบรรพบุรุษที่มีมาตั้งแต่ครั้งอดีตได้ ในส่วน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้ให้ความหมายของ "ตำนาน" ไว้ว่า เรื่องแสดงกิจการอันมีมาแล้วแต่ปางหลัง เรื่องราวมนานที่เล่ากันสืบๆกันมา ตำนานนั้นจะเกี่ยวข้องกับบุคคล มักเป็นเรื่องที่กล่าวถึงคุณธรรม ความฉลาด ความสามารถ ความกล้าหาญของบุคคล ซึ่งจะมีตัวตนจริง มีสถานที่ และกำหนดระยะเวลาของเหตุการณ์ที่แน่นอน แม้บางครั้งจะมีเรื่องเหนือธรรมชาติอยู่บ้าง ก็เกิดจากการเล่าตกแต่งเสริมขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้ฟังยังเชื่อว่าเรื่องดังกล่าวมีเค้าความจริงอยู่

กาฬสินธุ์ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์จังหวัดหนึ่งในภาคอีสานจากหลักฐานทางโบราณคดีบ่งบอกว่าเคยเป็นที่อยู่อาศัยดั้งเดิมของชนชาติขอม ซึ่งมีความเจริญทางด้านอารยธรรมประมาณ 1,600 ปี มีหลักฐานทางโบราณคดีคือเมืองฟ้าแดดสงยาง ทำให้สามารถสรุปได้ว่าสถานที่แห่งนี้มีความเจริญของอารยธรรมยุคทวารวดี เมื่อขอมเสื่อมอำนาจลงกลุ่มชนชาวลาวจึงเข้ามาตั้งถิ่นฐานแทน สาเหตุของการอพยพของชาวลาวอันเนื่องมาจากความขัดแย้งแตกแยกและการทำสงครามแย่งชิงความเป็นใหญ่กันเอง กลุ่มชาวลาวที่อพยพมี 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มพระนางสุมังคละ-พระครูโพนเสม็ด-จารย์แก้ว กลุ่มพระวอ-พระตา และกลุ่มเจ้าโสมพะมิตร (พระราชวงศ์จักรีกับ 200 ปีกาฬสินธุ์, 2536)

กลุ่มที่เป็นบรรพบุรุษของชาวกาฬสินธุ์ คือกลุ่มเจ้าโสมพะมิตร เจ้าโสมพะมิตร เกิดราวพ.ศ.2275 เดิมตั้งบ้านอยู่ที่บ้านผ้าขาว แขวงเมืองเวียงจันทน์ เมื่อเติบโตขึ้นได้รับ ราชการในราชสำนักเวียงจันทน์จนได้บรรดาศักดิ์เป็นพญา ดังปรากฏในเอกสารหลักฐานจาก ฝ่ายเวียงจันทน์ที่มีศุภอักษรถึงกรุงเทพฯและเอกสารทางฝ่ายท้องถิ่นเอง พญาโสมพะมิตร รับราชการอยู่ในเวียงจันทน์จนอายุได้ 45 ปี จึงได้อพยพไพร่พล บุตร ภรรยา ออกจากเมือง เวียงจันทน์ร่วมกับพระอุปชา เมืองแสนซ็อนโปงและเมืองแสนหน้าจ้ำ ข้ามลำน้ำโขงไปตั้ง ชุมชนที่บ้านผ้าขาว บ้านพันนาบริเวณใกล้พระธาตุเชิงชุม (อยู่ในเขตจังหวัดสกลนครใน ปัจจุบัน) เจ้าโสมพะมิตร ได้ปกครองไพร่พลร่วมกับพระอุปชา เมืองแสนซ็อนโปง และเมือง แสนหน้าจ้ำที่บ้านผ้าขาวพันนา ณ ขณะนั้นมีไพร่พลอยู่ประมาณ 5,000 คน ทำราชการขึ้น ต่อเวียงจันทน์ ต่อมาชุมชนบ้านผ้าขาวพันนาเกิดขัดแย้งกับทางเวียงจันทน์ประกอบกับเมือง แสนซ็อนโปงและพระอุปชาถึงแก่กรรมลงไป อีกทั้งเมืองแสนหน้าจ้ำก็แยกตัวอพยพไพร่พล ของตนตามกลุ่มพระวอ พระตาลไปเมืองอุบลราชธานี เจ้าโสมพะมิตรจึงอพยพไพร่พลของ ตนข้ามเทือกเขาภูพานไปอาศัยอยู่บริเวณบ้านกลางหมื่น (ปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลกลางหมื่น อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวเมืองกาฬสินธุ์ (พระราชวงศ์จักรี กับ 200 ปี กาฬสินธุ์, 2536)

จากหลักฐานพบว่า เหตุการณ์สำคัญๆที่เกิดขึ้นตั้งแต่ครั้งแรกอพยพออกจากเมือง เวียงจันทน์ จนมาถึงการสร้างบ้านสร้างเมืองอยู่เป็นหลักฐานมั่นคงและได้เข้าสวามิภักดิ์ต่อ พระมหากษัตริย์แห่งแผ่นดินไทย ได้เดินทางเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 เพื่อขอพระราชทานตั้งเมือง จนได้รับพระราชทานชื่อเมืองว่า เมืองกาฬสินธุ์ และ เจ้าโสมพะมิตรได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็นพระยาชัยสุนทรเจ้าเมืององค์แรก ปกครอง เมืองกาฬสินธุ์สืบมาจนถึงท้าวหมาแพงพระยาชัยสุนทรองค์ที่ 2 และเจ้าเมืองอีกหลายท่าน จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มีเหตุการณ์สำคัญๆที่ อนุชนคนรุ่นหลังควรรับรู้ว่ามีบรรพชนได้สร้างสิ่งใดไว้ให้แก่แผ่นดินกาฬสินธุ์ในครั้งอดีตอย่างไร บ้าง

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญที่บรรพชนของคนกาฬสินธุ์ได้สร้างไว้ในแผ่นดิน กาฬสินธุ์มานับสองร้อยกว่าปี จึงมีความตั้งใจที่จะสร้างสรรค์บทเพลง เพื่อร้อยเรียง เรื่องราวเหตุการณ์สำคัญๆในประวัติศาสตร์เมืองกาฬสินธุ์ขึ้น โดยได้เรียงลำดับเหตุการณ์ สำคัญๆ 5 เหตุการณ์ดังนี้ พลัดบ้าน จากอีสานสู่สยาม พระราชทานนามสถาปนา ชัยสุนทรผู้กล้า กาฬสินธุ์รำลึก

การสร้างสรรค์บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์ มีความประสงค์เพื่อเผยแพร่ให้คนในชุมชนเมืองกาฬสินธุ์และบุคคลทั่วไปได้รับรู้ประวัติและที่มาของบรรพชนในลักษณะของการเล่าเรื่องและบทเพลง เพื่อให้ลูกหลานจะได้เข้าใจเรื่องราวและเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองได้ดียิ่งขึ้น เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึก เกิดความรักความหวงแหน และภาคภูมิใจร่วมกันในสิ่งที่ดั่งามของบรรพชนที่ได้สร้างบ้านแปลงเมืองและมีความกล้าหาญเสียสละแม้แต่ชีวิตเพื่อรักษาไว้ซึ่งเกียรติภูมิของคนกาฬสินธุ์ ควรค่าแก่การเชิดชู เคารพสักการะสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของบรรพชนและชุมชนเมืองกาฬสินธุ์

2.2 สร้างสรรค์บทร้องทำนองดนตรี ชุด บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคน

กาฬสินธุ์

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยสร้างสรรค์ เรื่อง บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาประวัติความเป็นมาและเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของเมืองกาฬสินธุ์ ต้นตระกูลของเมืองกาฬสินธุ์ คำขวัญของจังหวัดกาฬสินธุ์ วัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมความเชื่อ กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดกาฬสินธุ์ สภาพสังคมการปกครองในปัจจุบันของจังหวัดกาฬสินธุ์จากอดีตถึงปัจจุบัน

3.2 ขอบเขตในการสร้างสรรค์

ในการสร้างสรรค์ บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้เลือกเหตุการณ์สำคัญๆบางเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์และตำนานของบรรพบุรุษของชาวกาฬสินธุ์ เริ่มตั้งแต่การอพยพจากเมืองเวียงจันทน์ของดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงคือดินแดนของลาวสู่ดินแดนอีสาน และอพยพสู่พื้นที่ของจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยศึกษาจากหลักฐานแล้วนำมาประพันธ์บทร้องและสร้างสรรค์ดนตรีประกอบบทร้อง จาก 5 เหตุการณ์ 5 บทเพลง ได้แก่ พลัดบ้าน จากอีสานสู่สยาม พระราชทานนามสถาปนา ชัยสุนทรผู้กล้า กาฬสินธุ์ รำลึก

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์ หมายถึง บทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่เพื่อร้อยเรียงเรื่องราวและเหตุการณ์สำคัญบางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตของบรรพบุรุษของชาวกาฬสินธุ์ ที่ได้อพยพมาจากเวียงจันทน์ จนได้สร้างบ้านแปลงเมืองเป็นเมืองกาฬสินธุ์จนทุกวันนี้

พลัดบ้าน หมายถึง บทเพลงที่กล่าวถึงการอพยพของบรรพบุรุษของชาวกาฬสินธุ์ ประกอบด้วยผู้นำคือ เจ้าโสมพะมิตร พระอุปชา เมืองแสนซ้อนโปง เมืองแสนหน้าจ้ำ พร้อมครอบครัวและไพร่พลจากเมืองเวียงจันทน์ ดินแดนลาว สู่ดินแดนภาคอีสานของไทย

จากอีสานสู่สยาม หมายถึง บทเพลงที่กล่าวถึงการสร้างบ้านแปลงเมืองของบรรพบุรุษของชาวกาฬสินธุ์ในดินแดนอีสานจนเป็นปึกแผ่นมั่นคงและเข้าสวามิภักดิ์ต่อพระมหากษัตริย์แห่งสยามประเทศ

พระราชทานนามสถาปนา หมายถึง บทเพลงที่กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บ้านแก่งสำโรงแต่เดิม ขึ้นเป็นเมืองนามว่า กาฬสินธุ์ และสถาปนาเจ้าโสมพะมิตร เป็นพระยาชัยสุนทร เจ้าเมืองกาฬสินธุ์คนแรก

ชัยสุนทรผู้กล้า หมายถึง บทเพลงที่กล่าวถึงพระยาชัยสุนทร (ท้าวหมาแพง) ซึ่งเป็นเจ้าเมืองกาฬสินธุ์คนที่ 2 ที่ท่านและพวกถูกประหารชีวิตจากการที่ไม่ยอมรับการเกลี้ยกล่อมให้กลับไปขึ้นต่อเวียงจันทน์ โดยถือสัจย์ว่าไม่ยอมเป็นข้าสองเจ้า บ่าวสองนาย หมายถึง เมื่อได้มาอยู่ในแผ่นดินไทยแล้วได้อยู่ดีมีสุขภายใต้พระบรมโพธิสมภารของราชวงศ์จักรี ก็จะจงรักภักดีสืบไป ถึงแม้ตัวจะต้องพลีชีพก็ยอม ถือเป็นการสร้างวีรกรรมที่ยิ่งใหญ่ไว้ในแผ่นดินกาฬสินธุ์

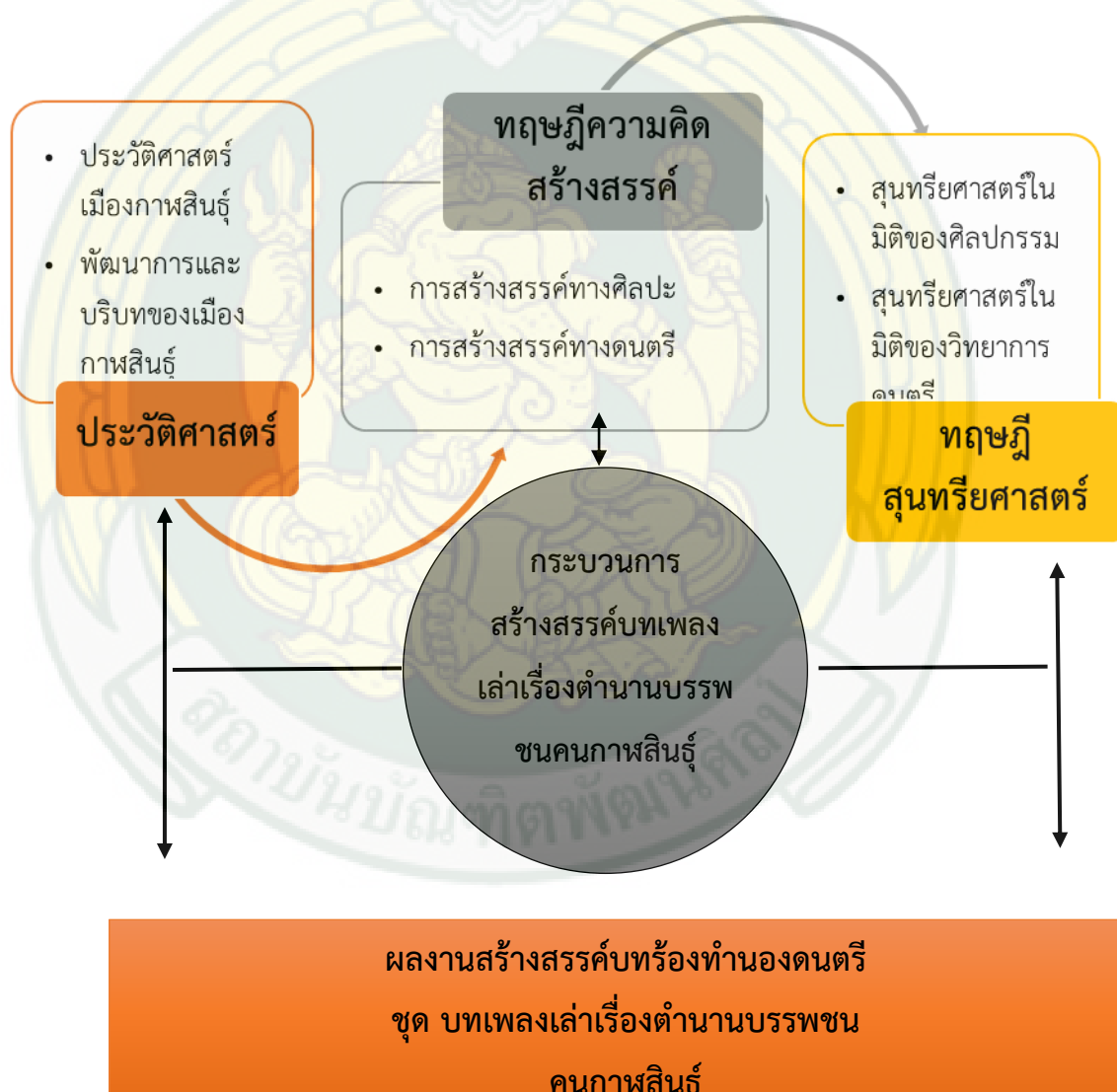
กาฬสินธุ์รำลึก หมายถึง บทเพลงที่กล่าวถึง การรำลึกถึงพระคุณของบรรพชนทุกท่านที่ได้สร้างบ้านแปลงเมือง และได้สร้างสิ่งดีงามให้เกิดแก่แผ่นดินกาฬสินธุ์ได้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขตราบนานทุกวันนี้ ควรค่าแก่ลูกหลานได้เชิดชู เคารพสักการะสืบไป

ดนตรีอีสานร่วมสมัย หมายถึง หลักการ แนวคิด กระบวนการผลงานสร้างสรรค์บทร้องทำนองดนตรี ชุด บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 5.1. เกิดการบูรณาการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์กับชุมชนเมืองกาฬสินธุ์ปัจจุบัน
- 5.2. เผยแพร่ผลงานการสร้างสรรค์บทเพลง ชุด บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชน
คนกาฬสินธุ์
- 5.3. เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานดนตรีอีสานร่วมสมัย

6. กรอบแนวคิดในการทำวิจัย

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสร้างสรรค์ บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากหลายแหล่งข้อมูล ได้แก่ หนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ พงศาวดาร เว็บไซต์ บทความวิชาการ วารสารวิชาการ การสัมภาษณ์ โดยได้วางขอบเขตเนื้อหาที่เกี่ยวข้องในการสร้างสรรค์ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของจังหวัดกาฬสินธุ์
 - 1.1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนเมืองกาฬสินธุ์
 - 1.2. ตันตระกูลเจ้าเมืองกาฬสินธุ์
 - 1.3. สถานที่สำคัญคำขวัญของเมืองกาฬสินธุ์ และคำขวัญจังหวัดกาฬสินธุ์
 - 1.4. วัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมความเชื่อของชาวเมืองกาฬสินธุ์
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างสรรค์
 - 2.1. ความหมายของแรงบันดาลใจ
 - 2.2. แนวคิดและเทคนิคการประพันธ์เพลง
3. แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย
 - 3.1. แนวคิดในการสร้างผลงานสร้างสรรค์
 - 3.2. ทฤษฎีกระบวนการสร้างสรรค์
 - 3.3. ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์
4. บริบทพื้นที่วิจัย

สภาพสังคมของชุมชนเมืองกาฬสินธุ์ในปัจจุบัน

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของจังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดกาฬสินธุ์

เดิม วิชาคหะพนกิจ (2546) กล่าวว่า ประวัติเมืองกาฬสินธุ์เพ่งปรากฏหลักฐานแน่ชัดในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มานี้ว่า เจ้าผ้าขาว ซึ่งเป็นพวกเดียวกับเจ้าพระตา เจ้าพระวอฯ (พระวรราชภักดี) เมืองอุบลเจ้าผ้าขาวเกิดผิดใจกับผู้ครองนครเวียงจันทน์ด้วยเรื่องโอรสของพระเจ้ากรุงศรี

สัตนาคนหุตเวียงจันทน์ผิประเพณีในหลานสาวของเจ้าฟ้าขาวก็พากันอพยพครอบครัวมาตั้งหลักแหล่งอยู่บ้านหินโงมพวกหนึ่ง ที่บ้านหนองบัวลุ่มภูพวกหนึ่ง อีกพวกหนึ่งมาตั้งอยู่ทางบ้านกะลิมเมืองพาน ส่วนเจ้าฟ้าขาวพาหลานสาวและไพร่พลอพยพลงมาทางใต้ยึดมั่นในหมู่บ้านตำบลต่อมาที่เรียกกันว่า บ้านพรรณนา บ้านฟ้าขาว ฯลฯจนหลานสาวที่มีครรภ์กับโอรสเจ้านครเวียงจันทน์มาก่อนนั้นคลอดบุตรเป็นชายให้ชื่อว่า”เจ้าโสมพะมิตร” เติบโตขึ้นเมื่อเจ้าฟ้าขาวถึงแก่อนิจกรรม แล้วเจ้าโสมพะมิตร ก็ได้ปกครองไพร่พลแทนแต่เห็นว่าต่อไปเบื้องหน้าจะอยู่ที่บ้านฟ้าขาวไม่ปลอดภัยจึงพากันอพยพข้ามเทือกเขาภูพานลงมาตั้งในที่แห่งหนึ่งซึ่งเรียกกันต่อมาว่าบ้านกลางหมื่น แต่เห็นว่ายังไม่เหมาะอยู่อีกจึงได้ย้ายมาตั้งที่ตำบลแก่งสำโรง ข้างดงสงเปลือยริมน้ำป่าวเดียนี้

นิวัฒน์ พ.ศรีสุวรรณ (2529) กล่าวถึงตำนานเล่าว่า ตาฟ้าขาวลาวเวียง (ตาฟ้าขาว,คนถือศีล นุ่งขาวห่มขาว) ชาวเมืองเวียงจันทน์เป็นพวกเดียวกันกับพระวอพระตา เดิมอยู่บ้านฟ้าขาว แขวงเมืองศรีสัตนาคนหุต เกิดขัดใจกับเจ้ากรุงเวียงจันทน์ เรื่องหลานสาวถูกข่มขืนน้ำใจ จึงพาหลานสาวพร้อมด้วยพวกพ้องอพยพข้ามโขงหนีมาทำมาหากินอยู่ที่แห่งใหม่ มาตั้งหมู่บ้านฟ้าขาวและบ้านพันนาขึ้น (ปัจจุบันบ้านฟ้าขาวอยู่ท้องที่ตำบลม่วงไข่ อำเภอฟังโคน บ้านพันนาอยู่ตำบลพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร) ต่อมาหลานสาวตาฟ้าขาวที่ถูกพระเจ้ากรุงเวียงจันทน์ขืนใจได้คลอดบุตรออกมาให้ชื่อว่า”เจ้าโสมพะมิตร” เมื่อตาฟ้าขาวถึงแก่กรรมเจ้าโสมพะมิตรได้เป็นหัวหน้าปกครองไพร่พลแทน พ.ศ. 2336 เจ้าโสมพะมิตรทำคำหาได้อพยพครอบครัวและไพร่พลประมาณ 5 พันคนข้ามเทือกเขาภูพานเข้ามาตั้งชุมชนอยู่แห่งหนึ่ง ปัจจุบันเรียกว่าบ้านกลางหมื่น แล้วเคลื่อนต่อมาบ้านแก่งสำโรงริมน้ำป่าวข้างดงสงเปลือย ขอพึงทางกรุงเทพฯและรับจะคุมเลกและผลเร็วส่งต่อกรุงเทพฯ และขออนุญาตตั้งเมืองขึ้นปกครอง และด้วยเหตุที่เจ้าโสมพะมิตรได้เล่าถึงถิ่นที่เคยอยู่ริมน้ำเก่า กับได้อาภาสัณฐ์ทูลถวายด้วย จึงโปรดเกล้าให้ตั้งบ้านแก่งสำโรงเป็น เมืองกาฬสินธุ์ ให้เจ้าโสมพะมิตรเป็น “พระยาชัยสุนทรเจ้าโสมพะมิตร” เจ้าเมือง ให้ทำคำหาเป็นอุปฮาด ปกครองดินแดนใต้เขตภูพานถึงริมน้ำชี ทางทิศตะวันตกถึงลำน้ำพอง ทางตะวันออกถึงห้วยหลักทอดยอด้วย ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ

ธีระ พิมพะนิตย์ (2541) กล่าวว่า ถึงปี ค.ศ.1781 พระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามจึงส่งพระเจ้านันทเสน ขึ้นมาเป็นพระเจ้าแผ่นดินนครเวียงจันทน์ เจ้านันทเสนได้ขึ้นมากองนครเวียงจันทน์เมื่อวันที่ 5 เดือนอ้าย ออกใหม่ 14 ค่ำ ค.ศ.1780 (พ.ศ.2323) ทรงพระนามว่าพระเจ้านันทเสนพงมะลาว มีโอรส 4 พระองค์ ได้แก่ พญาโสมภมิตร* เจ้าอุปชา (ตายที่บ้านฟ้าขาวพันนา) เมืองแสนฮ้อนโปง (ตายที่บ้านฟ้าขาวพันนา) และเมืองแสนหน้าจ้ำ

เจ้าโสมพะมิตร ได้เดินทางออกจากนครเวียงจันทน์พร้อมอ้ายน้องและไพร่ประมาณ 5,000 คนได้มาสร้างบ้านแปงเมืองอยู่ที่บ้านฟ้าขาวพันนาและหนองหารเจดีย์เชียงชุม (ซึ่งเป็นจังหวัดสกลนครเดี๋ยวนี)เพื่อส่งส่วยแก่เมืองเวียงจันทน์ เวลาไม่ถึงปีเจ้าอุปชาและ

เมืองแสนฮั่นโปง ซึ่งเป็นอนุชาของเจ้าโสมภุมิต ได้ถึงแก่กรรม ทำให้ขาดบุคคลสำคัญ 2 คน ที่จะช่วยส่งส่วยเมืองเวียงจันทน์และอีกอย่างพระเจ้าอนุสรณ์ผู้ครองนครหลวงพระบางยังทราบว่าเป็นพระโอรสของเจ้านันทเสนคู่คดีได้หนีมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านผ้าขาวพันนาและยังส่งส่วยแก่เมืองเวียงจันทน์ เจ้าโสมภุมิต คิดถึงความไม่ปลอดภัยแก่บ่าวไพร่และครอบครัว จึงอพยพท้าวเพี้ยบ่าวไพร่ประมาณ 6,000 คนเศษ หนีลงมาหาญาติพี่น้องซึ่งหนีลงมาก่อนคือพระวอพระตา ซึ่งพระวอพระตาได้สร้างบ้านแปงเมืองอยู่ที่บ้านแจละแม ดอนมดแดง (จังหวัดอุบลราชธานีทุกวันนี้) เมื่อมาถึงก็พักอยู่ได้ไม่นานเพราะกลัวจะไม่ปลอดภัยจึงได้ปรึกษากับพระวอ และขอบ่าวไพร่จากพระวอได้ 3,000 คน จึงได้อพยพเดินทางย้อนขึ้นมามาตามลำน้ำมูล,ชี,ปาว มาตั้งหลักอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำปาวเรียกตรงนี้ว่า บ้านแก่งสำโรง (ซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลจังหวัดกาฬสินธุ์ในปัจจุบัน)

หนังสือพระราชวงศ์จักรีกับ 200 ปีกาฬสินธุ์ (2536) กล่าวว่า กลุ่มเจ้าโสมพะมิตร อพยพออกจากอาณาจักรศรีสัตนาคนหุตล้านช้างเวียงจันทน์ในเวลาไล่เลี่ยกับกลุ่มพระวอพระตา แต่ได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่บริเวณบ้านผ้าขาว บ้านพันนา ในลุ่มน้ำสงคราม กลุ่มนี้มีผู้นำหลายคนมีทั้งเชื้อพระวงศ์ ผู้นำทางศาสนาและกรรมการเมือง ได้แก่เจ้าโสมพะมิตร (ในเอกสารชั้นต้นฝ่ายกรุงธนบุรีว่าพญาโสมพะมิตร ท้าวอุปชา เมืองแสนหน้าจ้ำ เป็นต้น สาเหตุที่เจ้าโสมพะมิตรอพยพออกจากเวียงจันทน์เพราะเกิดความขัดแย้งกับพระเจ้าศิริบุญสาร

พงศาวดารเมืองกาฬสินธุ์ ของพระราชกรักรบริหาร(ทอง)(ถ่ายสำเนาสมุดข่อย

เมื่อพ.ศ.2524) กล่าวไว้ว่า ครั้งนั้น พระยาโสมพะมิตร พระยาอุปชา เมืองแสนฮั่นโปง เมืองแสนหน้าจ้ำ 4 คนเป็นผู้ใหญ่พากันควบคุมท้าวเพี้ย บ่าวไพร่ บุตร ภรรยาตั้งบ้านเรือนทำมาหากิน อยู่บ้านผ้าขาวพรรณาและหนองหารพระเจดีย์เชียงชุม ซึ่งเป็นเมืองสกลเดิยวนี้ มีท้าวเพี้ยบ่าวไพร่รวมประมาณสัก 5000 เศษรับราชการทำส่วยผ้าขาวขึ้นกับเมืองเวียงจันทน์ ครั้นอยู่ต่อมาพระยาอุปชากับเมืองแสนฮั่นโปงถึงแก่กรรมไปแล้ว เจ้าเมืองเวียงจันทน์คิดก่อเหตุเกิดวิวาทบาดหมางขึ้นกับพวกพระยาโสมพะมิตร เมืองแสนหน้าจ้ำ อพยพพาครอบครัวบุตรภรรยาท้าวเพี้ยบ่าวไพร่ประมาณ 2000 เศษหนีลงมาบรรจบอยู่ด้วยพวกพระวอที่แตกหนี อพยพครอบครัวมาแต่หนองบัวลำภู มาตั้งอยู่ ณ บ้านแจละแม ซึ่งโปรดเกล้าฯให้เป็นเมืองอุบลราชธานี แต่พระยาโสมพะมิตรนั้นอพยพพาครอบครัวบุตรภรรยาท้าวเพี้ยบ่าวไพร่ประมาณสัก 3000 เศษ ไปตั้งอยู่ริมน้ำปาวที่เรียกว่าแก่งสำโรง แล้วพระยาโสมพะมิตรลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงโปรดเกล้าฯตั้งให้พระยาโสมพะมิตรเป็นที่พระยาไชยสุนทรเจ้าเมือง ขนานนามแก่งสำโรงขึ้นเป็นเมืองกาฬสินธุ์ แต่ ณ วันปัจจุจัตวาศก

<https://sites.google.com> สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์ กล่าวว่า สมัย กรุงธนบุรี ประมาณ พ.ศ.2310 พระเจ้าองค์เวียงดาแห่งนครเวียงจันทน์ ได้สิ้นพระชนม์ โอรสท้าวเพี้ยเมืองแสนได้ยกกองทัพเข้ายึดเมืองเวียงจันทน์และได้สถาปนา ขึ้นเป็น พระเจ้าแผ่นดินสืบแทน ทรงพระนาม

ว่า "พระเจ้าศิริบุญสาร" พ.ศ. 2320 ท้าวโสมพะมิตร และ อุปราชเมืองแสนฮ่องโปง เมืองแสนหน้า
 จ้าเกิดขัดใจกับพระเจ้าศิริบุญสาร จึงรวบรวมนักโทษพวยพจากดินแดนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ข้ามมาตั้ง
 บ้านเรือนบริเวณลุ่มน้ำก่ำแถบบ้านพรรณา (ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดสกลนคร) ต่อมาท้าวศิริบุญสาร
 ได้ยกกองทัพติดตามมา ท้าวโสมพะมิตรจึงอพยพต่อไปโดยแยกเป็น 2 สาย คือ

สายที่ 1 มี เมืองแสนหน้าจ้เป็นหัวหน้า อพยพไปทางทิศตะวันออกสมทบกับ
 พระวอหลบหนีไปจนถึงนครจำปาศักดิ์ขอพึ่งบารมี ของ พระเจ้าหลวงแห่งนครจำปาศักดิ์ และตั้ง
 บ้านเรือน ณ ดอนค้อนกอง ต่อมาเรียกว่า "ค่ายบ้านดู่บ้านแก" ในปี พ.ศ. 2321 พระเจ้าศิริบุญ
 สาร ให้เพี้ยสรรพสุโขยกกองทัพมาปราบ พระวอตายในสนามรบ ผู้คนที่เหลือจึงอพยพไปอยู่ใน
 เกาะกลางลำแม่น้ำมูล ชื่อว่า "ดอนมดแดง" (ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี)

สายที่ 2 มีท้าวโสมพะมิตรเป็นหัวหน้า ได้อพยพข้ามสันเขาภูพานลงมาทางใต้ และ
 ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านกลางหมื่น ต่อมาท้าวโสมพะมิตร ได้ส่งท้าวตริยและคณะ ออกเสาะหาชัยภูมิที่
 จะสร้างเมืองใหม่ใช้เวลาประมาณปีเศษจึงพบทำเลที่เหมาะสม คือบริเวณลำน้ำบาวและเห็นว่าแก่ง
 สำโรงชายสงเปลือยมีดิน น้ำอุดมสมบูรณ์ จึงอพยพผู้คนมาตั้งบ้านเรือนและได้จัดตั้งศาลเจ้าพ่อหลัก
 เมือง

พ.ศ. 2336 ท้าวโสมพะมิตรได้ นำเครื่องบรรณาการ คือ กาน้ำสัมฤทธิ์ เข้าถวาย
 สวามิภักดิ์ต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี และขอ
 ตั้งบ้านแก่งสำโรงขึ้นเป็นเมือง ได้รับพระราชทานนามว่า "กาฬสินธุ์" และได้แต่งตั้งให้ ท้าวโสมพะมิตร
 เป็น "พระยาชัยสุนทร"

การแต่งตั้งเจ้าเมือง กรมการเมืองตำแหน่งของคณะอาญาสี่คือ เจ้าเมือง
 อุปฮาด ราชวงศ์ และราชบุตร ได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ที่กรุงเทพฯโดยตรง เจ้าเมือง
 กาฬสินธุ์มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาไชยสุนทร ส่วนตำแหน่ง อุปฮาด ราชวงศ์ และราชบุตร ไม่มี
 บรรดาศักดิ์เฉพาะเรียกชื่อตามตำแหน่งการเสนอชื่อผู้สมควรได้รับตำแหน่งเจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์
 และราชบุตรต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมการเมืองเสียก่อน แล้วจึงมีใบ บอกราบบังคมทูลให้
 พระมหากษัตริย์ทรงมีพระบรมราชโองการแต่งตั้ง การแต่งตั้งในคณะอาญาสี่ มีสัญญาบัตร ตราตั้ง
 เป็นสำคัญและจะพระราชทานเครื่องยศตามฐานะตำแหน่ง ตำแหน่งพระยาไชยสุนทร เจ้าเมือง
 กาฬสินธุ์ จะได้รับพระราชทาน

ครอบงมเครื่องในพร้อม	1 สำหรับ
คนโทเงินถมยาดำ	1 ใบ
ลูกประคำทอง	1 สาย
สัปทนปศุ	1 คัน
เสื้อเข็มขาบรีวดี	1 ผืน

แพรสืทับทิมติดขลิบ	1 ผืน
ชวานปักทอง	1 ผืน
แพรขาวห่ม	1 ผืน
ผ้าปูม	1 ผืน

ส่วนอุปฮาด ราชวงศ์ และราชบุตร ได้รับพระราชทานเครื่องยศลดหลั่นกันลงไป กรณีจะได้รับพระราชทานเสื้อเข็มขาบดอกสะเทิน ผ้าโพกแพรศรีติดขลิบ แพรขาวห่ม ผ้าปูม

<http://www.dooasia.com/history/northeast/kalasin> กล่าวว่า ท้าวโสมพะมิตร เป็นหัวหน้า ได้พาสมัครพรรคพวกยกพลข้ามสันเขาภูพานลงมาทางใต้ และได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านกลางหมื่น ขณะที่ให้ผู้คนจัดสร้างที่พักอยู่นั้น ท้าวโสมพะมิตรได้สำรวจผู้คนของตน ปรากฏว่ามีอยู่ประมาณ 5,000 คน (ครึ่งหรือกลางหมื่นเหมือนชื่อหมู่บ้านปัจจุบันอยู่ในท้องที่อำเภอเมืองกาฬสินธุ์) และท้าวโสมพะมิตรได้ส่งท้าวตรัยและผู้อยู่หลายท่านออกเสาะหาชัยภูมิ เลือกลำเลที่จะสร้างเมืองใหม่ ท้าวตรัยและคณะใช้เวลาสำรวจอยู่ประมาณปีเศษ จึงได้พบทำเลอันเหมาะสม คือได้พบลำน้ำปาว และเห็นว่าแก่งสำโรงชายสงเปลือย มีดินมีน้ำอุดมสมบูรณ์ ควรแก่งตั้งเป็นบ้านเป็นเมือง จึงได้อพยพผู้คนมาตั้งบ้านเรือนบริเวณนี้ และได้จัดสร้างหลักเมืองขึ้น ณ ที่ตั้งศาลเจ้าพ่อหลักเมืองในปัจจุบัน โดยตั้งตัวเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อใคร อยู่มาได้ประมาณ 10 ปีเศษ ครั้นต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้สถาปนากรุงเทพมหานครขึ้นเป็นเมืองหลวงเมื่อ พ.ศ. 2325 และเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้ามาก ท้าวโสมพะมิตรเห็นเป็นโอกาสดีจึงได้นำเครื่องบรรณาการเข้าถวายสวามิภักดิ์ และกราบทูลขอตั้งบ้านแก่งสำโรงขึ้นเป็นเมือง ปี พ.ศ. 2334 โดยถือเอานิมิตเมืองพรรณานิคมและเมืองหนองหานธาตุเชิงชุม อันเป็นเมืองเดิมใช้ลุ่มน้ำก่ำ เป็นแหล่งประกอบอาชีพ ซึ่งชาวพื้นเมืองเรียกว่าแม่น้ำ "ก่ำ" แปลว่า "ดำ" นั้นเอง ประกอบกับครั้งนั้นท้าวโสมพะมิตรได้นำกาน้ำสัมฤทธิ์ทูลเกล้าถวาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้ากระหม่อมให้ยกฐานะบ้านแก่งสำโรงขึ้นเป็นเมือง พระราชทานนามว่า "กาฬสินธุ์" เมื่อปี พ.ศ. 2336 พร้อมทั้งมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้ท้าวโสมพะมิตรเป็นพระยาชัยสุนทรครองเมืองกาฬสินธุ์เป็นคนแรก

หนังสือพระราชวงศ์จักรีกับ 200 ปีกาฬสินธุ์ กล่าวว่า จุลศักราช 1155 (พ.ศ.2336) ปีฉลู เบ็ญจศก เจ้าโสมพะมิตร ท้าวอุปชา ซึ่งเดิมอยู่บ้านผ้าขาวเวียงแขวงเมืองสัตนาคนหุต พาครอบครัวอพยพมาตั้งอยู่ที่ท่าแก่งสำโรงริมน้ำปาว ได้พาญาติพี่น้องเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ กรุงขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ควบคุมบ่าวไพร่ ตัวเล็กเก็บผลเร่งส่งส่วยทูลเกล้าถวาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้ท้าวโสมพะมิตรเป็น “พระยาชัยไชยสุนทร” เจ้าเมือง ให้ท้าวคำหา เป็นที่อุปฮาด ยกบ้านแก่งสำโรงเป็น “เมืองกาฬสินธุ์” ทำราชการขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ครั้งแรกที่พระยาไชยสุนทร (ท้าวโสมพะมิตร) ได้เข้ากราบบังคมทูลขอพระกรุณาตั้งเมืองและทำราชการขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ในระยะแรกนั้นคณะลูกขุน ณ ศาลาได้ประชุมกันเพื่อพิจารณานำความขึ้นกราบบังคมทูล

ทรงทราบพระกรุณาตั้งเมืองและสถาปนาตำแหน่งต่อไปนั้น คณะลูกขุน ณ ศาลาอันประกอบด้วย ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ดังนี้ พระยาพิพัฒน์โกษา พระยาราชภักดี พระยาราชสุภาวดี พระมหาอำมาตย์ และพระยาสุรเสนา ได้ประชุมกันเพื่อกำหนดนามเพื่อคัดเลือกไว้หลายนามด้วยกัน ได้แก่ พระยาไชยรังสรรค์ พระยาไชยวงษา พระยาไชยสุริยวงษา พระยาไชยานุชิต ในที่สุดคณะลูกขุน ณ ศาลา ได้ลงความเห็นเลือกนามบรรดาศักดิ์เพื่อนำทูลเกล้าถวายเพื่อพระราชทาน โดยยวบยวมตามความเหมาะสมคือ “พระยาไชยสุนทร” เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นพระยาไชยสุนทรนั้น เป็นเพราะเจ้าโสมพะมิตร มีฐานันดรเป็น “พญา” ติดตัวมาแต่ครั้งเป็นขุนนางในระบอบการปกครองของเวียงจันทน์อยู่ก่อนแล้ว ด้วยเหตุนี้เองคำว่า “พญา” จึงกลายเป็นคำนำหน้าตำแหน่งเจ้าเมืองกาฬสินธุ์ ซึ่งถือเป็นนามพระราชทานตกทอดสืบต่อกันมาทุกคน

จุลศักราช 1164 พระยาไชยสุนทร (เจ้าโสมพะมิตร) ขราภาพ อายุล่วงมา 70 ปีแล้ว (พ.ศ.2346) หลงลืมสติ จึงมอบราชการให้ท้าวหมาแพงบุตรพระอุปชา เป็นผู้ว่าการเมืองกาฬสินธุ์ ต่อมา พระยาไชยสุนทร (เจ้าโสมพะมิตร)ได้ปรึกษากับท้าวหมาแพงทำแผนที่เมืองกาฬสินธุ์เพื่อแบ่งเขตแดนติดต่อกันกับนครเวียงจันทน์ เมื่อทำแผนที่แบ่งเขตแดนเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ได้ทำใบบอกส่งแผนที่ลงไปทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯที่กรุงเทพฯ กิตติศัพท์การทำแผนที่แบ่งเขตแดนนี้เป็นที่แจ้งชัดไปถึงเมืองเวียงจันทน์ ซึ่งทำให้เจ้าเมืองเวียงจันทน์ซึ่งไม่พอใจในเจ้าเมืองกาฬสินธุ์อยู่แล้วมีใจอาฆาตยิ่งขึ้น ต่อมาเจ้าเมืองเวียงจันทน์ได้แตงนายทหารคุมกำลังมาจับตัวท้าวหมาแพงไปยังเมืองเวียงจันทน์ให้พันธนาการใส่โซ่คายาว ทำทารุณกรรมอย่างหนักพร้อมทั้งบังคับให้รับว่าจะยอมขึ้นกับเมืองเวียงจันทน์แต่ท้าวหมาแพงไม่ยอมแม้จะได้รับการทรมานเจ็บปวดเพียงใด ทางฝ่ายเจ้าเมืองกาฬสินธุ์และกรมการเมือง จึงมีใบบอกข้อความลงไปยังกรุงเทพฯ ขอนำความขึ้นกราบบังคมทูลใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเพื่อทรงทราบ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯจึงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระยาแสงสะท้อน เป็นข้าหลวงไปเจรจาขอตัวท้าวหมาแพงกลับมายังเมืองกาฬสินธุ์ พระยาไชยสุนทร (เจ้าโสมพะมิตร) เจ้าเมืองกาฬสินธุ์ อยู่ต่อมาได้อีก 3 ปี ก็ถึงแก่กรรม ในปีชลาอัฐศก จุลศักราช 1168 (พ.ศ.2349) รวมอายุได้ 73 ปี (จากหลักฐานและเหตุการณ์ทำให้สรุปได้ว่า พระยาไชยสุนทร (เจ้าโสมพะมิตร) คงเกิดในราวพ.ศ.2276 (จ.ศ.1095) ในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ แห่งกรุงศรีอยุธยา เมื่อพระยาไชยสุนทร (เจ้าโสมพะมิตร) และอุปฮาดคำหว่า ถึงแก่กรรมแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ จึงโปรดเกล้าฯแต่งตั้งให้ท้าวหมาแพง (บุตรท้าวอุปชา) ขึ้นเป็นพระยาไชยสุนทร เจ้าเมือง ให้ท้าวหมาสุย เป็นอุปฮาด เป็นอุปฮาด ให้ท้าวหมาฟอง เป็นราชวงศ์ (ท้าวหมาสุยและหมาฟองเป็นบุตรเจ้าโสมพะมิตร) ทำหน้าที่เป็นผู้รักษาเมืองกาฬสินธุ์ต่อไปและโปรดเกล้าฯให้

ข้าหลวงขึ้นไปสักเลก เป็นเลกขึ้นเมืองกาฬสินธุ์ มีจำนวนครั้งนั้น 4,000 คน แบ่งปันเป็นส่วนขึ้นกับเจ้าเมือง อุพฮาด และราชวงศ์ตามสมควร พระยาไชยสุนทร (หมาแพง) เป็นเจ้าเมืองกาฬสินธุ์อยู่นานถึง 21 ปี ทำหน้าที่ปกครองชาวเมืองให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วกัน อีกทั้งยังเป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อราชวงศ์จักรีและแผ่นดินไทยเป็นอย่างยิ่งนัก ในเวลาต่อมา ราชวงศ์(หมาแพง) มีความแตกแยกไม่ปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระยาไชยสุนทร (หมาแพง) ต่างสมคบกับพระยาบ้านเว่อ อพยพครอบครัวและผู้คนแยกตัวออกไปอยู่ ณ บ้านเชียงชุม ตั้งเจดีย์หนองหารเมืองเก่าขึ้นเป็นเมืองสกลนคร และไปขึ้นกับเมืองเวียงจันทน์ เมื่อการณเป็นดังนี้แล้ว พระยาไชยสุนทร หมาแพง จึงได้มีใบบอกลงไปยังกรุงเทพฯขอท้าวโคตร บุตรของเจ้าฮาด นางฮวด พี่ชายและพี่สาวของพระยาไชยสุนทร(หมาแพง) ซึ่งเอามาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม ด้วยตนเองหาหมีบุตรชายหญิงไม่เนื่องจากเป็นหมัน

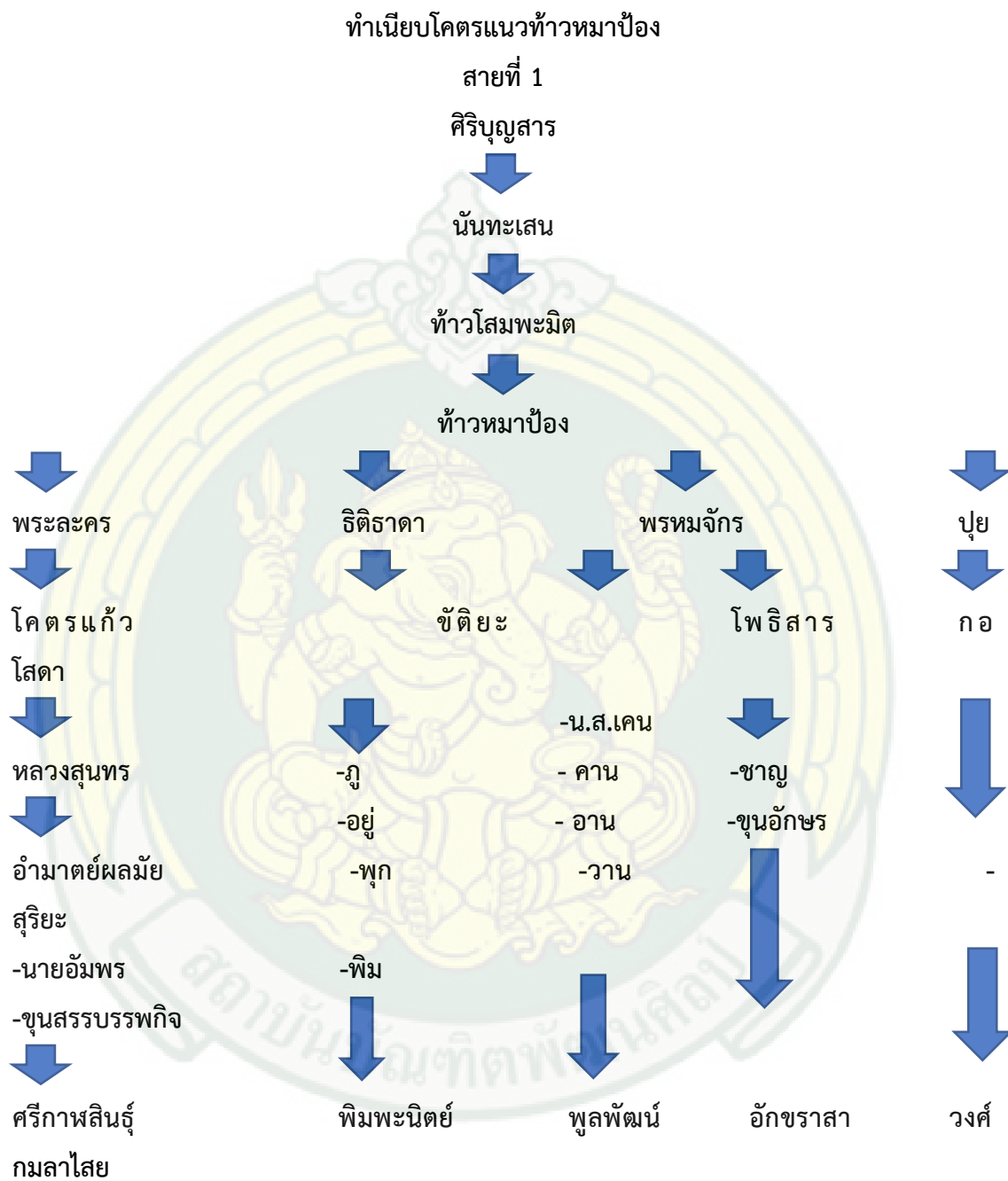
ณ เดือนยี่ ปีมจ อัฐศก จุลศักราช 1188 (พ.ศ.2369) เจ้าอนุวงศ์บัญชาให้เจ้าอุปราชา (ตีสสะ) กับเจ้าราชวงศ์ (เจ้าเง่า/เจ้าเห้ง) คุมกองทัพเข้าตีเมืองรายทางอันได้แก่ เมืองกาฬสินธุ์ เมืองร้อยเอ็ด เมืองสุวรรณภูมิ เมืองชนบท เมืองขอนแก่น ซึ่งขึ้นต่อกรุงเทพฯ สาเหตุที่อุปราชาตีสสะยกเข้าเมืองกาฬสินธุ์ก่อนเมืองอื่นๆ ก็เพราะเหตุจากความขัดแย้งที่มีมาแต่หลัง ตั้งแต่ครั้งอยู่บ้านผ้าขาวพรรณนา อุปราชา(ตีสสะ) จึงยกกองทัพเข้าตั้งที่เขตเมืองกาฬสินธุ์เรียกตัวพระยาไชยสุนทร (หมาแพง) มาเกลี้ยกล่อมเมื่อไม่ยอมอ่อนน้อมจึงฆ่าเสีย จากคำให้การของอ้ายเชียงยัน ที่ให้การว่า กรมการเมืองกาฬสินธุ์ ที่ถูกเจ้าอุปราชาเวียงจันทน์ประหารชีวิตแต่ตนไม่รู้จำนั้นคือ เชียงโคตร ซึ่งมีตำแหน่งเป็นราชวงศ์(บุตรบุญธรรมของพระยาไชยสุนทร(หมาแพง) พระยาไชยสุนทร (หมาแพง) ถูกเจ้าอุปราชาเวียงจันทน์จับตัวประหาร ณ หุ่นหนองหอย พร้อมด้วยราชวงศ์เชียงโคตร เพี้ยเมืองขวา เพี้ยเมืองซ้าย เพี้ยเมืองแพน สำหรับอุพฮาด (หมาสุย) ซึ่งมีความขัดแย้งกับพระยาไชยสุนทร (หมาแพง) ถึงแม้จะไม่ได้อพยพตามพี่น้องไปตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองที่สกลทวาปีก็ตาม แต่ภายหลังก็ร่วมมือกับเจ้าเมือง อุพฮาดราชวงศ์ของเมืองสกลทวาปี ขอกองทัพเวียงจันทน์มาตีเมืองกาฬสินธุ์ ดังนั้นเจ้าอุปราชา (ตีสสะ) จึงพิจารณาโทษแล้วให้จับตัวประหารเสีย ด้วยลงความเห็นว่าอุพฮาด(หมาสุย) เป็นคนทรยศดอง เป็นข้าสองเจ้าบ่าวสองนายไว้ใจไม่ได้ แม้ราชวงศ์(หมาแพง) น้องชาย ซึ่งเป็นราชวงศ์เมืองสกลทวาปีจะทัดทานขอชีวิตไว้ก็ไม่เป็นผล แล้วเจ้าอุปราชาเวียงจันทน์ก็ให้เก็บริบเอาทรัพย์สินสิ่งของ ช้าง ม้า โค กระบือ กวาดต้อนครอบครัว บุตร ภรรยา ท้าวเพี้ย บ่าวไพร่เมืองกาฬสินธุ์เป็นเป็นเชลยที่เวียงจันทน์

สรุป จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากหลักฐานที่ค้นคว้า ในหัวข้อประวัติความเป็นมาของบรรพชนของคนกาฬสินธุ์เข้ามาสู่ดินแดนอีสานของไทยและจนเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นมั่นคงในกาฬสินธุ์นั้นมีข้อขัดแย้งกันอยู่หลายประการ มีสามารถแยกได้ดังนี้

1.ชาติกำเนิดและสถานที่เกิดของเจ้าโสมพะมิตร ข้อมูลจากเอกสารบางเล่มจะกล่าวถึงชาติกำเนิดของเจ้าโสมพะมิตรว่าเป็นบุตรของโอรสไชยวงศ์เว้กับหลานสาวเจ้าผ้าขาว กำเนิดในบ้านผ้าขาวแขวงเมืองเวียงจันทน์จนรับราชการในราชสำนักเวียงจันทน์จนอายุ 45 ปี จนมีเหตุให้ได้ต้องอพยพออกจากเวียงจันทน์ บางเล่มกล่าวว่ามากำเนิดที่บ้านผ้าขาวพันนาจนเติบโตใหญ่ปกครองบ้านเมือง ณ บ้านพรรณา จังหวัดสกลนครในปัจจุบัน หลักฐานบางเล่มและจากการบอกเล่าของผู้สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษก็กล่าวว่า เจ้าโสมพะมิตร สืบเชื้อสายมาจากพระเจ้าศิริบุญสารพระบิดาคือเจ้านันทะเสน มีพี่น้องร่วมสายโลหิต 4 คน คือ ท้าวโสมพะมิตร ท้าวอุปชา ท้าวแสนฮ้อนโปง ท้าวแสนหน้างั่ว

2. สถานที่ มีข้อมูลที่คล้ายคลึงกัน ครั้งแรกของการอพยพคืออพยพมาที่บ้านผ้าขาวพรรณา พระอุปชา และเมืองแสนฮ้อนโปง ก่อนที่จะอพยพข้ามภูพานมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านกลางหมื่น อพยพมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านแก่งสำโรงขอขึ้นกับราชสำนักกรุงเทพฯจนถึงปี.ศ.2336 เจ้าโสมพะมิตรพร้อมพรรคพวกจึงได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อขอพระราชทานซื้อเมือง จากบ้านแก่งสำโรงได้พระราชทานนามเมือง ให้ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองกาฬสินธุ์ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯสถาปนาแต่งตั้งให้เจ้าโสมพะมิตรเป็นพระยาชัยสุนทร เจ้าเมือง ปกครองกาฬสินธุ์ตั้งแต่นั้นมา จนกระทั่งเจ้าโสมพะมิตรปกครองเมืองกาฬสินธุ์จนอายุ 70 ปี ได้หลงลืมสติ จึงได้มอบราชการงานเมืองให้แก่ท้าวหมาแพง บุตรท้าวอุปชา จนเมื่อพระยาชัยสุนทร (เจ้าโสมพะมิตร) เจ้าเมืองกาฬสินธุ์คนแรกถึงแก่กรรมลง ท้าวหมาแพงจึงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นพระยาชัยสุนทรคนที่ 2 ปกครองบ้านเมืองอย่างผาสุกเป็นเวลา 21 ปี จนสิ้นรัชกาลที่ 1 และเมืองกาฬสินธุ์ได้มีเจ้าเมืองปกครองต่อมาอีกหลายท่าน จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาจนถึงปัจจุบัน

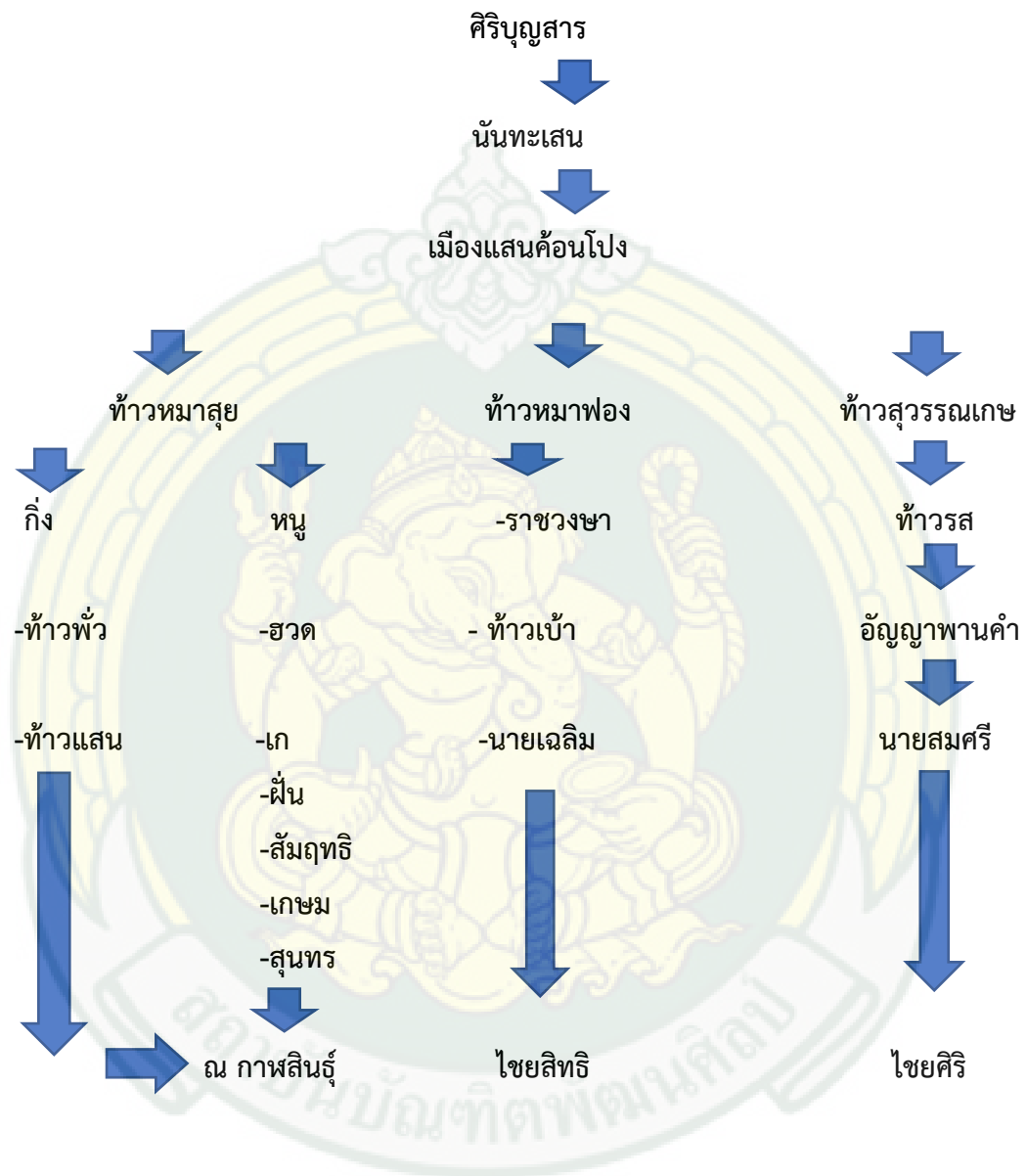
1.2 ต้นตระกูลเจ้าเมืองกาฬสินธุ์

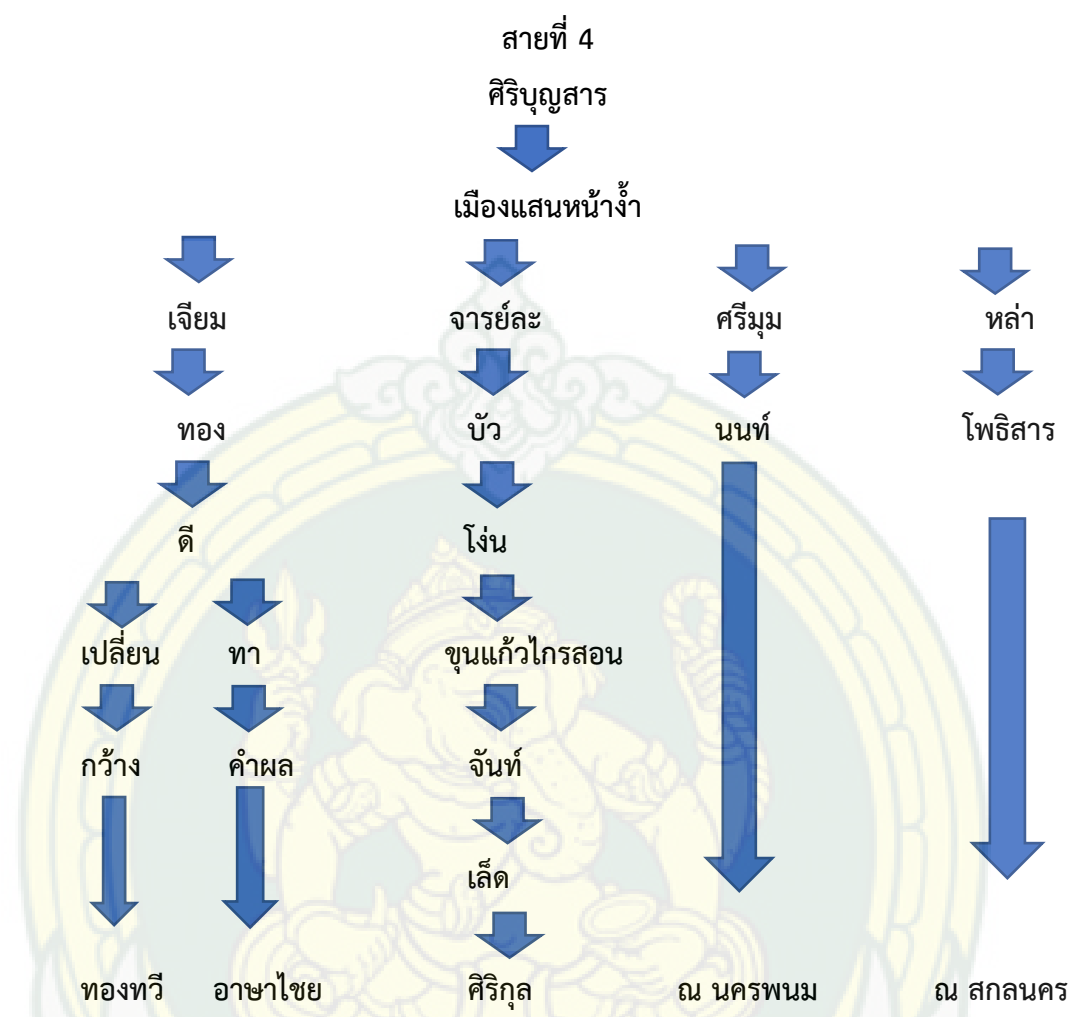

สายที่ 2

สายที่ 3

(ธีระ พิมพะนิตย์และพงศธร พิมพะนิตย์ ตันตระกูลเมืองกาฬสินธุ์ บรรพบุรุษเป็นสิ่งที่เกิดทุน : 2541)

จากข้อมูลผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ นางสาวพัชรา วิวัฒน์เกษมชัย (ไชยศิริ) เมื่อวันที่ 8 มกราคม 2564 ซึ่งได้มอบหนังสือตันทะกูลเมืองกาฬสินธุ์ให้แก่ผู้วิจัย ซึ่งจากการศึกษาเป็นข้อมูลที่ได้เล่าต่อกันมาในส่วนของกำสับเชือส่าย และเป็นต้นสกุล ที่สืบมำดั่งนี้

ส่ายที่ 1 สืบเชือส่ายจากเจ้าโสมพะมิต ได้แก่ ท้าวหมำป่อง ต้นสกุลศรีภำสินธุ์ พิมพะนิตย์ พูลพัฒน์ อักขรสำ และวงศ์กมล่ำส่าย

ส่ายที่ 2 สืบเชือส่ายท้าวอุปขำ ได้แก่ เจ้าหญิงหวด ท้าวหมำแพง ท้าวหมำแพง เนื่องด้วยท้าวหมำแพงไม่มีบุตร จึงได้ขอท้าวโคตรมำเป็นบุตรบุญธรรม ต้นสกุล บริหำร

ส่ายที่ 3 สืบเชือส่ายจากเมืองแสนข้อนโปง ท้าวหมำสุย ท้าวหมำป่อง ท้าวสุวรรณเกษ ต้นสกุล ณ ภำภสินธุ์ ไชยสิทธิ และไชยศิริ

สายที่ 4 สืบเชื้อสายจากเมืองแสนหน้าจ้ำ ได้แก่ เจียม จารย์ละ ศรีมูม หล่า ต้นสกุล ทองทวี
 อาษาไชย ศิริกุล ณ นครพนม และ ณ สกลนคร

1.3 สถานที่สำคัญของเมืองกาฬสินธุ์และคำขวัญจังหวัดกาฬสินธุ์

1.3.1 สถานที่สำคัญของเมืองกาฬสินธุ์ ในที่นี้ผู้วิจัยจะแบ่งออกเป็นสถานที่สำคัญ
 ตามคำขวัญและสถานที่สำคัญในเขตอำเภอเมืองกาฬสินธุ์

สถานที่สำคัญตามคำขวัญจังหวัดกาฬสินธุ์ “หลวงพ่องค์ดำลือเลื่อง เมืองฟ้าแดดสงยาง
 โปงลางเลิศล้ำ วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมแพรวา ผาเสวยภูพาน มหาธารลำปาว ไดโนเสาร์สัตว์โลกล้าน
 ปี”

คำขวัญบทนี้ได้เพิ่มเติมขึ้นใหม่ ในสมัยที่ท่านสุวิทย์ สุปงกฎเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์
 ทานสุวิทย์ได้ทำการสถาปนาให้หลวงพ่องค์ดำเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างเป็นทางการ
 โดยเพิ่มคำขวัญจังหวัดกาฬสินธุ์เข้าไปหนึ่งวรรคคือ “หลวงพ่องค์ดำลือเลื่อง” เหตุที่เพิ่มเข้า
 มาเพราะอยากให้เมืองกาฬสินธุ์เป็นเมืองพุทธ

“หลวงพ่องค์ดำลือเลื่อง” หลวงพ่องค์ดำ คือพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ที่ประดิษฐานที่วัดกลาง
 พระอารามหลวง ในเขตใจกลางเมืองกาฬสินธุ์ พุทธลักษณะเป็น ปางมารวิชัย ขัดสมาธิราบ วัสดุทอง
 สัมฤทธิ์ ขนาดหน้าตัก กว้าง 41 เซนติเมตร ฐานสูง 37 เซนติเมตร สูงจากฐานถึงยอดพระเมาลี 75
 เดิมอยู่ที่โบสถ์วัดนาขามตำบลนาคู อำเภอเขาวง ปัจจุบันเป็นอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ญาณูนา
 ขามหรือญาณูกิว ร่วมกับ อุบาสก อุบาสิกา จัดสร้างขึ้นในปีมะเมีย เดือน 2 ขึ้น 15 ค่ำ วันพฤหัสบดี
 จ.ศ. 172 ต่อมาพระยาขันสุนทร ได้อัญเชิญมาจากบ้านนาขาม โดยใส่หลังช้างมาประดิษฐานในฮวง
 เมืองหรือจวนผู้ว่าในปัจจุบัน ต่อมาจึงได้นำมาประดิษฐานไว้ที่วิหารวัดกลาง (ปัจจุบันได้สร้างหอหลวง
 พ่องค์ดำ) ทุกปีในวันสงกรานต์ชาวกาฬสินธุ์ จะอัญเชิญหลวงพ่องค์ดำแห่รอบเมือง เพื่อให้
 ชาวเมืองกาฬสินธุ์ได้สรงน้ำ เมื่อมีพิธีพุทธาภิเษกรูปเหมือนหลวงพ่องค์ดำ ฝนก็จะตกทุกครั้งไป
 ชาวเมืองกาฬสินธุ์จึงเรียกชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า หลวงพ่อชุ่มเย็น อีกประการหนึ่ง พระพุทธสัมฤทธิ์นิรโรคัน
 ตราย (หลวงพ่องค์ดำ) ได้มีอักษรจารึกไว้ที่ฐาน เป็นหนังสือลาวเดิมบางท่านบอกว่าเป็นอักษรสมัย
 หลวงพระบาง ซึ่งปัจจุบันนิยมเรียกว่าหนังสือธรรม คัดลอกได้ความว่า สังกราชาชาได้ฮ้อย 72 ตัว ปี
 กตสะเง้า เดือน 2 ขึ้น 15 ค่ำ วัน5 มื่อฮวงเหม่านักขัตตฤกษ์ ถึกหน่วยชื่อว่า ปุสสะยะ สังฆะสะมะคี มี
 เจ้าครูนาขามเป็นเค้าเป็นเจ้าอธิการศาธา ทายก อุบาสก อุบาสิกา พร้าพร้อมน้อมนำมายังดัมพโลหา
 เป็นเอกศาธาสร้างพระพุทธรูปองค์นี้ไว้ ให้เป็นที่ไหว้และบูชาแก่คนและเทวดาตาบต่อเท่า 5,000
 วัสสา นิพพานปัจจโย โหตุ นิจจิง ฐวัง ฐวัง

“เมืองฟ้าแดดสงยาง” คือ เมืองฟ้าแดดสงยางเป็นเมืองในสมัยทวารวดี ตั้งอยู่ในเขตที่ราบลุ่มตอนล่างจังหวัดกาฬสินธุ์ เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง 120 เมตร ในบริเวณที่ลำนํ้าพากับลำนํ้าป่าวบรรจบกัน สายน้ำทั้งสองได้นำพาดินตะกอนอันสมบูรณ์มาสู่เมือง และพื้นที่ด้านในยังเป็นที่ลุ่มสลับกับเนินเล็กๆ ที่มีหนองน้ำธรรมชาติกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ เหมาะสำหรับการตั้งถิ่นฐานบ้านเมือง และมีเกลือสินเธาว์เป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ผลจากการขุดค้นทางโบราณคดีในพื้นที่ พบว่ามีผู้คนอาศัยในเมืองฟ้าแดดสงยางตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย เมื่อราว 2,000 ปีก่อน ตามที่พบหลักฐานวัฒนธรรมการปลงศพโดยการฝังเหยียดยาว ผู้คนอาศัยสืบเนื่องมากระทั่งสมัยทวารวดี ในพุทธศตวรรษที่ 11-16 ที่ได้ขุดพบเครื่องมือเหล็ก เครื่องประดับสำริดประเภทแหวน กำไล ลูกกระพรวน ลูกปัดแก้วสีต่างๆ หม้อมีสัน กาน้ำ ตะคัน ตลอดจนได้พบดินเผา และเบี้ยดินเผาแบบต่างๆ ที่สร้างขึ้นในวัฒนธรรมทวารวดี สมัยต่อมาจึงพบว่าได้สร้างศาสนสถานแบบอยุธยาซ้อนทับลงไปบนฐานศาสนสถานแบบทวารวดี ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-23 ทั้งนี้จากการดำเนินการขุดแต่งโบราณสถานในเมืองฟ้าแดดสงยางของกรมศิลปากรตั้งแต่ปี พ.ศ.2510-2541 พบโบราณสถานทั้งสิ้น 18 แห่ง ลักษณะการก่อสร้างกำแพงเมืองคูเมือง มีผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 1,000 เมตร ยาว 1,800 เมตร มีคันดินสูงราว 2-3 เมตร ล้อมรอบ 2 ชั้น ระหว่างกลางเป็นคูน้ำกว้างโดยเฉลี่ยประมาณ 18 เมตร ภายในตัวเมืองมีเนินดิน 3 แห่ง แห่งแรกอยู่ทางตอนเหนือของตัวเมือง แห่งที่ 2 เป็นเนินดินรูปตัว L อยู่ถัดลงมาจากเนินดินแห่งแรก แห่งที่ 3 เป็นเนินดินขนาดใหญ่กึ่งกลางเมือง ส่วนพื้นที่นอกเมืองฟ้าแดดสงยางทางทิศเหนือ พบเนินดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 250 เมตร ยาว 500 เมตร และทางตอนใต้ของเมืองมีหนองนกพิต อันเป็นหนองน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ ที่วางตัวขนานไปกับแนวคูเมืองด้านทิศใต้ มีพระธาตุยาคูเป็นเจดีย์สำคัญของเมือง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมือง

เอกลักษณ์ของเมืองฟ้าแดดสงยาง คือ การเป็นเมืองสำคัญในสมัยทวารวดีที่มีผู้คนอยู่อาศัยสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายจนถึงสมัยอยุธยา หรือประมาณเมื่อ 1,300-300 ปีมาแล้ว

“โปงลางเลืล้า” โปงลาง บางแห่งเรียกว่า หมากกลิ้งกล่อม หมากเตอะเติน เป็นเครื่องดนตรีที่พัฒนามาจาก "เกราะลอ" หรือ ขอลอ คำว่า "โปงลาง" นี้ ใช้เรียกดนตรีชนิดหนึ่ง ที่มีการเล่นแพร่หลายทางภาคอีสานตอนกลางและตอนเหนือบางส่วน โดยเฉพาะจังหวัดกาฬสินธุ์ มีการเล่นแพร่หลายมาก เพราะเป็นที่กำเนิดโปงลางความหมายของโปงลางนั้นมาจากคำ 2 คำคือคำว่า "โปง" และ "ลาง"

โปง เป็นสิ่งที่ใช้ตีบอกเหตุ เช่น ตีในยามวิกาลแสดงว่ามีเหตุร้าย ตีตอนเช้าก่อนพระบิณฑบาตให้ญาติโยมเตรียมตัวทำบุญตักบาตร และ ตีเวลาเย็นเพื่อประโยชน์ให้คนหลงปากกลับมาถูก เพราะเสียงโปงลางจะดังกังวาลไปไกล(สมัยก่อนใช้ตีในวัด)ส่วนคำว่าลางนั้นหมายถึงลางดีลางร้ายโปงลางนั้น

ก่อนที่จะเรียกว่า โปงลาง มีชื่อเรียกว่า "เกราะลอ" ซึ่ง เกราะลอ มีประวัติโดยย่อคือ ท้าวพรหมโคตร ซึ่งเคยอยู่ประเทศลาวมาก่อนเป็นผู้ที่คิดทำเกราะลอขึ้น โดยเลียนแบบ "เกราะ" ที่ใช้ตีตามหมู่บ้านในสมัยนั้น เกราะลอทำด้วยไม้หมากเลื่อม (ไม้เนื้ออ่อน สีขาว มีเสียงกังวาล) ใช้เถาว์ล้วยมัดร้อยเรียงกัน ใช้ตีไล่ฝูงนก กา ที่มากินข้าวในไร่ ในนา ต่อมาท้าวพรหมโคตร ได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านกลางหมื่น อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และได้ถ่ายทอดการตีเกราะลอให้แก่นายปาน นายปานได้เปลี่ยนเกราะลอ จากเดิมมี 6 ลูก เป็น 9 ลูก มี 5 เสียงคือ เสียง โด เร มี ซอล และ ลา เมื่อนายปานเสียชีวิต นายขานน้องนายปานได้รับการถ่ายทอดการตีเกราะลอ และนายขานนี้เองที่เป็นคนถ่ายทอด การตีเกราะลอให้กับศิลปินแห่งชาติผู้พัฒนาโปงลางให้เป็นเครื่องดนตรีที่ใครๆ ก็รู้จัก นายเปลื้อง ฉายรัศมี เนื่องจากเกราะลอใช้สำหรับตีไล่ ฝูงนก กา ที่มากินข้าวในไร่นา ดังนั้น จึงมีเกราะลออยู่ในทุกโรงนา (อีสานเรียกว่า เลียงนา) เมื่อเสร็จจากภาระกิจในนาแล้ว ชาวนาจะพักผ่อนในโรงนาและใช้เกราะลอเป็นเครื่องตี เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ โดยเกราะลอนี้จะตีนอกหมู่บ้านเท่านั้น เพราะมีความเชื่อว่า ถ้าตีในหมู่บ้านจะเกิดเหตุการณ์ไม่ดี เช่น ฟ้าฝนจะไม่ตกต้องตามฤดูกาล เป็นต้นการเรียนการตีเกราะลอในสมัยก่อน เป็นการเลียนแบบ คือเป็นการเรียนที่ต้องอาศัยการจำโดยการจำทำนองของแต่ละลาย เกราะลอที่มี 9 ลูกนี้จะเล่นได้ 2 ลายคือ ลายอ่านสือใหญ่ (อ่านหนังสือใหญ่) และลายสุดสะแนน (เช่นเดียวกับลายแคนและลายพิดน ดังนั้นเมื่อนำมาเล่นผสมผสานกันจึงได้อรรถรสยิ่งนัก)

“วัฒนธรรมภูไท” ชาวภูไทดั้งเดิมมีภูมิลำเนาอยู่ที่แคว้นสิบสองจุไทย ประเทศเวียดนาม ต่อมาได้มีการเคลื่อนย้ายเข้าสู่ประเทศลาว และสู่ประเทศไทยตามลำดับ การอพยพเข้ามาประเทศไทยครั้งแรกเข้ามาในรัชสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรี ส่วนครั้งที่สองเข้ามาในสมัยเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ เป็นกบฏต่อกรุงเทพฯ เมื่อพ.ศ. 2369 เมื่อกองทัพไทยยกขึ้นไปปราบจนสงบแล้ว จึงมีนโยบายจะอพยพพวกผู้ไทจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง (ภาคอีสาน) เพื่อมิให้เป็นกำลังต่อเวียงจันทน์และญวนอีก พื้นที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นป่าสงวน สภาพอากาศจึงมีความเหมาะสมต่อการทำเกษตร โดยชุมชนยังคงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีเดิมของตนเองอยู่ ประชากรอาศัยแบบช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ จังหวัดกาฬสินธุ์ ถือว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชาวภูไทอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอต่างๆ 5 อำเภอ ได้แก่อำเภอเขาวง อำเภอคำม่วง อำเภอสมเด็จ อำเภอสหัสขันธ์ และอำเภอกุฉินารายณ์

“ผ้าไหมแพรวา” ผ้าไหมแพรวา เป็นหัตถกรรมของชาวผู้ไท มีลวดลายวิจิตรงดงามแต่เดิมมีเพียงสีแดงทอให้ได้เพียงวาเดียวสำหรับห่มในโอกาสสำคัญๆ เมื่อวันอังคารที่ 29 พฤศจิกายน 2520 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จเยี่ยมพสกนิกรที่

อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ครั้งนั้นชาวผู้ไทบ้านโนน แต่งกายด้วยชุดผู้ไทหมสไบผ้าไหมแพรวา เข้าเฝ้ารับเสด็จ เมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นเช่นนี้ ได้มีพระราชดำรัสกับชาวบ้านว่า “ผ้านี้มาจากไหน” ชาวบ้านได้กราบทูลพระองค์ว่า “ทำกันเอง” สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ ได้ตรัสตอบว่า “อยากได้ สวย มีไหม จะให้ทำให้ได้ไหม” ชาวบ้านตอบว่า “ได้ค่ะ” พระองค์ได้พระราชทานเส้นไหมมาให้แก่ชาวบ้านเพื่อทอ ถวายจนเสร็จได้นำทูลเกล้าฯ ถวายแด่พระองค์ ณ พระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และทรงรับเอาผ้าไหมแพรวาเข้าไปอยู่ในโครงการศิลปาชีพ ทรงช่วยเหลือด้านการตลาดและให้สีสันทน ลวดลายวิจิตรงดงามมากขึ้นสามารถนำไปใช้ได้หลายโอกาส จนผ้าไหมแพรวาเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายทั้งสุภาพบุรุษและสุภาพสตรีสามารถตัดเย็บสวมใส่ได้ เป็นที่รู้จักทั่วไปทั้งในต่างจังหวัด ทั่วประเทศและต่างประเทศ มีราคาที่สูง จนได้รับการขนานนามว่า “ผ้าไหมแพรวา ราชนิแห่งใหม่” “ผาเสวยภูพาน” เป็นหน้าผาบริเวณเทือกเขาภูพาน อันเป็นรอยต่อระหว่างจังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดสกลนครเป็นเทือกเขาที่เต็มไปด้วยธรรมชาติ เช่น แมกไม้ น้ำตก และหน้าผา เป็นผาที่สูงชัน ตั้งอยู่บนเทือกที่ลึก ต่อมาใน พ.ศ. 2490 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อเสด็จถึงอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ บริเวณเทือกเขาภูพานได้หยุดพัก ทรงพระเกษมสำราญท่ามกลางธรรมชาติอันงดงามของหุบเขา และได้เสด็จประทับเสวยพระกระยาหารกลางวัน ณ หน้าผาแห่งนี้ ต่อมาชาวกาฬสินธุ์และพระมหากษัตริย์ของเหล่าเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ที่ได้ทรงประทับเสวยพระกระยาหาร ณ หน้าผาแห่งนี้

“มหาธารลำปาว” เชื่อนลำปาว เป็นเขื่อนดินขนาดใหญ่และแหล่งซื้อท่องเที่ยวของกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่ในอำเภอสหัสขันธ์, อำเภอคำม่วง, อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ห่างจากจังหวัดกาฬสินธุ์ประมาณ 36 กิโลเมตร เริ่มก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. 2506 สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2511 เพื่อปิดกั้นลำน้ำปาวและห้วยยางที่บ้านหนองสองห้อง ตำบลลำปาว อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ ทำให้เกิดอ่างเก็บน้ำแผ่ทางด้านเหนือเขื่อน จึงได้ขุดร่องเชื่อมระหว่างอ่างทั้งสองสร้างขึ้นเพื่อบรรเทาอุทกภัยและเพื่อการเกษตรโดยเฉพาะ

ปัจจุบัน เขื่อนลำปาวเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ โดยมีหาดดอกเกด อยู่ริมฝั่งเขื่อนลำปาวทางด้านทิศตะวันออก ของเรือนรับรองโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำปาว เป็นหาดเนินดินลดหลั่นลงจรดถึงเขื่อน มีบริเวณกว้างขวางพอสมควร ได้รับการปรับปรุงให้เป็นที่พักผ่อนโดยจัดศาลาพักผ่อนชมดอกเห็ด เหตุที่ได้ชื่อว่า "หาดดอกเกด" ก็เพราะมีต้น"การะเกด" ซึ่งเป็นไม้พื้นเมือง ปลูกปะปนกับต้นไม้อื่นเป็นกลุ่มๆ เมื่อเวลาออกดอกจะส่งกลิ่นหอม หาดดอกเกด

เปรียบเสมือนสวรรค์ชายหาดของคนอีสาน ช่วงวันหยุดจะมีผู้คนทั้งมาแบบครอบครัว มาเดี่ยว มาเป็นกลุ่ม มาเป็นคู่ มุ่งหน้าสู่หาดดอกเกด เพื่อใช้เวลากับ

“ไดโนเสาร์สัตว์โลกล้านปี” พิพิธภัณฑ์สิรินธร จังหวัดกาฬสินธุ์ เดิมคือศูนย์วิจัยไดโนเสาร์ภูกุ่มข้าว ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติงานศึกษาวิจัย อนุรักษ์เก็บรวบรวมตัวอย่างอ้างอิงซากไดโนเสาร์และ สัตว์ร่วมสมัยและนำข้อมูลเหล่านี้ไปเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวปีละกว่า 2 -300,000 คน มีความเป็นมาและรายละเอียดของการจัดการ ดังนี้ ปี 2521 คณะสำรวจธรณีวิทยา โดยนายวรารุณ สุธีธร พบซากกระดูกไดโนเสาร์ที่เก็บไว้โดย พระครูวิจิตรสหัสคุณ เจ้าอาวาสวัดสีกะวัน ปี พ.ศ. 2537 ปี 2538 เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2538 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จมาทอดพระเนตรซากกระดูกไดโนเสาร์ จัดตั้งโครงการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูกุ่มข้าวขึ้น โดยสร้างอาคารหลุมขุดค้นเป็นการชั่วคราวเพื่อใช้ป้องกันซากกระดูก รวมทั้งใช้บำรุงรักษาแก่นักวิชาการในการขุดแต่งกระดูก ปี 2539 กรมทรัพยากรธรณีสั่งสร้างอาคารวิจัยมีพื้นที่ใช้งาน 375 ตารางเมตร เพื่อเป็นสถานที่ทำการอนุรักษ์ ศึกษาวิจัยและเก็บรวบรวมซากดึกดำบรรพ์ที่สำรวจพบในประเทศไทย ปี 2542 กรมทรัพยากรธรณีสั่งสร้างอาคารถาวรคลุมหลุมขุดค้น โดยใช้ชื่อว่า “ อาคารพระญาณวิสาละเถร ” ตามชื่อสมณศักดิ์ของท่านเจ้าอาวาสวัดสีกะวัน ผู้ค้นพบกระดูกไดโนเสาร์ภูกุ่มข้าว เปิดเป็นพิพิธภัณฑ์แหล่งขุดค้นไดโนเสาร์ภูกุ่มข้าว ปี 2544 อาคารพิพิธภัณฑ์สิรินธร ในส่วนแรกได้มีการก่อสร้างจนแล้วเสร็จ ปี 2547 ที่ประชุมคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 6 (ฝ่ายสังคม) ครั้งที่ 36/2546 วันที่ 4 ธันวาคม 2546 มติให้กรมทรัพยากรธรณียกเงินงบกลางรายการค่าใช้จ่ายในการเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ

พัฒนาอาคารพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูกุ่มข้าวระยะต้นเพื่อปรับปรุงและตกแต่งภายใน และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2547 รับทราบและเห็นชอบตามมติคณะกรรมการกลั่นกรองฯ ซึ่งได้มีการก่อสร้างตกแต่งภายในจนแล้วเสร็จในปี 2548 ปี 2549 ได้รับงบประมาณ เพื่อสร้างส่วนนิทรรศการ จนได้ดำเนินการเสร็จสิ้นเมื่อต้นปี 2550 ปี 2550 พิพิธภัณฑ์สิรินธร ได้เปิดทดลองให้บริการตั้งแต่วันที่ 7 เมษายน 2550 และเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันอังคารที่ 9 ธันวาคม 2551 โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานในพิธีเปิด

1.3.2 คำขวัญของจังหวัดกาฬสินธุ์ มีหลายคำขวัญซึ่งได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัยและมีการค้นพบสิ่งสถานที่แห่งใหม่จึงได้นำมาเพิ่มเติมลงในคำขวัญ

“เขื่อนดินยาว สาวสวยภูไท ผ้าไหมแพรวา ฮีฮยาโปงลาง” ก่อนปี 2538

“เมืองฟ้าแดดสงยาง โปงลางเลิศล้ำ วัฒนธรรมงูไท ผ้าไหมแพรวา ผาเสวยภูพาน มหาธาร
ลำปาว ไดโนเสาร์สัตว์โลกล้านปี” ปี 2538

“หลวงพ่อดำลือเลื่อง เมืองฟ้าแดดสงยาง โปงลางเลิศล้ำ วัฒนธรรมงูไท ผ้าไหมแพรวา
ผาเสวยภูพาน มหาธารลำปาว ไดโนเสาร์สัตว์โลกล้านปี” ปี 2551

1.3.3 สถานที่สำคัญในเขตตัวเมืองกาฬสินธุ์ ซึ่งสถานที่ดังกล่าวต่อไปนี้มีความ
เป็นมาและเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่คนกาฬสินธุ์ได้ให้ความสำคัญในการเคารพบูชาและเป็นสถานที่ที่
ผู้คนได้กล่าวถึงมายาวนาน

วัดกลางพระอารามหลวง เป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อดำ
(ที่มา : ศิริวรรณ จันทร์สว่าง : 2565)

หอเจ้าบ้าน

(ที่มา : ศิริวรรณ จันทร์สว่าง : 2565)

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง
(ที่มา : ศิริวรรณ จันทรสว่าง : 2565)

อนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร (เจ้าโสมพะมิตร : 2565)
(ที่มา : ศิริวรรณ จันทรสว่าง)

ศาลปู่ท้าว
(ที่มา : ศิริวรรณ จันทรสว่าง : 2565)

ศาลเจ้าปู่แ่
(ที่มา : ศิริวรรณ จันทร์สว่าง : 2565)

แก่งดอนกลาง
(ที่มา : ศิริวรรณ จันทร์สว่าง : 2565)

ศาลปู่กุดโง้ง
(ที่มา : ศิริวรรณ จันทร์สว่าง : 2565)

แม่น้ำป่า

(ที่มา : ศิริวรรณ จันทร์สว่าง)

วัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรมความเชื่อของชาวเมืองกาฬสินธุ์

วัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมความเชื่อชาวเมืองกาฬสินธุ์ยึดมั่นวัฒนธรรมประเพณีมีการสืบสานต่อกันมายาวนาน นั่นคือฮีต 12 คอง 14 บุญประเพณีตลอด 12 เดือน เหมือนกับคนอื่นอีสานโดยทั่วไป

ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติพันธุ์ลาว ซึ่งรวมถึงชาวลาวอีสานที่ปฏิบัติ สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็น เอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป ฮีตสิบสอง มาจากคำสองคำ ได้แก่ ฮีต คือคำว่า จารัต ซึ่งหมายถึง ความประพฤติ ธรรมเนียม ประเพณี ความประพฤติที่ดีและ สิบสอง หมายถึง สิบสองเดือน ดังนั้นฮีตสิบสองจึงหมายถึงประเพณีที่ ชาวลาวในภาคอีสานและประเทศลาวปฏิบัติกันมาในโอกาสต่างๆทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี เป็นการ ผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องผีและพิธีกรรมทางการเกษตร เข้ากับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา นักปราชญ์ โบราณได้วางฮีตสิบสองไว้ดังนี้

เดือนอ้าย - บุญเข้ากรรม เดือนยี่ - บุญคูณลาน เดือนสาม - บุญข้าวจี เดือนสี่ - บุญผะเหวด
เดือนห้า - บุญสงกรานต์ เดือนหก - บุญบั้งไฟ เดือนเจ็ด - บุญซำฮะ เดือนแปด - บุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า - บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบ - บุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ด - บุญออกพรรษา เดือนสิบสอง - บุญกฐิน

คองสิบสี่ เป็นคำและข้อปฏิบัติคู่กับฮีตสิบสอง คอง แปลว่า แนวทาง หรือ ครรลอง ซึ่งหมายถึง ธรรมเนียมประเพณี หรือแนวทาง และ สิบสี่ หมายถึง ข้อวัตรหรือแนวทางปฏิบัติสิบสี่ข้อ ดังนั้นคองสิบสี่จึง หมายถึง ข้อวัตรหรือแนวทางที่ประชาชนทุกระดับนับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง พระสงฆ์ และคนธรรมดาสามัญพึงปฏิบัติสิบสี่ข้อ อาจสรุปได้หลายมุมมอง

ดังนี้ 1. เป็นหลักปฏิบัติกล่าวถึงครอบครัวในสังคม ตลอดจนผู้ปกครองบ้านเมือง 2. เป็นหลักปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ในการปกครองบ้านเมือง และหลักปฏิบัติของประชาชนต่อพระมหากษัตริย์ 3. เป็นหลักปฏิบัติที่พระราชายึดถือปฏิบัติ เน้นให้ประชาชนปฏิบัติตามจารีตประเพณี และคนในครอบครัวที่ปฏิบัติต่อกัน 4. เป็นหลักปฏิบัติในการปกครองบ้านเมืองให้อยู่เป็นสุขตามจารีตประเพณี แต่ละข้อมีคำว่า ฮีตนำหน้าด้วย (ทำให้เกิดความสับสนกับฮีตสิบสอง) แต่ละข้อจะมีสิบสี่ฮีต ยกเว้น ฮีตปีคลองเดือน จะมีเพียงสิบสองฮีต ซึ่งนั่นก็คือฮีตสิบสองที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น คงประกอบด้วย 1. ฮีตเจ้าครองขุน 2. ฮีตท้าวครองเพี้ย 3. ฮีตไพร่ครองนาย 4. ฮีตบ้านครองเมือง 5. ฮีตปู่คลองย่า 6. ฮีตตาคลองยาย 7. ฮีตพ่อครองแม่ 8. ฮีตไ้ครองเขย 9. ฮีตปู่ครองลุง 10. ฮีตลูกครองหลาน 11. ฮีตเถ้าครองแก่ 12. ฮีตปีครองเดือน (ฮีตสิบสอง) 13. ฮีตไฮ่ครองนา 14. ฮีตวัดครองสงฆ์ ขณะที่การเปลี่ยนผ่านในวงรอบเล็กกลมาอย่างการเปลี่ยนผ่านของแต่ละเดือนนั้น หลายประเทศอาจ ไม่ให้ความสนใจ แต่สำหรับชาวอีสานโบราณแล้วนี่คือส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตวัฒนธรรม ซึ่งชาวอีสานได้บ่มเพาะ ภูมิปัญญา ก่อกำเนิดเป็นประเพณีสำคัญๆขึ้นมาและได้ร่วมสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยพวกเขาเรียกขาน ประเพณีเหล่านี้รวมกันว่า "ฮีตสิบสอง" ฮีตสิบสอง หมายถึง จารีตประเพณีประจำสิบสองเดือน ซึ่งถือเป็นโอกาสดีที่ชาวบ้านจะได้มาร่วมชุมนุมและทำบุญในทุกๆเดือนของรอบปี และถือเป็นจรรยาของสังคมผู้ที่ฝ่าฝืนก็จะเป็นผู้ที่ผิดฮีต หรือ ผิด จาริตนั่นเอง (หลายครั้งฮีตสิบสองมักจะกล่าวควบคู่ "คลองสิบสี่" (คลองสิบสี่) ที่เป็นดั่งแบบแผนหรือแนวทาง ดำเนินชีวิต (คลอง=ครรลอง) แต่จะมุ่งเน้นไปทางศีลธรรมมากกว่าด้านอาชีพ)

ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติพันธุ์ลาวซึ่งรวมถึงชาวลาวอีสานที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่นและมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป

ฮีตสิบสอง มาจากคำสองคำได้แก่ ฮีต คือคำว่า จริต ซึ่งหมายถึง ความประพฤติ ธรรมเนียม ประเพณี ความประพฤติที่ดี และ สิบสอง หมายถึง สิบสองเดือน ดังนั้นฮีตสิบสองจึงหมายถึงประเพณีที่ชาวลาวในภาคอีสานและประเทศลาวปฏิบัติกันมาในโอกาสต่างๆทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี เป็นการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องผีและพิธีกรรมทางการเกษตร เข้ากับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา นักปราชญ์โบราณได้วางฮีตสิบสองไว้ดังนี้

เดือนอ้าย - บุญเข้ากรรม

เดือนยี่ - บุญคูณลาน

เดือนสาม - บุญข้าวจี

เดือนสี่ - บุญผะเหวด

เดือนห้า - บุญสงกรานต์
 เดือนหก - บุญบั้งไฟ
 เดือนเจ็ด - บุญข้าส๊ะ
 เดือนแปด - บุญเข้าพรรษา
 เดือนเก้า - บุญข้าวประดับดิน
 เดือนสิบ - บุญข้าวสาก
 เดือนสิบเอ็ด - บุญออกพรรษา
 เดือนสิบสอง - บุญกฐิน

คองสิบสี่ เป็นคำและข้อปฏิบัติคู่กับฮิตสิบสอง **คอง** แปลว่า **แนวทาง** หรือ **ครรลอง** ซึ่งหมายถึง ธรรมเนียมประเพณีหรือแนวทาง และ **สิบสี่** หมายถึง ข้อวัตรหรือแนวทางปฏิบัติสิบสี่ข้อ ดังนั้นคองสิบสี่จึงหมายถึง ข้อวัตรหรือแนวทางที่ประชาชนทุกระดับนับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง พระสงฆ์ และคนธรรมดาสามัญพึงปฏิบัติสิบสี่ข้อ อาจสรุปได้หลายมุมมอง ดังนี้

1. เป็นหลักปฏิบัติกล่าวถึงครอบครัวในสังคม ตลอดจนผู้ปกครองบ้านเมือง
 2. เป็นหลักปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ในการปกครองบ้านเมือง และหลักปฏิบัติของประชาชนต่อพระมหากษัตริย์
 3. เป็นหลักปฏิบัติที่พระราชายึดถือปฏิบัติ เน้นให้ประชาชนปฏิบัติตามจารีตประเพณี และคนในครอบครัวที่ปฏิบัติต่อกัน
 4. เป็นหลักปฏิบัติในการปกครองบ้านเมืองให้อยู่เป็นสุขตามจารีตประเพณี
- แต่ละข้อมีคำนำหน้าด้วย (ทำให้เกิดความสับสนกับฮิตสิบสอง) แต่ละคองจะมีสิบสี่ฮิต ยกเว้นฮิตปีคลองเดือน จะมีเพียงสิบสองฮิต ซึ่งนั่นก็คือฮิตสิบสองที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น คองประกอบด้วย
1. ฮิตเจ้าคองขุน
 2. ฮิตท้าวคองเพี้ย
 3. ฮิตไพร่คองนาย
 4. ฮิตบ้านคองเมือง
 5. ฮิตปู่คลองย่า
 6. ฮิตตาคลองยาย
 7. ฮิตพ่อคองแม่
 8. ฮิตไก่คองเขย

9. อีตปู้คองลุง
10. อีตลูกคองหลาน
11. อีตเถ้าคองแก่
12. อีตปู้คองเดือน (อีตลีสอง)
13. อีตไฮ่คองนา
14. อีตวัดคองสงฆ์

ขณะที่การเปลี่ยนผ่านในวงรอบเล็กลงมาอย่างการเปลี่ยนผ่านของแต่ละเดือนนั้น หลายประเทศอาจไม่ให้ความสนใจ แต่สำหรับชาวอีสานโบราณแล้วนี่คือส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตวัฒนธรรม ซึ่งชาวอีสานได้บ่มเพาะ ภูมิปัญญา ก่อกำเนิดเป็นประเพณีสำคัญๆ ขึ้นมาและได้ร่วมสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยพวกเขาเรียกขาน ประเพณีเหล่านี้รวมกันว่า "อีตลีสอง"

อีตลีสอง หมายถึง จารีตประเพณีประจลีสองเดือน ซึ่งถือเป็นโอกาสดีที่ชาวบ้านจะได้มาร่วมชุมนุมและทำบุญในทุกๆ เดือนของรอบปี และถือเป็นจรรยาของสังคม ผู้ที่ฝ่าฝืนก็จะเป็นผู้ที่ผิดฮึดหรือ ผิดจารีตนั่นเอง(หลายครั้งอีตลีสองมักจะกล่าวควบคู่ "คลองลีสี่" (คองลีสี่) ที่เป็นดั่งแบบแผนหรือแนวทางดำเนินชีวิต (คลอง=ครรลอง) แต่จะมุ่งเน้นไปทางศีลธรรมมากกว่าด้านอาชีพ)

สำหรับประเพณีหลักๆ 12 เดือนตามอีตลีสองของชาวอีสานโบราณนั้น ประกอบด้วย

1.เดือนเจียง (เดือนอ้าย) มีการประกอบพิธีบุญเข้ากรรม ซึ่งเป็นเดือนที่พระสงฆ์เข้ากรรม (ปริวาสกรรม) เพื่อให้พระสงฆ์ผู้กระทำผิดได้สารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์ เป็นการฝึกจิตสำนึกถึงความบกพร่องของตน และมุ่งประพฤติดนให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยต่อไป ชาวบ้านก็จะมีการทำบุญเลี้ยงผีต่างๆบุญเข้ากรรม หรือ บุญเดือนเจียง ภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องอยู่กรรมถึงจะพ้นจากอาบัติ ญาติโยม พ่อออก แม่ออก ผู้อยากได้บุญกุศลก็จะให้ไปทาน รักษาศีลฟังธรรมเกี่ยวกับการเข้ากรรมของภิกษุ เรียกว่า บุญเข้ากรรม กำหนดเอาเดือนเจียงเป็นเวลาทำ จะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ วันที่นิยมทำเป็น ส่วนมากคือวันขึ้น15 ค่ำ เพราะเหตุที่มีกำหนดให้ทำในระหว่างเดือนเจียง จึงเรียกว่า บุญเดือนเจียง

อันว่าประเพณีพุทธศาสนาเราไว้เป็นธรรมประจำชาติ เป็นความประพฤติดีเลิศล้ำ พระสงฆ์สร้างก่อบุญ คำว่ากรรมคือกรรมของภิกษุสังฆาทิเสส 13 ข้อนั้น พระสงฆ์ต้องอยู่กรรม เพื่อความบกพร่องของศีล ดังกล่าวพระภิกษุสงฆ์จึงเข้ากรรมเพื่อชำระความเศร้าหมองพวกนี้ แล้วจะเจริญขึ้นกว่าเดิม

ประเพณีบอกไว้ถือว่าเป็นสำคัญ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 กำหนดการไว้หรือว่าวันเพ็ญเดือนอ้าย ทำบุญ ตักบาตร เรียกว่าบุญเดือนอ้าย

วิธีเข้ากรรมคือจัดเตรียมเครื่องใช้ที่จำเป็น น้ำกินน้ำใช้ให้เพียงพอ เลือกที่สงบ ไม่มีภิกษุมารบกวน น้อยบ่หลาย ทำเป็นที่เข้าเป็นศาลากลางป่า จัดเป็นกระท่อมน้อยสำหรับอยู่คนเดียว แล้วก็เตรียมหมั่นผ้าเชลียง บาทั้งสอง ยอมมือพบล่าวยอมมาลีว่าว่า ปรีวาสเข้ากรรมปลดแอกครั้นอยู่ ปรีวาสครบแล้วขอมานต์ 6 ราตรี ครั้นว่าราตรีครบก็จริงขออภัยาน ต่อสงฆ์องค์เจ้า ครั้นว่าขออภัยาน แล้วเป็นคนใสสะอาด หมดเวรกรรมมาอยู่ต่อนั้นชุ่มเย็น

สำหรับฆราวาสนั้นให้ถวายจตุปัจจัย ไทยธรรม ครั้นว่าหมดกรรมแล้วบุญกุศลก็นำส่งให้ได้บุญ คนโบราณถือว่าเป็นสิ่งที่น่ายกย่องสรรเสริญ

รูป ฮีตที่ 1 เดือนอ้าย บุญเข้ากรรม
(ที่มา : กมลพรรณ ช่างดำ)

2. เดือนยี่ ในฤดูหลังการเก็บเกี่ยวชาวบ้านจะทำบุญคูณข้าวหรือบุญคูณลาน โดยนิมนต์พระสงฆ์มาบิณฑบาต เพื่อเป็นมงคลแก่ข้าวเปลือก รุ่งเช้าเมื่อพระฉันเช้าแล้วจะมีการทำพิธีสู่ขวัญข้าว นอกจากนี้ชาวบ้านจะเตรียมเก็บสะสมพันธุ์ข้าวดีที่บ้านบุญคูณข้าวหรือบุญคูณลาน สำหรับตีหรือนวดข้าว เรียกว่า ลาน การเอาข้าวที่ตีแล้วมากองให้สูงขึ้น เรียกว่าคูณลานหรือที่เรียกกันว่าคูณข้าว ชาวนาที่ทำนาได้ผลดี อยากรับได้กุศล ให้ท่านรักษาศีลเป็นต้นก็จัดเอา ลานข้าวเป็นสถานที่ทำบุญ การทำบุญในสถานที่ดังกล่าวเรียกว่าบุญคูณลานกำหนดเอาช่วงเดือนยี่เป็นเวลาทำบุญจึงเรียกว่าบุญเดือนยี่

อันว่าการคูณลานนั้นคือ คูณข้าวเปลือก ทำบุญในลานข้าวเปลือกเพื่อจัดเพิ่มบุญนั้นให้มาก มูล เดือนปีที่ทำนั้นเป็นสำคัญประจำชาติ เรียกว่าบุญเดือนยี่ ตราบเท่าวันนี้กล่าวถึงมูลเหตุนี้มี

ประวัติกล่าวในคัมภีร์สังยุตตปิณฑนคาวานัน ยังมีสองพี่น้องเป็นพวกขวานารวมกันทำไรนา ผาทำง พอเมื่อเวลาข้าวเป็นน้ำนมพอแก่ น้องใครคิดทำข้าวมธุปายาสนั้นถวายให้แก่พระองค์ชวน พี่ชายเหล่าได้แบ่งที่นาถัน น้องจึงมีกรรมสิทธิ์ทอดทานทำได้ มากินนข้าวในนาข้าว ถึง 9 เทื่อ คือ เวลาข้าวเป็นน้ำนมถัน ครั้งหนึ่งเป็นข้าวหมักก็จัดทานทอดให้พระสงฆ์เจ้าตั้งเดิม ครั้งที่สามนั้นถึง เวลาเก็บเกี่ยว ครั้งที่ 4 จัดตอกมัดข้าวมาไว้ใส่ลาน ครั้งที่เจ็ดรวมเข้าเป็นลอมไว้ก่อน ครั้งที่แปดทำ การฟาดหรือว่านวดข้าวกองไว้อยู่ลาน ครั้งที่เก้าขนเอาขึ้นใส่ยังปิดแฉมประตูลอด

การทำทานมาถึงครบไปทั้ง 9 ถวายให้องค์เจ้าสัพพัญญูตนเองกัสนปะพระพุทเจ้าครวนั้น เพียงจริง น้องขายน้อยนั้นปรารณนายยอดอรหันต์ ผลบุญกุศลส่งตามมาให้ในศาสนาพระโคตมนี้ เขาถมาเกิดพระโคตมแต่ครวกาลนั้น ทั้งเป็นพารหมณดีได้เณลียวเปรียวฉลาด คาคการณได้ลวงหน้า ว่าเป็นเจ้าหน่อพุทโธ ท่านก็ได้รับเอตทัคคะได้เป็นยอธรรตัญญู ผลบุญกุศลนาปรางนั้น

ส่วนว่าพี่ชายนั้นได้ถวายข้าวในนาครั้งหนึ่ง ผลก่อสร้างบุญนั้นต่อมา ในชาตินี้ได้มาเกิดเป็น สุภัททะ ปริพาชกบมิได้พบพุทธองค์เนนข้า จนถึงปรินิพพานแล้วได้เคยมาฟังเทศน์ จนได้เป็นพระ อนาคามีองค์สุดท้าย แท้ๆ บุญนั้นสง่นำ การถวายทานนี้ถือว่ามีอานิสงส์มาก จึงถือเป็นประเพณี บอกไว้หาได้อ่านดูอันว่าวิธีทำนั้น จัดเอาลานเป็นท่อยุ่ บอกกล่าวญาติพี่น้องมารวมก่อบุญ นิมนต์ พระสงฆ์ได้ตามศรัทธาสามารถจัดสิ่งของหมอน้ำมนต์ ใส่่น้ำหอมตั้งไว้ตามให้รูปเทียน ครั้นถวายทาน เสร็จแล้วสงฆ์พรมน้ำมนต์ ผู่ว้วควายและกุมข้าวพระข้าสวดตาม

บุญค้มประจำ

หมู่บ้านนั้นจัดค้มใหญ่เป็นประจำ แต่ละเรือนขนเหล่ารวมเป็นค้มพิธีทำบุญนั้นจัดปราคนละ แห่ง ต่างก็จัดของทานมีข้าว น้ำเอาไว้สู่เรือน แล้วไปรวมกันเข้าทำบุญร่วมตลอด ในเวลากลางคืนจัด ปราคนละแห่ง ต่างก็จัดของทานมีข้าวน้ำ เอาไว้สู่เรือนแล้วไปรวมกันเข้าทำบุญร่วมตลอด ในเวลา กลางคืนจัดรูปเทียนดอกไม้ มาไหว้ท่านพระสงฆ์ แล้วเหล่ามีใจพร้อมรวมกันฟังเทศน์มีมหรสพพรา พร้อมกันช้องสนั่นเมือง ดินฮุงเข้าตักบาตรถือศีล ถวายอาหารพระสงฆ์จบกระบวนถ้วน

บุญคุ้มข้าวใหญ่

อันว่าบุญแนวนี้นำเอาข้าวเปลือกมารวมกันเข้าแล้วถือศีล ฟังเทศน์ที่ศาลากลางหมู่บ้าน โรงกว้างสะตวงดี กลางคืนนั้นถือศีลฟังเทศน์มีมหรสพพร้อมเพียรสร้างก่อบุญหลายครัวเรือนได้รวมกันเอาข้าวเปลือก ถือว่าเป็นบุญมากล้นโบราณเจ้าเหล่าถือ ข้าวเปลือกนั้นเอาไปจ่ายเป็นเงินมาทำสาธารณกุศล ก่อนการได้ไว้หลายประการล้นบุญมีเหลือมาก ควรที่จำจื่อไว้โบราณเจ้ากล่าวสอน

รูปฮีตที่ 2 เดือนยี่ บุญคุณลาน
(ที่มา : กมลพรรณ ช่างดำ)

3. เดือนสาม ในมือเพ็งหรือวันเพ็ญเดือนสาม จะมีการทำบุญข้าวจีและบุญมาฆบูชา การทำบุญข้าวจีจะเริ่ม ตอนเช้า โดยใช้ข้าวเหนียวปั้นใส่น้ำอ้อยนำไปจี่บนไฟอ่อนแล้วชุบด้วยไข่ เมื่อสุกแล้วถวายพระ

บุญข้าวจีหรือบุญเดือนสาม ข้าวเหนียวปั้นโรยเกลือ ทาไข่ไก่แล้วจี่ไฟให้สุก เรียกว่าข้าวจี การทำบุญให้ทานมีข้าวจีเป็นต้น เรียกว่าบุญข้าวจี นิยมทำกันอย่างแพร่หลาย เพราะถือว่าได้กุศลเยอะทำในช่วงเดือนสาม เรียกว่า บุญเดือนสาม

เอาข้าวมาปั้นทาน้ำมันไข่ไก่ ไฟแดงๆอยู่แล้วเอามาปั้นจี่ลง บุญข้าวจินี้เรียกว่าบุญเดือนสาม มีประวัติมาแต่พุทธกาลคราวพุน ในพระธรรมมาเว้าบาลีมีบอกว่า มีนางปณณทะสาธิเจ้าเป็นสาวใช้บ่าวจัดแบ่งสาธิตเป็นแบ่งจี่นึ่งเผ้าเรือนเจ้าบ่าวนาย คิดอยากจะถวายข้าวสาธิตแบ่งจี่ก็กลัวว่าพระพุทเจ้าลียอนทั้งบ่อยากฉัน พุทธองค์ทรงได้โดยพระวรจิต จึงได้วานอานนทปุอาสนะลงบนพื้น พออานนทปุแล้ว พระองค์เสด็จอาสน์ นางปณณทะสาธิปราบปลื้มดีแท้มากหลายจึงถวายให้พุทบาทโคดม พระองค์จึง

ทรงเทศนาเป็นทานเยี่ยมจนกว่าปุณณะทาสีได้โสดาคฤณพิเศษ เป็นพระอริยะบุคคลเพราะได้ทานแบ่งจีฬง เหตุดังนี้เฝ้าพวกชาวนาจึงพากันมาทำบุญตั้งปุณณะทาสีสู่ปีปมีวันมีพิธีทำนั้นปมีการลำบากหาหัวฟันท่อนไม้มาไว้ก่อไฟ แล้วเหนียวมาปั้นเป็นแผ่นๆ เอาเกลือโรยหน่อยแล้วทาด้วยไขไก่ นมเอาน้ำอ้อยใส่ด้วยหวานอ้อยน้อยพอดี เอาลงไปอังไฟจ้พอสุกได้ทั้งนิมนต์เอาได้ พระสงฆ์มารบสวดอาราธนาศีลรับศีลเสร็จเรียบร้อยแล้วถวายข้าวจี ถวายค้ำถวายข้าวจีนั้นมีแบบตามฉบับ แล้วจึงนำไปถวายสงฆ์ใส่ลงในบาตร พระสงฆ์ท่านทำพิธีมนต์สูตร ฉ้นเรียบร้อยแล้วลงให้รดน้ำมนต์ แล้วก็ฟังเทศน์ได้ฉลองข้าวจีตามประเพณี ทั้งหนังสือลำทานที่ญาติโยมขอไว้ หนังสือลำนั้นเป็นการฉลองเทศน์เรียกว่าบุญเดือนสามแท้ๆ ปมีได้เปลี่ยนแปลง

บุญมาฆบูชา ครั้นเมื่อมาฆะฤกษ์เดือนสามล่วงมาถึง เป็นเวลาทำบุญมาฆแต่โบราณนั้นฝูงเหาดอกไม้ฝูงเทียนทั้งรูปเข้าวัดอยู่ใกล้บ้านประสงคบ้านประสงคตั้งต่อบุญ ทำมาฆบูชาขึ้นยอมมีอลันเกษ ระลึกถึงพระพุทธเจ้าคราวนั้นแต่เดิม

มูลเหตุของมาฆบูชา

วันเพ็ญเดือนสามนั้นเป็นวันสำคัญพุทธศาสน เป็นวันที่พระภิกษุอรหันต์ 1,250 องค์ มาพราพร้อมบ มีได้นัดหมาย ณ เวฬุวันมหาวิหารนั้น ประชุมสงฆ์หมู่ใหญ่แสดงโอวาทปาฏิโมกข์ไว้องค์ นั้น 4 ประการ องค์ 1 คือ

1. พระสัพพะขปัสสะ อกรรมงอย่าทำชั่วหลายประการเป็นบาป
2. กุสลสสู่สัมปทา ทำแต่ความดีไว้เป็นบุญอันประเสริฐ
3. สจิตตปริโยทปนัง ขำระหัวใจสะอาดแล้วคงได้อยู่เย็น

องค์ 2 นั้น ล้วนเป็นพระอุปสมบทจากพระพุทธเจ้ามาถ้วนคู่วงศ์

องค์ 3 นั้น ปมีการนัดหมายไว้มาเองทุกรูป

องค์ 4 นั้นมาพราพร้อมวันนั้นสู่องค์ ทั้งเป็นวันเพ็ญเดือนสามแท้มีเหลือเศษ แสงตะวันส่องแจ้งแสงเศร้า แม่นบมีจัดเป็นจาดตรงค์สันนิบาตไว้ประชุมใหญ่ของสงฆ์ โบราณถือว่าเพ็ญเดือนสามก่อบุญ กุศล สร้างทำ พิธีจันตเตรียมน้ำดื่มทั้งนำไว้อาสนะ ตอนเวลาเช้าทำบุญตักบาตร อังคาสพระภิกษุสงฆ์พราพร้อมฟัง เจ้าเทศนา ตอนเวลาเย็นนั้นเวียนเทียนรอบโบสถ์ จุดเทียนดอกไม้บูชาแล้วเหล่าเดิน เวลายเวียนเทียนนั้นคำบูชาต่างๆต้องกล่าว จะเอาอิติปิโส สวหาโต สุปปัญโนก็ได้ตามแท้แต่ใจ ก่อนจะเวียนเทียนกับรูป ยืนประณมมือพราพร้อมฟังเจ้าอ่านคำ ปากก็ต้องว่าต่อประธานสงฆ์

เหตุใดจึงทำบุญพระเวส

ในคัมภีร์กล่าวอ้างต้นเหตุการกระทำในกาลครั้งหนึ่งนั้น พระเถระเจ้าองค์เอกอรหันต์ขึ้นไป สวรรค์พิภพเขตพระอินทร์องค์ล้ำ ท่านก็ประสงค์ไปไหว้จุฬามณีองค์พระธาตุ ได้พบองค์เอกเจ้าศรีอาริ ยะทวยเทพ อยู่สวรรค์ชั้นฟ้าคราวนั้น สั่งมาว่าบุคคลใดคิดอยากพบบยอดไถ้องค์เอกพระศรีอารย์ ให้พากันทำบุญเทศน์เวสสันดรเอาไว้ฟังธรรม 13 กัณฑ์ ได้วันเดียวให้หมดผูก อย่าพากันซื้อคร้านจะเห็นหน้า แห่งเรา ทั้งอย่าให้ท่านนัตรีระกรรมรายอันมีผลเป็นบาป 1.) อย่าทำลายสงฆ์ให้แตกกันแท้หมุนวาย 2.) อย่าทำการฆ่าบิดา มารดา 3.) บ่ได้ทำโลหิตตูปาทแก่พระพุทเจ้าองค์ใดบ่มี 4.) บ่ได้มีการฆ่าพระ อรหันต์ตนแห่งประเสริฐ แล้วให้ฟังธรรมเรื่องพระเวสแล้วบ่มีแคล้วคลาดถึงท่านเอ๋ย ทำสลาถนิมนต์

พอเมื่อตกลงกันพร้อมสาธุการทุกฝ่าย จัดแบ่งกัณฑ์เรียบร้อย หามิพักเข้า พร้อมกันจัดทำชุมนุม สถาน เนาว์นอนนึ่ง แล้วจึงบัตร์ด้วยติดใบลาน พร้อมพร่ำว่าวุฒิธรรมคำผู่ข้าทั้งหลาย ภายในมีอาชยุ ธรรมเป็นเค้า ภายนอกมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน พวกข้าจัดการให้มีการฟังธรรมมหาชาติ ในวัน เดือน ปี กำหนดในหั้นสู่แนว บอกวันแสดงให้ฟังธรรมแจ้ง เมื่อญาติโยมจักได้มาพร่ำพร้อมสมสร้างก่อบุญ ปลุกประรำให้กว้างพออยู่ทั้งโยม นี่เป็นกิจการบุญหมู่เราเคยสร้าง

การเตรียมเครื่องสักการะ

เครื่องสักการะนั้น มีข้าวตอกดอกไม้รูปเทียนหอม อย่างละเป็น 1,000 พัน ใส่ในศาลากว้าง มีธงอันใหญ่ไว้ 7 อัน ประดับแต่งมีรูปม้ายายเป็นประวัติพระเวสเจ้าคราวครั้งแต่หลัง มีทั้งหมอน้านมด 4 หน่วย ทั้งหอพระอุปัคเฝ้าไว้รักษาเจ้าหมู่มาร เพราะงานบุญเฮาสร้างเป็นผลบุญใหญ่ มักจะมีมาร ผจญเหตุฮ้าย ทำให้ผ่านฟังหออุปัคตนั้นปลุกสูงได้ เพียงตายนอยู่ เอาไม้ไผ่เป็นลามาตัดทอนด้ามท้อ กัน ผาขัดตะแฉ่มสามด้านท้อกัน หาของใส่ไว้เช่นบาตรกระโถน กาน้ำ ทั้งจิวรผืนหนึ่ง ทั้งไม้เท้าเอาไว้ ที่หอพอถึงเวลาล้ำสามโมงตอนบ่าย จัดเครื่องสักการะพร่ำพร้อมเชิญเจ้าสู่หอ สมมติว่าท่านเนาว์อยู่บ่ มิไกล ตามเรื่องเดิมกล่าวมาเอาไว้ ตามประวัติได้เป็นเชื้อแถว เป็นผู้มัญญณแก่กล้าเนาว์ค้ำระหว่าง มหาสมุทรพุ่น ตามตานานมีกล่าว คราวอโศกมหาราชเจ้ารวม-กลาง สร้างก่อบุญ เกือบพระธาตุมา รวมอยู่หนเดียว มาบรรจรรวมกันแห่งเดียวเอาไว้ จึงเกรงกลัวไว้ศัตรูของพระพุทบาท จึงนิมนต์พระ อุปัคตอยู่ไต้่น้ำมาไว้ตั้งหวัง ท่านอุปัคตนั้นจับพระยามารได้เอาหนึ่งหมามาผูก หนึ่งหมานำผูกคล้อง คอไว้ปล่อยไปเฝือกบ่อจได้หมดสามารถวิชามารจึงเอาหนีไปไกลยอดเขาสุเมรุพุ่น การบุญเจ้าองค์ พระยาอโศกราช จึงสำเร็จจุล่งไปได้ดั่งยาม

คำเชิญพระเถรอุปัฏ

คำเชื้อเชิญว่า อุกาสะ อุกาสะ ผุ่งข้าทั้งหลายภายในมีพระสงฆ์เป็นค้ำ ภายนอกมีออกตนเป็นประธาน พวกกันจัดเครื่องสักการะมากกราบไหว้ แยกยอดให้พระอุปัฏเถร ตนมีฤทธิ์อาจ นิรมิตประสาธแก้วกุฎิ กลางนทีแม่น้ำใหญ่ มักใคร่ด้วยพรหมจารี อยู่สุขีปโศกเศร้า บัดนี้ผุ่งข้าพเจ้าทั้งหลายพร้อมกันฟัง ยังลำพระเวสในป่วงเขตอาราม ขอเชิญเจ้ากุตทรงคุณธรรมมาก เป็นอาชแพ่แก่ผิในจักรวาล ขอจงไปปราบมารทั้ง 5 อันจะมาเบียดเบียนผุ่งข้าทั้งหลาย ให้หายโศกภัยอันตรายทุกสิ่ง พร้อมพร้าถั่วหนทุกประการ ก็ข้าเทอญ พอแล้วตีฆ้องป่าว เดินถือของไตรจีวรทั้งบาตรเวียน 3 รอบแล้ว ลาล่ำต่าวคีน เอาสิ่งของถือนั้นวางใน หอไว้ก่อน ถึงเวลาเพลจึงหันก็ต้องจัดพร้าพร้อมไปไว้ที่หอครั้นว่าเสร็จสรรพแล้วรวมกันไปแห่

กาลแห่พระเวสเข้าเมือง

เวลาได้ถึงบ่าย 4 โมงเย็นทางอารามตักลงบอกเตือนโยมไว้ ทางวัดจัดเอาได้กลองตีธรรมมาสน์ ใส่พระพุทธรูปด้วยพระสงฆ์ข้านั่งนำพระสงฆ์ เทศนาเชิญพระเวส เทศน์ยอบนธรรมมาสน์เสียงระห้อยอ่อน ว่าเชิญขอ เชิญพระคีนเมื่อห้องเสวยเมืองเก่า ทั้งมะที่แจ่มเจ้ากุมารน้อย หน่อเมืองอย่าได้เคืองคำรื้อนอนนดงพงป่า ทั้งกัณหาขาสีสองหน่อเจ้าเชิญเข้าสู่เมือง แต่เทอญ

การเทศนานั้นพอไปถึงพร้อมพร้า กันรับศีลก่อนแล้วพระสงฆ์ขึ้นเทศนา ขากลับมาถึงห้องอาราม หลวงวัดใหญ่ เวียนสามทีรอบศาลา จึงแล้วยอขึ้นสู่โรง เป็นอันเสร็จกระบวน รอกการฟังเทศน์ ตื่นสู่พระสงฆ์ ขึ้นเป็นเทศนา ในวันเดือนเดียวแท้จบล่ำมหาเวสมีกัณท์หลอนแห่ลั่นหลายล่ำ หลากกระตา ยูถ่างทำบุญ สร้างศาลทานเททอด ขาดินหน้าพันบุญล่ำมากมาย จักได้พบพระเจ้าตนเอก พระศรีจารย์ ข้าขอยอมือนบฮอด บุญของเจ้า

ทำบุญข้าวพันก้อน

เอาข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อนกลมๆ เอาไม้เสียบ ทำให้ได้มากล้นพันก้อนจึงเอา แล้วจึงเอาไปไหว้ศาลา พันอันมีค่า เรียกว่าศาลาข้าว พันก้อนโบราณเค้าว่าต่อมา พอเมื่อการกระทำเสร็จแล้วถึงกลางคืนตี 4 พร้อมกันโสมแห่ได้ไปเข้าสู่อาราม พอถึงวัดจอมเจ้าศาลาธรรมพักจอด หัวหน้าประณมมือพร้าพร้อมพาเว้ากล่าวจา ว่า นะโม นะโม จอมไตรปิฎกยกออกมาเทศนาธรรม ชันธิหมากเบิงงาม สะพาท ข้าวพันก้อนอาจุบูชา ข้าบูชาสามดวงยอดแก้ว ข้าไหว้วายอาตมบุชาสาธุ วณเวียนเว้าคำเดิม 3 รอบ แล้วจึงขึ้นศาลากว้างช่วงสงฆ์

คำอาราธนาพระเวสส์ ดังนี้

สุณาคู โจนโต เย สังฆา ดุราเทพเจ้าทั้งหลายอันยายยังอยู่ ทุกหมู่ไม้ไพรพบนอม ทุกเหวฮอม ฮาวป่า ทุกประเทศท่าฮาวเขา ทุกแถวเถาว์เถื่อนกำ ทุกท่าน้ำและวังปลา พรรณนาฝูงแพดและผีอันมี ใจโหดร้ายโทสา จงให้เจ้าทั้งหลายปะละใจอันเป็นบาป ให้ค่อยโสภาพ เจริญโสตพึงธรรม เคาดาจำจื่อไว้ เป็นประทีปได้ฮอดหลี่ผี ทางเหนือมีผาไผดต่าง ทางข้างซ้ายกรุงศรีอยุธยา ทางฝ่ายเหนือมีแดนแถว เป็นเขตทุกประเทศด้าวอันอยู่ห้องเทศพระสุธา กับนางธณิทั้งแม่น้ำเป็นผู้ค้าฝูงหมู่ป่าณา ฝูงหมู่ เทวดาเจ้าทั้งหลาย ภายบนมีพระยาอินทร์พระยาพรหม จงลงมาโมทนาซึ่งธรรมอันฝูงข้าทั้งหลาย ภายในมีมหาราชครูเป็นเค้า ภายนอกมีมหาราชตนเป็นอาชญาในเมืองแก้วราชอุบล กับทั้งกัลยาเมียมิ่ง ลูกแก้วกิ่งชายา กับทั้งราชบิดามารดาพ่อแม่ เฒ่าแก่พร้อมกันมาทั้งราชาและอุปราช ทั้งนักปราชญ์ และอาจารย์ในคามชาวนิคมนบ้านนอก อันอยู่ยงเขตเมืองแก้วราชอุบล ชวนกันมาพร้อมแพ่ง แต่ง เครื่องไหว้บูชา สหัสสาหลายปีมีมากดอกอุบลหลากพอพัน บัวแดงบาน ไชกาบ ดอกฝักตบอาจ เขียวนิล ดอกกลางของหลายบ่น้อย พันหนึ่งค่อยชวนขวย ช่อธมยายสะพาส ข้าวพันก้อนอาหบูชา

รูปฮีตที่ 4 เดือนสี่ บุญผะเหวด

(ที่มา : กมลพรรณ ช่างดำ)

5. เดือนห้า ประเพณีตรุษสงกรานต์หรือบุญสงกรานต์ หรือบุญเดือนห้า ซึ่งมีขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนห้า และ ถือเป็นเดือนสำคัญ เพราะเป็นเดือนเริ่มต้นปีใหม่ไทย การสงกรานต์จะมีทั้งการรดน้ำ พระพุทธรูป พระสงฆ์ และ ผู้หลักผู้ใหญ่ ด้วยน้ำอบน้ำหอม เพื่อขอขมาและขอพรตลอดจนมีการ ทำบุญถวายทานบุญสงกรานต์หรือบุญเดือนห้า เมื่อเดือนห้ามาถึงอากาศก็ร้อนอบอ้าวทำให้คนเจ็บไข้ได้

ป่วย การอาบน้ำชำระเนื้อกายเป็นวิธีการแก้ร้อนผ่อนให้เป็นเย็น ให้ได้รับความสุขกายสบายใจ อีกอย่างหนึ่งมีเรื่องเล่าว่า เศรษฐีคนหนึ่งไม่มีลูกจึงไปขอชน(บนบาน)พระอาทิตย์และพระจันทร์เพื่อขอลูก เวลาล่วงเลยมาสามปีก็ยังไม่ได้ลูกจึงไปขอลูกกับต้นไทรใหญ่

เทวดาประจำต้นไทรใหญ่มีความกรุณาได้ไปขอลูกนำพระยาอินทร์ พระยาอินทร์ให้ธรรมะปาละกุมาร (ท้าวธรรมบาล) มาเกิดในท้องภรรยาเศรษฐี เมื่อธรรมะปาละประสูติเจริญวัยใหญ่ขึ้น ได้เรียนจบไตรเภทเป็นอาจารย์สอนการทำมงคลแก่คนทั้งหลาย ครั้นนั้นท้าวกบิลพรหมลงมาถามปัญหาธรรมะปาละกุมาร (ถามปัญหาสามข้อคือ คนเราในวันหนึ่งๆ มีศรีอยู่ที่ไหนบ้าง ถ้าธรรมบาลตอบได้จะตัดศีรษะตนบูชา แต่ถ้าตอบไม่ได้จะตัดศีรษะธรรมบาลเสีย โดยผลัดให้เจ็ดวัน ในชั้นแรกธรรมบาลตอบไม่ได้ วันที่หกธรรมบาลเดินเข้าไปในป่า

บังเอิญได้ยิมนกอินทรีสองตัวเมียพูดคำตอบให้กันฟัง ตอนเช้าศรีอยู่ที่หน้าคนจึงเอาน้ำล้างหน้าตอนเช้า ตอนกลางวันศรีอยู่ที่อกคนจึงเอาน้ำหมตประพรมหน้าอก ตอนกลางวันและตอนเย็นศรีอยู่ที่เท้า คนจึงเอาน้ำล้างเท้าตอนเย็นธรรมบาลจึงสามารถตอบคำถามนี้ได้) สัญญาว่าถ้าธรรมบาลตอบปัญหาจะตัดหัวของตนบูชา ธรรมบาลแก้ได้เพราะศีรษะของกบิลพรหมมีความศักดิ์สิทธิ์มาก ถ้าตกใส่แผ่นดินจะเกิดไฟไหม้ ถ้าทิ้งขึ้นไปในอากาศฝนจะแล้ง ถ้าทิ้งลงมหาสมุทรน้ำจะแห้ง ก่อนตัดศีรษะกบิลพรหม เรียกลูกสาวทั้งเจ็ดคนอาขันมารองรับแห่รอบเขาพระสุเมรุหกลีบนาทิล้วนนำไปไว้ที่เขาไกรลาสเมื่อถึงกำหนดปีนางเทพธิดาทั้งเจ็ดผลัดเปลี่ยนกันมาเชิญเอาศีรษะท้าวกบิลพรหมมาแห่รอบเขาพระสุเมรุแล้วกลับไปเทวโลก

รูปฮีตที่ 5 เดือนห้า บุญสงกรานต์

(ที่มา : กมลพรรณ ช่างคำ)

6. เดือนหก ประเพณีบุญบั้งไฟและบุญวันวิสาขบูชา การทำบุญบั้งไฟเป็นการขอฝน พร้อมกับงานบวชนาคซึ่งการทำบุญเดือนหกถือเป็นงานสำคัญก่อนการทำนา หมู่บ้านใกล้เคียงจะนำเอาบั้งไฟมาจุดประชันขันแข่ง หมู่บ้านที่รับเป็นเจ้าภาพจะจัดอาหาร เหล้ายามาเลี้ยง เมื่อถึงเวลาที่จะตั้งขบวนแห่บั้งไฟและรำเชิงออกไป ณ ลานที่จุดบั้งไฟด้วยความสนุกสนาน คำแข่งและการแสดงประกอบจะออกไปในเรื่องเพศ แต่จะไม่คิดเป็นเรื่องหยาบคายแต่อย่างใดซึ่งประเพณีบุญบั้งไฟจะจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ทุกปีทั่วทั้งจังหวัดยโสธร ส่วนการทำบุญวันวิสาขบูชาจะมีการทำบุญเลี้ยงพระ ฟังเทศน์ ช่วงเย็นมีการเวียนเทียนเช่นเดียวกับภาคอื่นๆ

บุญบั้งไฟหรือบุญเดือนหก การเอาขี้เถ้า(ดินประสี) มาประสมคั่วกับถ่าน โขลกให้แหลก เรียกว่าหมื่อ(ดินปืน) เอาหมื่อใส่กระบอกไม้ไผ่อัดให้แน่น แล้วเจาะรูใส่หางเรียกว่าบั้งไฟ การทำบุญมีให้ทาน เป็นต้น เกี่ยวกับการทำบั้งไฟ เรียกว่า บุญบั้งไฟ กำหนดทำกันในเดือนหกเรียกว่าบุญเดือนหก เพื่อขอฟ้าขอฝนจากเทวดาเมื่อถึงฤดูแห่งการเพาะปลูก ทำไร่นา

รูปฮีตที่ 6 เดือนหก บุญบั้งไฟ
(ที่มา : กมลพรรณ ช่างดำ)

7. เดือนเจ็ด ทำบุญข้าชะ (ล้าง) หรือบุญบูชาบรรพบุรุษ มีการเซ่นสรวงหลักเมือง หลักบ้าน ปู่ตา ผีตาแฮก ผีเมืองเป็นการทำบุญเพื่อระลึกถึงผู้มีพระคุณ บุญข้าชะ หรือ บุญเดือนเจ็ดการข้าชะ (ชำระ) สะสางสกปรกโสโครกให้สะอาดปราศจากมลทินโทษหรือความมัวหมอง เรียกว่า การชำระสิ่งที่ต้องการทำให้สะอาดนั้นมี 2 อย่างคือความสกปรกภายนอก ได้แก่ ร่างกายเสื้อผ้า อาหารการกินที่อยู่อาศัย และความสกปรกภายใน ได้แก่ จิตใจเกิดความความโลภ โกรธ หลง เป็นต้น แต่สิ่งที่จะต้องชำระในที่นี้คือเมื่อบ้านเมืองเกิดข้าศึกมาราวีทำลาย เกิดผู้ร้ายโจรมาปล้น เกิดรบราฆ่าฟันแย่ง

กันเป็นใหญ่ ผู้คนช้างม้าวัวควายล้มตาย ถือกันว่าบ้านเดือดเมืองร้อน ชะตาบ้านชะตาเมืองขาด จำต้องชำระให้หายเสนียดจัญไร การทำบุญมีการรักษาศีลให้ทานเป็นต้น เกี่ยวกับการชำระนี้ เรียกว่า บุญชำระ มีกำหนดทำให้ระหว่างเดือนเจ็ดจึงเรียกว่าบุญเดือนเจ็ด

รูปฮีตที่ 7 เดือนเจ็ด บุญชำระ
(ที่มา : กมลพรรณ ช่างดำ)

8. เดือนแปด ทำบุญเข้าพรรษาซึ่งเป็นประเพณีทางพุทธศาสนาโดยตรง ลักษณะการจัดงานจึงคล้ายกับทางภาคอื่นๆ ของประเทศไทย เช่น มีการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์สามเณร มีการฟังธรรมเทศนาตอนบ่าย ชาวบ้านหล่อเทียนใหญ่ถวายเป็นพุทธบูชาและเก็บไว้ตลอดพรรษา การนำไปถวายวัดจะมีขบวนแห่ฟ้อนรำเพื่อให้เกิดความคึกคักสนุกสนาน ประเพณีแห่เทียนพรรษาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดต้องเป็นที่จังหวัดอุบลราชธานีบุญเข้าวัดสา(เข้าพรรษา) หรือบุญเดือนแปด การอยู่ประจำวัดตลอดสามเดือนในฤดูฝน เรียกว่าเข้าวัดสา โดยปกติกำหนดเอาวันแรมหนึ่งค่ำเดือนแปดเป็นวันเริ่มต้น เรียกว่าบุญเดือนแปด

รูปฮีตที่ 8 เดือนแปด บุญเข้าพรรษา
(ที่มา : กรมศิลปากร ช่างดำ)

9. เดือนเก้า ประเพณีทำบุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับ เพื่อบูชาผีบรรพบุรุษ และผีไร้ญาติ โดยชาวบ้านจะทำการจัดอาหาร ปะกอบด้วยข้าว ของหวาน หมากรุก บุษรีห่อด้วยใบตอง กล้วยร้อยเป็นพวง เตรียมไว้ถวายพระช่วงเสด็จเพล บางพื้นที่อาจจะนำห่อข้าว น้อย เหล้า บุษรี แล้วนำไปวางหรือแขวนไว้ตามต้นไม้ และกล่าวเชิญวิญญาณของบรรพบุรุษและญาติ มิตรที่ล่วงลับไปมารับส่วนกุศลในครั้งนี้ ต่อมาใช้วิธีการกรวดน้ำหลังการถวายภัตตาหารพระสงฆ์แทน การทำบุญข้าวประดับดิน นิยมทำกันในวัน แรม 14 ค่ำ เดือนเก้าหรือที่เรียกว่าบุญเดือนเก้าบุญข้าว ห่อประดับดินหรือบุญเดือนเก้า การห่อข้าวปลาอาหารและของเคี้ยวของกินเป็นห่อๆ แล้วเอา ไป ถวายทานบ้าง ไปแขวนตามกิ่งไม้ในวัดบ้าง เรียกว่าบุญข้าวประดับดิน เพราะมีกำหนดทำบุญในเดือน เก้าจึงเรียกว่าบุญเดือนเก้า

รูปฮีตที่ 9 เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน
(ที่มา : กรมศิลปากร ช่างดำ)

10. เดือนสิบ ประเพณีทำบุญข้าวสากหรือข้าวสลาก (สลากภัต) ตรงกับวันเพ็ญ เดือนสิบ ผู้ถวายจะเขียนชื่อของตนลงในภาชนะที่ใส่ของทาน และเขียนชื่อลงในบาตร ภัษสามเณรรูปใดจับได้ สลากของใคร ผู้นั้นจะเข้าไปถวายของ เมื่อพระฉันเสร็จแล้วจะมีการฟังเทศน์เพื่อเป็นการอุทิศให้แก่ผู้ตาย

บุญข้าวสากหรือบุญเดือนสิบ การเขียนชื่อใส่สลากให้พระภิกษุและสามเณรจับและเขียนชื่อใส่ภาชนะข้าว ถวายตามสลากนั้นและทำบุญอย่างอื่นมีรักษาศีลฟังธรรม เป็นต้น เรียกว่าบุญข้าวสาก (สลาก) เพราะกำหนดให้ทำในเดือนสิบ จึงเรียกว่าบุญเดือนสิบ

รูปฮีตที่ 10 เดือนสิบ บุญข้าวสาก
(ที่มา : กมลพรรณ ช่างดำ)

11. เดือนสิบเอ็ด ประเพณีทำบุญออกพรรษา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบเอ็ด พระสงฆ์จะแสดงอาบัติ ทำการปวารณา คือการเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ต่อมาเจ้าอาวาสหรือพระผู้ใหญ่จะให้โอวาทเตือน พระสงฆ์ให้ปฏิบัติตนอย่างผู้ทรงศีล พอตกกลางคืนจะมีการจุดประทีป โคมไฟ นำไปแขวนไว้ตามต้นไม้ในวัด หรือตามริมรั้ววัดจึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าบุญจุดประทีป ในจังหวัดนครพนมจะมีประเพณีการไหลเหล้าไฟ ซึ่งตกแต่งด้วยตะเกียงน้ำ มันก๊าดเป็นรูปต่างๆ สวยงามกลางลำน้ำโขง และมีหลายจังหวัดที่จัดงานแห่ปราสาทผึ้งขึ้น แต่ที่นับว่าเป็นตำรับและมีความยิ่งใหญ่กว่าที่ใด ก็คือ จังหวัดสกลนคร

บุญออกวัดสา (ออกพรรษา) หรือบุญเดือนสิบเอ็ด การออกจากเขตจำกัดไปพักแรมที่อื่นได้ เรียกว่า ออกวัดสา คำว่าวัดสาหมายถึงฤดูฝน ในปีหนึ่งมี 4 เดือน คือตั้งแต่วันแรมสี่ค่ำเดือนแปดถึง

ขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 ในระยะสี่เดือนสามเดือนต้นให้เข้าวัดก่อน พอครบกำหนดสามเดือนแล้วให้ออกเดือนที่เหลือให้หาผ้าจิวรมาพลัดเปลี่ยน การทำบุญมีให้ทานเป็นต้น เรียกว่าการทำบุญเดือนสิบเอ็ด

รูปฮีตที่ 11 เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา
(ที่มา : กมลพรรณ ช่างดำ)

12. เดือนสิบสอง เป็นเดือนส่งท้ายปีเก่า ซึ่งจะมีการทำบุญกองกฐิน โดยเริ่มตั้งแต่วันแรมหนึ่งค่ำ เดือนสิบเอ็ดถึงกลางเดือนสิบสอง แต่ชาวอีสานในสมัยก่อนนิยมเริ่มทำบุญทอดกฐินกันตั้งแต่วันที่ขึ้นเดือนสิบสอง จึงมักจะเรียกบุญกฐินว่า บุญเดือนสิบสอง สำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำใหญ่ เช่น แม่น้ำโขง แม่น้ำชี และแม่น้ำมูล จะมีการจัดสงกรานต์ (แข่งเรือ) เพื่อระลึกถึงอุสสุพญานาค บางแห่งจะมีการทำบุญดอกฝ้ายเพื่อใช้ทอเป็นผ้าห่มกันหนาวถวายพระเถระ มีการจุดพลุตะไล และบางแห่งจะมีการทำบุญโกนจุกลูกสาว ซึ่งนิยมทำกันมากในสมัยก่อน

บุญกฐินหรือบุญเดือนสิบสอง ผ้าที่ใช้ไม้สติงทำเป็นขอบซึ่งเย็บจีวร เรียกว่าผ้ากฐิน ผ้ากฐินนี้มีการกำหนดเวลาในการถวายเพียงหนึ่งเดือนคือตั้งแต่วันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ดถึงสิบสอง เพราะกำหนดเวลาทำในเดือน 12 จึงเรียกว่าบุญเดือนสิบสอง

รูปฮีตที่ 12 เดือนสิบสอง บุญกฐิน และงานลอยกระทง
(ที่มา : กมลพรรณ ช่างดำ)

มูลเหตุที่ทำ

เพื่อให้ภิกษุสงฆ์มีโอกาสได้ผลัดเปลี่ยนไตรจีวรใหม่ เนื่องจากของเก่าใช้นุ่งห่มมาตลอดระยะเวลาสาม เดือนที่เข้าพรรษาย่อมเก่า มีเรื่องเล่าว่าภิกษุชาวเมืองปาฐา 30 รูปพากันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ พระเชตวันมหาวิหาร ไปไม่ทันวันเข้าพรรษาจึงพักจำพรรษาที่เมืองสาเกตุ พอออกพรรษาแล้วพากันเดินกรำฝน จีวรเปียกชุ่มด้วยน้ำฝน พอไปถึงแล้วก็เข้าเฝ้าพระองค์ทรงเห็นความลำบากของภิกษุเหล่านั้นจึง อนุญาตให้รับผ้ากฐินได้ นางวิสาขาทราบความประสงค์จึงนำผ้ากฐินมาถวายเป็นคนแรก จึงถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้

ชนิดของกฐินที่ทำมี 2 ประเภท

1. กฐินเล็กหรือภาคกลางเรียกว่า "จุลกฐิน" ซึ่งเป็น "กฐินเล็ก" เป็นกฐินที่ต้องทำให้เสร็จภายในวันเดียว เริ่มตั้งแต่ปั่นด้าย ทอเป็นผืน ตัดเย็บเป็นผ้าไตรจีวรพร้อมทั้งย้อมสี ซึ่งกฐินประเภทนี้ต้องให้ความร่วมมือร่วมแรงของผู้คนเป็นจำนวนมากจึงจะเสร็จทันเวลา จังหวัดอุบลราชธานีทำจุลกฐินที่วัดหนองป่าพง ตำบลโนนผึ้ง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

2. มหากฐิน เป็นกฐินที่มีบริวารมาก ใช้เวลาเตรียมการนาน มีคนนิยมทำกันมากเพราะถือว่าได้บุญได้กุศลมาก ขนาดผ้ากฐินมีกำหนดขนาดผ้าที่ใช้ทำเป็นผ้ากฐิน ดังนี้

ผ้าสบง ยาว 6 ศอก กว้าง 2 ศอก ผ้าจีวรและสังฆาฏิ มีขนาดเท่ากันคือ ยาว 6 ศอก กว้าง 4 ศอก ผ้ากฐินทั้ง 3 ผืนนี้เรียกว่า "ไตรจีวร"

องค์ประกอบสำคัญของกฐินประกอบด้วย "อัฐบริหาร" สบง จีวร สังฆาฏิ บาตร มีดโกน เข็ม เย็บ ผ้าประคตเอว (ผ้ารัดเอว) กระบอกกรองน้ำ องค์ประกอบทั้ง 8 อย่างนี้จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ เพราะถือว่าเป็น "หัวใจ" ของกฐินหรือเป็น "บริวารกฐิน" จะมีหรือไม่มีก็ได้ เช่น ผ้าปูนั่ง ผ้าอาบน้ำ ผ้าห่มกันหนาว เสื้อ หมอน ถ้วย จาน เป็นต้น

พระสงฆ์ที่จะรับกฐินได้ต้องเป็นผู้จำพรรษาครบ 3 เดือน และมีจำนวนรวมกันไม่น้อยกว่า 5 รูป ถ้าไม่ถึง 5 รูปถือว่าใช้ไม่ได้ แม้จะนิมนต์ไปจากวัดอื่นให้ไปร่วมประชุมสงฆ์เพื่อรับกฐินก็ไม่สามารถรับกฐินได้

พิธีกรรม

ผู้มีศรัทธาประสงค์จะทำบุญกฐินต้องไปติดต่อขอจองวัดที่จะนำกฐินไปทอด เมื่อเจ้าอาวาสแจ้งว่าวัดนั้นยังไม่มีผู้ใดมาจองกฐินผู้มีศรัทธาที่จะทำบุญกฐิน จะเขียนสลาก (ใบจอง) บอกชื่อต้น ชื่อสกุลต่า ตำแหน่งที่อยู่ของตนให้ชัดเจนเพื่อประกาศให้คนทั้งหลายรู้ว่าตนเป็นผู้จอง และจะนำกฐินมาทอดที่วัดดังกล่าว สลากต้องปิดไว้ในที่เปิดเผยเช่น ศาลาโรงธรรม โบสถ์ และต้องบอกวัน เวลาที่จะทอดด้วย เพื่อไม่ให้ผู้อื่นไปจองซ้ำ เพราะปีหนึ่งแต่ละวัดจะรับกฐินได้เพียงกองเดียว เมื่อจองแล้วก็จัดหาเครื่องบริวารและบริวารกฐินไว้บอกญาติและพี่น้องให้มาร่วมกันทำบุญ งานบุญกฐินถือว่าเป็นงานบุญอันยิ่งใหญ่ที่ชาวอีสานมีความเชื่อว่าถ้าผู้ใดทำบุญกฐินแล้วตายไปจะไม่ตกนรก มีแต่จะได้รับผลบุญที่ตนเองกระทำสะสมไว้ในชาตินี้ไว้เก็บกินในชาติหน้า

เมื่อถึงวันรวมก็จะตั้งองค์กฐินที่บ้านของตน โดยซื้อเครื่องอัฐบริหารและเครื่องบริวารกฐิน ซึ่งเครื่อง บริวารกฐินส่วนมากจะนเครื่องใช้ในครัวเรือนมาตั้งวางไว้ในที่เปิดเผยเพื่อให้ญาติพี่น้อง หรือชาวบ้านใกล้เคียงนำสิ่งของเช่น เสื้อ หมอน อาสนสงฆ์ ผ้าห่ม ถ้วย จาน ฯลฯ มาร่วมสมทบกองกฐิน เมื่อถึงวันงานก็นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ฟังเทศน์ ตอนกลางคืนอาจจัดให้มีงานมหรสพต่างๆ เช่น หมอลำ ภาพยนตร์หรืออาจจัดเป็นงานเลี้ยงฉลองบุญกฐินก็แล้วแต่เจ้าภาพ

พอตอนรุ่งเช้าก็แห่กฐินจากบ้านไปถวายพระสงฆ์ที่วัด เมื่อเดินทางไปถึงวัดจึงเริ่มแห่เครื่องกฐินทั้งหมด รอบศาลาโรงธรรม โดยแห่เวียนขวา 3 รอบ แล้วจึงนำกฐินขึ้นตั้งบนศาลาโรงธรรม จากนั้นก็จะนำข้าวปลา อาหารเลี้ยงพระ ถ้าถวายตอนเช้าก็เลี้ยงพระตอนฉันเพล เมื่อพระสงฆ์สามเณรฉันเสร็จแล้ว ผู้เป็นเจ้าภาพองค์กฐินจตุรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย รับศีลแล้วกล่าวคำถวายกฐิน เป็นการเสร็จพิธีของฝ่ายญาติโยม ส่วนพระสงฆ์เมื่อมีกฐินมาทอดที่วัดก็จะประชุมสงฆ์ทั้งวัด แล้วให้ภิกษุรูปหนึ่งถามที่ประชุมสงฆ์ว่าผ้ากฐินและเครื่องบริวารจะมอบพระสงฆ์รูปใด จะมีภิกษุรูปหนึ่งเสนอต่อที่ประชุมสงฆ์ว่าควรให้แก่ภิกษุรูปใด โดยเอ่ยนามภิกษุที่สมควรจะได้รับกฐินส่วนมากก็จะเป็นเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ เมื่อที่ประชุมสงฆ์เห็นชอบตามที่มิผู้เสนอ ก็จะเปล่งคำว่า "สาธุ" พร้อมกันจากนั้น

ญาติโยมก็จะพากันถวายเครื่องปัจจัยไทยทานแด่ภิกษุสามเณรอื่นๆทั่ววัด พระสงฆ์รับแล้วจะอนุโมทนาและให้พรเป็นการเสร็จพิธี

มีเรื่องเล่าว่าในสมัยศึกดาบรพ ครั้นพระศาสนาของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า บุรุษชาวเมืองพาราณสีคนหนึ่งเป็นคนเข้ใจอะไรที่ฟัง ไปอาศัยสิริธรรมเศรษฐีผู้มั่งคั่งด้วยทรัพย์ นับได้ 80 โกฏิ โดยยอมตนเป็นคนรับใช้อาศัยอยู่กินหลบนอนในบ้านท่านเศรษฐี ท่านเศรษฐีถามว่า "เธอมีความรู้อะไรบ้าง?" เขาตอบอย่างอ่อนน้อมว่า "กระผมไม่มีความรู้เลยขอรับ" ท่านเศรษฐีจึงถามว่า "ถ้าอย่างนั้นเธอจะรักษาอะไรหว่าให้เราได้ไหม? เราจะให้อาหารวันละหม้อ" เพราะความที่เขาอยากจนบุรุษนั้นจึงตอบตกลงทันที แล้วเข้าประจำหน้าที่ของตนต่อไป และมีชื่อว่า ตินบาล เพราะรักษาหว่าตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

วันหนึ่งเป็นวันว่างงาน เขาจึงคิดว่า "ตัวเรานี้เป็นคนยากจนเช่นนี้เพราะไม่เคยทำบุญอันใดไว้ในชาติก่อนเลย มาชาตินี้จึงตกอยู่ในฐานะผู้รับใช้คนอื่นไร้ญาติขาดมิตร ไม่มีสมบัติติดตัวแม้แต่ิน้อย" เมื่อคิดดังนี้แล้ว เขาได้แบ่งอาหารที่ท่านเศรษฐีให้ออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งถวายแก่พระสงฆ์ผู้เที่ยวบิณฑบาต อีกส่วนหนึ่ง เอาไว้สำหรับตนเองรับประทาน ด้วยเดชกุศลผลบุญอันนั้นทำให้ท่านเศรษฐีเกิดสงสารเขา แล้วให้อาหารเพิ่ม อีกเป็น 2 ส่วน เขาได้แบ่งอาหารเป็น 3 ส่วน ถวายแก่พระสงฆ์ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งให้แก่คนจนทั้งหลาย ส่วนที่สามเอาไว้บริโภคสำหรับตนเองเขาทำอยู่อย่างนี้เป็นเวลาช้านาน

ต่อมาเป็นวันออกพรรษา เหล่าชนผู้มีศรัทธาต่างพากันทำบุญกฐินเป็นการใหญ่ แม้ท่านเศรษฐีผู้เป็นนายของเขาก็เตรียมจะถวายกฐิน จึงประกาศให้ประชาชนทั้งหลายทราบโดยทั่วกันว่าสิริธรรมเศรษฐีจะได้ทำบุญกฐินเมื่อตินบาลได้เกิดความเลื่อมใสขึ้นในใจทันทีว่ากฐินทานนี้แหละจะเป็นทานอันประเสริฐ แล้วเข้าไปหาท่านเศรษฐีถามว่า "กฐินทานมีอันสงฆ์อย่างไรบ้าง?" เศรษฐีตอบว่า "มีอันสงฆ์มากมายหนักหนา สมเด็จพระบรมศาสดาทรงตรัสโณมนการสรรเสริญว่าเป็นทานอันประเสริฐ"

เมื่อเขาได้ทราบดังนี้แล้ว ก็มีความโสมนัสปลาบปลื้มเป็นอันมาก จึงพูดกับเศรษฐีว่า "ผมมีความประสงค์ที่จะร่วมอนุโมทนาในการบำเพ็ญทานครั้งนี้ด้วยท่านจะเริ่มงานเมื่อไรขอรับ?" ท่านเศรษฐีตอบว่า "เราจะเริ่มงานเมื่อครบ 7 วันนับจากวันนี้ไป"

ตินบาลได้ฟังดังนั้นก็ดีใจยิ่งนัก ได้กลับไปยังที่อยู่ของตน แล้วเกิดความคิดว่าเราไม่มีอะไรเลย แม้ผ้าผืนเดียวเราจะทำบุญร่วมกับท่านเศรษฐีได้อย่างไร เขาคุ่นคิดอยู่เป็นเวลานาน ยิ่งคิดไปก็ยิ่งอัดอั้นตันปัญญา หาสิ่งที่จะร่วมอนุโมทนากฐินกับท่านเศรษฐีไม่ได้ ในที่สุดเขาได้ปลี่ยนผ้านุ่งของตนออกพบให้ตี แล้วเย็บไปไม้หนึ่งแท่น แล้วเอาผ้านั้นไปเปรขายในตลาดชาวตลาดทั้งหลายเห็นอาการเช่นนั้นก็พากันหัวเราะกันออกกันไป เขาชูมือขึ้นแถลงว่า "ท่านทั้งหลาย หยุดก่อน อย่าหัวเราะข้าพเจ้าเลย ข้าพเจ้าอยากจนไม่มีผ้าจะนุ่ง จะขอไปไม้แต่ในชาตินี้เท่านั้น ชาติหน้าจะนุ่งผ้าทิพย์" ครั้นพูดชี้แจงแก่

ประชาชนชาวตลาดดังนี้แล้ว เขาได้ออกเดินเร่ขายเรื่อยไป ในที่สุดเขาได้ขายผ้านั้นใน ราคา 5 มาสก (1 บาท) แล้วนำไปมอบให้ท่านเศรษฐี ท่านเศรษฐีได้ใช้ซื้อด้ายสำหรับเย็บไตรจีวรในกาลครั้งนั้นได้เกิด โกลาหลทั่วไปในหมู่ชน ตลอดถึงเทวดาในฉกามาพจรสวรรค์

ฝ่ายพระเจ้าพาราณสีทรงทราบเหตุผล จึงรับสั่งให้นำติณบาลเข้าเฝ้า แต่เขาไม่ยอมเข้าเฝ้า เพราะละอาย จึงได้ตรัสถามความเป็นไปของเขาโดยตลอดแล้ว ทรงให้ราชบุรุษนำผ้าสาฎกราคาแสน ตำลึงไปพระราชทานแก่เขา นอกจากนั้นได้พระราชทานบ้านเรือน ทรัพย์สมบัติ ช้าง ม้า วัว ควาย ทาสี ทาสา เป็นอันมากแล้วโปรดให้ดำรงตำแหน่งเศรษฐีในเมืองพาราณสี มีชื่อว่าติณบาลเศรษฐี จำเดิมแต่บัดนั้นเป็นไป

ครั้งต่อกลานานมา ติณบาลเศรษฐีเมื่อดำรงชีวิตอยู่พอสมควรแก่อายุขัยแล้วก็ตายไปเกิดเป็น เทพบุตรในดาวตึงส์พิภพ เสวยสมบัติทิพย์อยู่ในวิมานแก้ว สูงได้ 5 โยชน์ มีนางเทพอัปสรหมื่นหนึ่ง เป็นบริวาร ส่วนสิริธรรมเศรษฐีครั้นตายจากโลกมนุษย์แล้วได้ไปเกิดในดาวตึงส์สวรรค์ มีนางฟ้าเป็น บริวารเช่นเดียวกันกับติณบาลเศรษฐี

ประเพณีทั้งสิบสองเดือน ชาวอีสานโบราณถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องร่วมมือกัน อย่างจริงจังตั้งแต่เดือนอ้ายจนถึงเดือนสิบสอง ใครที่ไม่ไปช่วยงานบุญก็จะถูกสังคมตั้งข้อรังเกียจ และ ไม่คบค้าสมาคมด้วย การร่วมประชุมทำบุญเป็นประจำทำให้ชาวอีสานมีความสนิทสนมรักใคร่และ สามัคคีกัน ทั้งภายในหมู่บ้านของตนและในหมู่บ้านใกล้เคียง

พิธีกรรมและความเชื่อ

ความเชื่อ หมายถึง เห็นตามด้วย มั่นใจ ไว้วางใจ นับถือ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525 :278)

“พิธีกรรม” (Rituals) หมายถึง การปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานทางวัฒนธรรมอันเกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่ กระทำในโอกาสต่าง ๆ หรือหมายถึงพฤติกรรมทางสังคมอันละเอียดอ่อนที่ถูกกำหนดขึ้นโดย ขนบธรรมเนียม กฎหมาย หรือระเบียบของสังคม ซึ่งแสดงออกถึงสัญลักษณ์ของคุณค่านิยม หรือ ความเชื่อ พิธีกรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของพิธีการ แต่มิได้มีความหมายตรงกันนัก ข้อแตกต่างที่สำคัญคือ พิธีการเป็นการปฏิบัติในสังคมที่มีคนจำนวนมากกว่าหนึ่งคน แต่พิธีกรรมอาจจะปฏิบัติเพียงคนเดียวก็ได้ นอกจากนี้ พิธีการมักจะจัดให้มีขึ้นในเหตุการณ์สำคัญ ๆ ลักษณะสำคัญของพิธีกรรมคือส่วนใหญ่ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และมักเกี่ยวข้องกับการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ในการแสดงความหมาย และมีการแสดงให้เห็นความมหัศจรรย์ หรือความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลเกิดความเกรงขาม หรือ เคารพนับถือด้วย (สมิทธิ์ สระอุบล. 2534: 62.)

หากย้อนกลับไปพิจารณาประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติแล้วจะพบว่า พิธีกรรมมีความเกี่ยวพัน กับชีวิตของมนุษย์มาเนิ่นนานตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ ได้มีพัฒนาการไป

ตามลำดับความเจริญก้าวหน้าของสังคม และเป็นที่น่าสังเกตว่าพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น นับเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของทุก ๆ ศาสนา ทั้งนี้เพราะพิธีกรรมเป็นเสมือนเครื่องมือหล่อเลี้ยงศาสนาที่คนทั่วไปถือว่า (ศาสนา) เป็นแหล่งกำเนิดของประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของสังคม แต่กระนั้นก็ตาม การที่พิธีกรรมจะดำรงอยู่ได้ ย่อมต้องได้รับการเกื้อกูลจากศาสนาเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ก่อนที่พิธีกรรมใด ๆ จะปรากฏขึ้นนั้นย่อมต้องมีรากฐานมาจากความเชื่อ และความศรัทธา รวมทั้งประสบการณ์ทางศาสนา (Religion Experience) ที่แต่ละปัจเจกบุคคลได้รับจากศาสนานั้น ๆ อันนำไปสู่การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นสื่อ หรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ทำให้เกิดความสบายใจ และมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป

ความเชื่อ มีความหมายหลายความหมาย นักวิชาการและผู้รู้ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ในแง่มุมต่างๆดังนี้

คำว่า “ความเชื่อ” คือการยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่เราไว้วางใจ ความจริงหรือความไว้วางใจที่เป็นรูปของความเชื่อนั้น ไม่จำเป็นจะต้องเป็นความจริงที่ตรงตามหลักเหตุผลหรือหลักวิทยาศาสตร์ใดๆ คนที่เชื่อในฤกษ์ยามก็จะถือว่า วันเวลาโคจรของดวงดาวจะก่อให้เกิดผลต่อตัวมนุษย์ คนที่เชื่อเครื่องรางของขลังก็จะมีคามยึดมั่นว่า เครื่องรางของขลังให้คุณแก่ตนได้จริง ตัวอย่างของความเชื่อได้แก่ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ โชคลาง ของขลัง ผีสาง นางไม้ ความเชื่ออำนาจลึกลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เหล่านี้เป็นต้น (กลุ่มวิทยาลัยครูภาคใต้, 2526 : 23)

ธวัช ปุณโณทก (2528 :350) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อคือการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือสังคมมนุษย์นั้นๆแม้พลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้เรียกว่า ความเชื่อ ฉะนั้นความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก ไม่เพียงแต่จะหมายถึงความเชื่อในดวงวิญญาณทั้งหลาย (belief in spiritual beings) ภูตผี คาถาอาคม โชคลาง ไสยเวทต่างๆ ยังรวมถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับนับถือ เช่นต้นไม้ (ต้นโพธิ์ ต้นไทร) ป่าเขา เป็นต้น

พิธีกรรมความเชื่อที่ยังสืบทอดกันมาโดยตลอดของชนเมืองกาฬสินธุ์ คือ พิธีบายศรีสู่ขวัญ จะมีขึ้นในโอกาสต่างๆ พิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง ได้แก่ หลวงพ่อองค์ดำ ศาลหลักเมือง หอเจ้าบ้าน อนุสาวรีย์เจ้าพ่อโสมพะมิตร ศาลเจ้าพ่อโสมพะมิตร ศาลปู่เฮ้ ศาลปู่หาย

2. องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับงานวิจัย

2.1 ความหมายของแรงบันดาลใจ

<http://www.prakan2.com/km> ได้ให้ความหมายว่า แรงบันดาลใจ (Inspiration) หมายถึง พลังอำนาจในตนเองชนิดหนึ่ง ที่ใช้ในการขับเคลื่อนการคิดและการกระทำใด ๆ ที่พึงประสงค์ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามต้องการ โดยไม่ต้องอาศัยแรงจูงใจ (Motivation) ภายนอกก่อให้เกิด แรงจูงใจขึ้นภายในจิตใจเสียก่อน เพื่อที่จะกระตุ้นให้เกิดการคิดและการกระทำในสิ่งที่พึงประสงค์เหมือนเช่นปกติวิสัยของมนุษย์ส่วนใหญ่ ไม่ว่าสิ่งที่คุณกระทำนั้นจะยากสักเพียงใด คุณก็พร้อมที่จะฝ่าฟันอุปสรรคทั้งหลายสู่ความสำเร็จที่ต้องการให้จงได้ แม้จะต้องเสียสละบางสิ่งของตนเองไปบ้าง ก็พร้อมที่จะเสียสละได้เสมอ ถ้าจะช่วยนำมาซึ่งผลสำเร็จที่ต้องการนั้นได้จริง ๆ

<https://www.dailynews.co.th> กล่าวถึง คณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ร่วมสมัย สำนักราชบัณฑิตยสภา อธิบายว่า แรงบันดาลใจ (inspiration) หมายถึงพลังอำนาจในตนเองที่ใช้ในการขับเคลื่อนการคิดและการกระทำที่พึงประสงค์เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามต้องการ เกิดจากแรงปรารถนาในตนเอง แรงบันดาลใจของบุคคลมาจาก 3 แหล่งใหญ่ คือ 1) สิ่งเหนือธรรมชาติที่เกิดขึ้น 2. ความคิดและความรู้สึกที่ลึกซึ้งภายในของตนเอง 3. แหล่งภายนอก เช่น บทกวี สุนทรพจน์ บุคคลสำคัญ ธรรมชาติ คนแต่ละคนมีวิธีสร้างแรงบันดาลใจแตกต่างกัน แรงบันดาลใจมี 2 ประเภท 1. แรงบันดาลใจเชิงรับ (passive inspiration) เป็นพลังอำนาจในการตอบรับข้อมูลใส่ตัว โดยไม่ได้มีการกระทำให้เกิดผลผลิตเป็นผลงาน และ 2) แรงบันดาลใจเชิงรุก (active inspiration) เป็นพลังอำนาจในตนเองที่ส่งผลให้เกิดการกระทำให้ได้ผลผลิตเป็นผลงาน ได้ใช้ความคิดใหม่กับเป้าหมายที่กำหนดไว้ แรงบันดาลใจเชิงรับทำให้เกิดการเรียนรู้ได้รับข้อมูลความสำเร็จของคนอื่น ส่วนแรงบันดาลใจเชิงรุกทำให้เกิดการกระทำจนเกิดความสำเร็จในงานของตนเอง ส่งผลให้เกิดความรักในงานระยะยาวและความกระตือรือร้นในการทำงาน แรงบันดาลใจเป็นสิ่งสำคัญ เพราะทำให้มีแรงขับเคลื่อน ช่วยกระตุ้นให้ทำในสิ่งที่ปรารถนา เป็นพลังอำนาจทั้งในระยะแรกเริ่ม และหล่อเลี้ยงประคับประคองให้ทำในสิ่งนั้นจนสำเร็จตลอดจนการทำให้การดำเนินชีวิตมีความกระตือรือร้น มีความใฝ่ฝันในสิ่งที่คิดไว้ แรงบันดาลใจอาจเป็นจุดเริ่มต้นของการลงมือปฏิบัติ กระตุ้นให้เกิดการคิดและการกระทำในสิ่งที่ต้องการ แม้การปฏิบัติจะยากและมีอุปสรรคก็มุ่งมั่นที่จะฝ่าฟันและเสียสละเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในที่สุด.

<https://www.thaihealth.or.th> ได้ให้ความหมายว่า แรงบันดาลใจ

(Inspiration) หมายถึง พลังที่เราทุกคนใช้ในการผลักดันตนเอง ไม่ว่าจะเป็นจากความคิดหรือการกระทำ เพื่อให้เราเดินไปถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้สำเร็จ ในการดำเนินชีวิตของคนเราต้องมีพลังช่วยขับเคลื่อนไปในทิศทางที่ปรารถนา บางคนสามารถสร้างพลังในตัวเองได้ แต่บางคนอาจมีบาง

ช่วงเวลาที่พักผ่อนหรือมอดไปด้วยความเหนื่อยล้า หากในสังคมเราจะมีแหล่งเติมพลังชีวิตให้ผู้คนได้ ก็คงเป็นแหล่งที่ “สร้างแรงบันดาลใจ” นั่นเอง ดังนั้นแรงบันดาลใจที่มาจากชีวิตจริง จึงถือเป็นแรงบันดาลใจที่มีค่าและมีความหมาย

เอส.เอส.อนาคามี. (2555) ได้ให้ความหมายของแรงบันดาลใจว่า หมายถึงจุดเริ่มต้นของความปรารถนาพิเศษจำเพาะ ซึ่งอยู่เหนือความปรารถนาพื้นฐานโดยทั่วไป เพราะแรงบันดาลใจไม่อาจเกิดขึ้นบ่อยๆ แต่มันจะต้องมีจังหวะและสิ่งที่คุณคิดว่าพิเศษจนก่อให้เกิดเจตจำนงอันแน่วแน่ที่จะคิดหรือการทํางานบางอย่างขึ้นมา ซึ่งแอบแฝงไว้ด้วยนัยพิเศษ มิใช่เป็นนัยทั่วไป ความปรารถนาพื้นฐานทั่วไปนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวันตลอดเวลาหรืออาจจะเรียกว่าเกิดขึ้นได้ง่าย แต่สำหรับความปรารถนาพิเศษจำเพาะหรือแรงบันดาลใจแล้ว มันเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นยากกว่า เพราะต้องใช้ศักยภาพและความพยายามอันมหาศาลกว่าที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จดังกล่าวได้

แรงบันดาลใจ (Inspiration) หมายถึง พลังอำนาจในตนเองชนิดหนึ่ง ที่ใช้ในการขับเคลื่อนการคิดและการกระทำใด ๆ ที่พึงประสงค์ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามต้องการ โดยไม่ต้องอาศัยสิ่งจูงใจภายนอกก่อให้เกิด แรงจูงใจขึ้นภายในจิตใจเสียก่อน เพื่อที่จะกระตุ้นให้เกิดการคิดและการกระทำในสิ่งที่พึงประสงค์เหมือนเช่นปกติวิสัยของมนุษย์ส่วนใหญ่ ไม่ว่าสิ่งที่คุณกระทำนั้นจะยากสักเพียงใด คุณก็พร้อมที่จะฝ่าฟันอุปสรรคทั้งหลายสู่ความสำเร็จที่ต้องการให้จงได้ แม้จะต้องเสียสละบางสิ่งของตนเองไปบ้าง ก็พร้อมที่จะเสียสละได้เสมอถ้าจะช่วยนำมาซึ่งผลสำเร็จที่ต้องการนั้นได้จริง ๆ

มนุษย์ส่วนใหญ่ที่ใช้พฤติกรรมทางอารมณ์นำหน้าสติปัญญาหรือยังไม่อาจเข้าถึงการใช้ปัญญาญาณได้ จะมีโอกาสรู้จักกับอำนาจแห่งแรงบันดาลใจของตนเองน้อยมาก ส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นเองโดยมิได้ตั้งใจเจตนาเสียมากกว่ามนุษย์จึงไม่รู้ว่าแรงบันดาลใจคืออำนาจภายในตนเองที่ยอดเยียมอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งเสริมอำนาจการเป็นผู้นำของตนได้เป็นอย่างดี เพราะได้แตกเป็นทาสของสิ่งแวดล้อมแตกเป็นทาสของสิ่งเร้า และแตกเป็นทาสของเงื่อนไขที่ผู้อื่นจัดวางเอาไว้ตลอดเวลา จนต้องอยู่ในสภาพของผู้ที่ไม่มีอำนาจในตนเอง เพราะไม่อาจควบคุมอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดและความต้องการที่แท้จริงของตนเองได้ อำนาจทางการคิดและการกระทำใด ๆ ในชีวิตล้วนถูกจูงใจด้วยสิ่งเร้าแทบทั้งสิ้น การแสดงบทบาทใดในชีวิต จึงเป็นไปตามอำนาจของสิ่งเร้าภายนอกที่กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจภายใน ไม่ใช่เกิดจากอำนาจการปลุกเร้าตนเองด้วยแรงบันดาลใจภายในเลย

ด้วยเหตุนี้จึงพอจะบ่งชี้ให้เห็นความแตกต่างของที่มาของคำสองคำได้อย่างชัดเจน ระหว่างคำว่า “แรงจูงใจ” กับคำว่า “แรงบันดาลใจ” โดยด้านของแรงจูงใจก็คืออำนาจ รับรู้สิ่งเร้าที่เป็นเงื่อนไขอารมณ์ที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นตัวบงการให้เกิดพฤติกรรมภายนอกต่อไป ส่วนด้านของแรงบันดาลใจ ก็คือ

อำนาจอันเกิดจากจิตวิญญาณซึ่งเป็นแก่นแท้ของตนเอง โดยใช้เงื่อนไขภายในจิตใจของตนด้วยตัวเอง ซึ่งเรียกว่า “การสำนึกรู้”

2.2 แนวคิดสร้างสรรค์และเทคนิคในการประพันธ์เพลง

อารี พันธมณี (2537 : 25) ได้กล่าวถึงความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นกระบวนการทางสมองที่คิดในลักษณะอนกนัย อันนำไปสู่การคิดพบสิ่งแปลกใหม่ด้วยการคิดดัดแปลง ประยุกต์จากความคิดเดิม ผสมผสานกันให้เกิดสิ่งใหม่ ซึ่งรวมทั้งการประดิษฐ์คิดค้นพบสิ่งต่างๆ ตลอดจนวิธีการคิด ทฤษฎี หลักการได้สำเร็จ ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้มิใช่เพียงแต่คิดในสิ่งที่เป็นไปได้ หรือสิ่งที่ เป็นเหตุผล เพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่คิดจินตนาการก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะก่อให้เกิดความแปลกใหม่ แต่ต้องควบคู่กันไปกับ ความพยายามที่จะสร้างความคิดฝันหรือจินตนาการให้เป็นไปได้หรือเรียกว่า เป็นจินตนาการประยุกต์นั่นเอง จึงจะทำให้เกิดผลงาน

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาธรรม (2537 : 56) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ไว้ 2 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ความคิดสร้างสรรค์เป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน ยากแก่การให้คำจำกัดความที่แน่นอนตายตัว
2. ถ้าพิจารณาความคิดสร้างสรรค์ในเชิงผลงาน ผลงานนั้นต้องแปลกใหม่และมีคุณค่า

กล่าวคือ ใช้ได้โดยมีคนยอมรับ ถ้าพิจารณาความคิดสร้างสรรค์ในเชิงกระบวนการคือการเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งของหรือความคิดที่มีความแตกต่างกันมากเข้าด้วยกัน ถ้าพิจารณาความคิดสร้างสรรค์เชิงบุคคล บุคคลนั้นต้องเป็นคนที่มีความแปลก เป็นตัวของตัวเอง เป็นผู้ที่มีความคิดคล่อง มีความยืดหยุ่น และสามารถให้รายละเอียดในความคิดนั้นๆ ได้

Guilford (1956 : 128) ได้ศึกษาเรื่องความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งกล่าวไว้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วยลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ความคล่องแคล่วในการคิด คือ ความสามารถของบุคคลในการหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว และมีคำตอบในปริมาณที่มากในเวลาจำกัด

2. ความคิดยืดหยุ่นในการคิด คือ ความสามารถของบุคคลในการคิดหาคำตอบได้หลายประเภทและหลายทิศทาง

3. ความคิดริเริ่ม คือ ความสามารถของบุคคลในการคิดหาสิ่งแปลกใหม่และเป็นคำตอบที่ไม่ซ้ำกับผู้อื่น

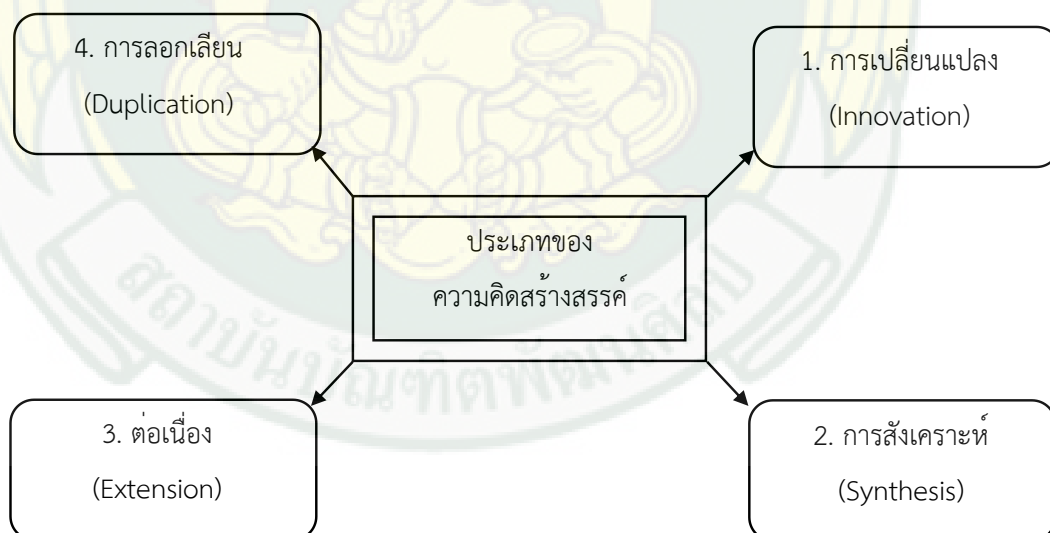
4. ความคิดละเอียดลออ คือ ความสามารถในการกำหนดรายละเอียดของความคิดเพื่อป้องกันถึงวิธีสร้างและการนำไปใช้ หลักความคิดสร้างสรรค์ของกิลฟอร์ด มุ่งไปที่ความสามารถของบุคคลที่จะคิดได้ รวดเร็วกว้างขวาง และมีความคิดริเริ่ม ถ้ามีสิ่งเร้ามากระตุ้นให้เกิดความคิดนั้นๆ สิ่งเร้าที่จะมากระตุ้นให้เกิดความคิด มีอยู่ 4 ชนิด 1. รูปภาพ 2. สัญลักษณ์ 3. ภาษา 4. พฤติกรรม กิลฟอร์ด กล่าวโดยสรุปว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถด้านสมองที่จะคิดได้หลายแนวทางหรือคิดได้หลายคำตอบ เรียกว่า การคิดแบบบอนเนกนัย

องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

ประเภทของความคิดสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์บทเพลง มาจากหลักของการตีความ

(ผู้วิจัย : 2565)

3. แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ทฤษฎีกระบวนการสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ เป็นการดำเนินการในลักษณะต่างๆ เพื่อให้เกิดสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เป็นความสามารถทางสติปัญญา แบบหนึ่งที่จะคิดได้หลายทิศทางหลากหลายรูปแบบโดยไม่มีขอบเขต นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อสร้างสิ่งแปลกใหม่ หรือเพื่อการพัฒนาของเดิมให้ดีขึ้นทำให้ เกิดผลงานที่มีลักษณะเฉพาะตนเป็นของตัวเอง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้ประกอบในการดำรงชีวิต และสามารถพัฒนาสิ่งต่างๆให้ดีขึ้นกว่าเดิมมากกว่าครั้งหนึ่ง ของการพบที่ยิ่งใหญ่ของโลกได้ถูกกระทำขึ้นมาโดยผ่าน "การค้นพบโดยบังเอิญ" หรือการค้นพบบางสิ่งขณะที่กำลังค้นหาบางสิ่งอยู่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์จะทำให้

เกิดการเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์นั้นไม่จำเป็นต้องยิ่งใหญ่ถึงขนาดการพัฒนาบางสิ่งขึ้นมาให้กับโลกแต่มีอาจเกี่ยวข้องกับพัฒนาการ บางอย่างให้ใหม่ขึ้นมา อาจเป็นเล็กๆน้อยๆ เพื่อตัวของเราเอง การสร้างสรรค์จะประสบความสำเร็จเป็นผลงานได้นั้น นอกจากจะต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ เป็นกรอบในการกำหนดแนวทางและรูปแบบแล้วต้องอาศัยสามารถที่ยอดเยี่ยมของศิลปิน ซึ่งเป็นความสามารถเฉพาะตนเป็นความชำนาญที่เกิดจากการฝึกฝน และความพยายามอันน่าทึ่ง เพราะฝีมืออันเยี่ยมยอดจะสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่มีความงามอันเยี่ยมยอด

การสร้างสรรค์ผลงานทางดนตรี

หมายถึง การทำให้เกิดผลงานทางดนตรีบางอย่างขึ้นมาซึ่งผลงานทางดนตรีนี้ไม่เคยมีอยู่มาก่อนทั้งที่เป็นผลิตผล หรือกระบวนการ หรือความคิดตั้งนั้นสิ่งที่จะเป็นงานสร้างสรรค์ผลงานทางดนตรีได้ จะต้องเป็นผลงานทางดนตรีชิ้นใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในโลกไม่ซ้ำแบบใคร และเกิดขึ้นในทางที่เป็นประโยชน์เช่นการแต่งเพลงขึ้นมาใหม่การประดิษฐ์เครื่องดนตรีชิ้นใหม่ การคิดทำทางประกอบเพลง เป็นต้น การสร้างสรรค์งานดนตรีนี้

หลักการสร้างสรรค์ทางดนตรี

1.1 การสร้างสรรค์ผลงานทางดนตรีจากประสบการณ์เป็นการสร้างสรรค์ที่เกิดจาก

เกิดการเรียนรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวกับดนตรีเพิ่มขึ้นมากของผู้สร้าง สรรค์เองโดยอาจได้รับคำแนะนำบ้าง รู้ในหลักการบ้างแล้วนำมาประยุกต์คิดค้นเป็นความคิดของตนเองขึ้นมา เช่น การแต่งเนื้อร้องขึ้นใหม่จากทำนองเพลงที่ เคยได้ยินมาการคิดทำทางเคลื่อนไหวประกอบเพลง เป็นต้น (ยกตัวอย่าง...เพลงที่แต่งจากเพลงไทย)

1.2 การสร้างสรรค์ผลงานทางดนตรีจากหลักการ เป็นการสร้างสรรค์ที่เกิดจากการเรียนรู้ในหลักการหรือความรู้ต่างๆ แล้วนำมาใช้เป็นพื้นฐานหรือข้อมูล หลักในการทำผลงานทางดนตรี เช่น การประดิษฐ์เครื่องดนตรีจากวัสดุอื่นโดยนำหลัก การกำเนิดเสียงที่ได้เรียนจากวิชาวิทยาศาสตร์มาใช้ในการรู้หลักการเคลื่อนไหวเพื่อบริหารกล้ามเนื้อ แล้วนำมาคิดทำทางประกอบเพลงในการทำกายบริหาร เป็นต้น

การสร้างสรรค์เสียงร้อง

ผู้วิจัยค้นพบการขับร้องมีดังนี้

1. ลมหายใจ ในขณะขับร้องเพลงผู้วิจัยค้นพบว่าเมื่อเข้าถึงความคิดของตัวละครในขณะขับร้องลมหายใจจะเปลี่ยนไปตามความรู้สึกของตัวละคร เช่น ลมหายใจผ่อนอย่างแผ่วเบาเมื่อความต้องการของตัวละครต้องการกระซิบ พูดถึงความพรั่น怕 หรือเสียใจจนสุดหัวใจ ลมหายใจสั้น ตามอารมณ์โกรธ เน้นหรือแค้น เป็นต้น ประการสำคัญลมหายใจของนักร้อง และผู้บรรเลงเปียโน เป็นลมหายใจเดียวกัน หายใจด้วยกันแต่ละวรรคเพลง ทำให้สื่อสารเรื่องเดียวกันและหายใจเป็นคน ๆ เดียวกันตามแรงงูใจของตัวละคร

2. เทคนิคและวิธีการออกเสียง อวัยวะบนใบหน้าและอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียง ถูกปรับตามความรู้สึกและอารมณ์ของตัวละครตามลำดับความต้องการและการตีความที่กำหนดไว้ เช่น เมื่อโกรธค้นพบการกักตุนแล้วเปล่งเสียงร้อง การใช้เสียงสั้น Vibrato เพื่อเพิ่มความอ่อนไหว การใช้ลมผ่านปากและใช้ริมฝีปากค่อย ๆ ห่อจนเสียงค่อย ๆ เบาลงและจางหายไปเมื่อต้องการให้เกิดความรู้สึกเจ็บปวด เป็นต้น

3. ความดังและความเข้มของเสียง อารมณ์และความรู้สึกของตัวละครมีผลต่อการเปล่งเสียง ความดัง ความเบา ความยาว การออกแบบเสียงลักษณะต่าง ๆ เกิดขึ้นในขณะต้นสด เมื่อผู้วิจัยเข้าสู่ตัวละคร และใช้การต้นสดในการค้นหาแนวทางการสร้างสรรค์ทำนองเพื่อนำไปสู่ความจริงของตัวละครตามแนวคิดและการตีความที่กำหนดไว้ เช่น ลักษณะความยิ่งใหญ่สง่างามของช้าง สามารถสร้างเสียงดังจากลำคอ ขยายกว้างก้องในช่องปาก หรือ ความสวยงาม สดใส ของสายน้ำ เปลี่ยนช่องเสียงในช่องคอและก้องบนเพดานปากเพื่อเปลี่ยนระดับความเข้มของเสียงให้สอดคล้องไปตามลักษณะที่ต้องการ เป็นต้น

3.2 ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์

ความหมายของสุนทรียศาสตร์

สุนทรียศาสตร์ “วิชาที่ว่าด้วยความสวย ความงาม และความไพเราะ สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เกิดความรู้สึกปีติยินดี อิ่มเอมใจ พอใจ และชื่นชมในสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาปะทะอาจะ เป็นในธรรมชาติเอง หรือที่มนุษย์ผลิตคิดค้นขึ้นโดยมีจุดประสงค์ให้มีความงาม” สุนทรียภาพ “ประสบการณ์ทางความงามเกิดขึ้นจากการได้สัมผัสกับสิ่งที่มีความงาม ความไพเราะ แล้วทำให้เกิด

อารมณ์สุนทรีย์ เกิดความปีติสุขเพลิดเพลิน” ประสบการณ์ทางความงามมี ๒ ลักษณะ ได้แก่ ประสบการณ์ตรง ซึ่งมีผลต่อการรับรู้คุณค่าสุนทรีย์ได้มากที่สุด และประสบการณ์รอง ส่วนใหญ่ล้วนเป็นผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้นและไม่มีโอกาสได้ชมของจริง

สุนทรียศาสตร์ทางดนตรี – ขับร้อง

ดนตรี – ขับร้อง เป็นสื่อสุนทรียศาสตร์ ที่มีความละเอียด ประณีต มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมนุษย์ ทั้งทางกาย และทางจิต เมื่อเราได้ยินเสียงดนตรีที่สงบ ก็จะทำให้จิตสงบ อารมณ์ดี หากได้ยินเสียงเพลงที่ให้ความบันเทิงใจ ก็จะเกิดอารมณ์ที่สดใส ทั้งนี้เพราะดนตรีเป็นสื่อสุนทรียที่สร้างความสุข ความบันเทิงใจให้แก่มนุษย์

1) เสียง คือ สิ่งที่มากระทบโสตประสาททำให้เราได้ยิน มีหลายลักษณะ คือ สั้น-ยาว,เบา-แรง ,สูง-ต่ำ,ดัง-เบา เสียงจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของดนตรี เพราะถ้าไม่มีเสียงดนตรีผู้ฟังก็จะไม่สามารถรับรู้ถึงอารมณ์ หรือความรู้สึกที่ผู้ประพันธ์ต้องการจะถ่ายทอดได้ คุณสมบัติของเสียง ประกอบด้วยระดับเสียง ความยาว สั้น และกระแสเสียง

2) ทำนอง คือ เสียงลักษณะต่างๆ ได้แก่ สูง-ต่ำ,สั้น-ยาว ที่ผู้ประพันธ์นำมาเรียบเรียงให้ต่อเนื่อง ผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืน ส่วนของทำนองเพลงนี้จะเป็นส่วนที่ทำให้ผู้ฟังประทับใจแลจดจำได้ดี โดยแต่ละทำนองเพลงจะมีความแตกต่างกัน แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ ทำนองร้อง (ทางร้อง) และทำนองบรรเลง (ทางเครื่อง)

3) จังหวะ หมายถึงการแบ่งช่วงระยะความสั้น-ยาวของทำนองเพลงให้มีสัดส่วนเท่าๆกัน โดยใช้เครื่องดนตรีประเภทเครื่องกำกับจังหวะ ได้แก่ ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง และกลองต่างๆ

4) พื้นผิวและการประสานเสียง หมายถึง ลักษณะ หรือรูปแบบของเสียงโดยรวมของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดส่วนการประสานเสียง หมายถึง การนำเสียงหลายๆเสียง หรือโน้ตหลายตัวมารวมกลุ่มเพื่อบรรเลงสอดประสานไปพร้อมๆกันในแนวดิ่งหรือแนวตั้ง

4.บริบทพื้นที่ของการวิจัย

สภาพสังคมชุมชนเมืองกาฬสินธุ์ในปัจจุบัน

4.1. สภาพทั่วไป 1.1 ขนาดและที่ตั้ง จังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่ตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่างเส้นละติจูด (เส้นรุ้ง) ที่ 16-17 องศาเหนือ และลองติจูด (เส้นแวง) ที่ 103-104 องศาตะวันออกห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ 519 กิโลเมตร มีเนื้อ

ที่ประมาณ 6,946.746 ตร.กม.หรือประมาณ 4,341,716 ไร่ หรือร้อยละ 4.5 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดสกลนคร และจังหวัดอุดรธานี โดยมีลำน้ำป่าว และห้วยพันชาดเป็นแนวแบ่งเขต ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดร้อยเอ็ด และ จังหวัดมุกดาหาร ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสกลนคร และจังหวัดมุกดาหาร โดยมีสันปันน้ำของเทือกเขาภูพานเป็นแนวแบ่งเขต ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดมหาสารคาม โดยมีลำน้ำชี เป็นเส้นแบ่งเขต และบางส่วน ติดต่อกับจังหวัดขอนแก่น

4.2 ลักษณะภูมิประเทศ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงจนถึงที่ราบลุ่มมีน้ำแช่ขัง ดังนั้น ลักษณะ ภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดจึงมีลักษณะ 5 ลักษณะ ดังนี้ 4

4.2.1 ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขา อยู่ทางด้านทิศเหนือติดต่อกับจังหวัด สกลนคร และอุดรธานี จังหวัดในพื้นที่ของอำเภอสมเด็จ อำเภอเขาวง อำเภอกุฉินารายณ์อำเภอห้วยผึ้ง บริเวณนี้เป็นแหล่ง ต้นน้ำลำธารที่สำคัญได้แก่ ลำน้ำป่าवलำน้ำพาน บางส่วนอยู่ทางทิศตะวันออกที่เป็นเทือกเขาภูพานติดต่อกับ จังหวัดสกลนคร และมุกดาหาร เป็นบริเวณที่มีความสูงตั้งแต่ 250 เมตร ถึง 500 เมตร จากระดับน้ำทะเล ปานกลาง

4.2.2 ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นหุบเขา เป็นที่ราบลุ่มในระหว่างหุบเขาของเทือกเขาภูพาน ในเขตอำเภอเขาวง ซึ่งติดต่อกับจังหวัดสกลนคร และมุกดาหารทางทิศตะวันออกของจังหวัด มีลักษณะเป็น ที่ราบระหว่างหุบเขา สภาพเป็นลูกคลื่น สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 175 - 250 เมตร มีลักษณะเป็น พื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้นอยู่ในเขตอำเภอท่าคันโท อำเภอสหัสขันธ์ บริเวณทิศเหนือของอำเภอยางตลาด ทิศใต้ ของอำเภอสมเด็จ และบางส่วนของอำเภอห้วยผึ้ง

4.2.3 สภาพเป็นลูกคลื่น สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 175 - 250 เมตร มีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนตื้น อยู่ในเขตอำเภอท่าคันโท อำเภอสหัสขันธ์ บริเวณทิศเหนือของอำเภอยางตลาด ทิศใต้ ของอำเภอสมเด็จ และบางส่วนของอำเภอห้วยผึ้ง 1.2.4 สภาพค่อนข้างราบ สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 150-170 เมตร อยู่ในบริเวณ อำเภอเมือง อำเภอยางตลาด บางส่วนของทิศใต้ของอำเภอสหัสขันธ์ ทางทิศตะวันออกของอำเภอสมเด็จ และอำเภอห้วยผึ้ง

4.2.5 สภาพพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งน้ำ เป็นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำชี ลำน้ำป่าว ลำน้ำพาน มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 140- 150 เมตร อยู่ในอำเภอกมลาไสย บางส่วนของอำเภอเมืองกาฬสินธุ์ และอำเภอยางตลาด

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัยและกระบวนการสร้างสรรค์

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และลงพื้นที่สัมภาษณ์บุคคลในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาประวัติและที่มา ร่องรอย วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่เมื่อครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน และนำมาเป็นข้อมูล ในการสร้างสรรค์ผลงานเรื่อง บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์ ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย
2. ระยะเวลาในการวิจัย
3. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
6. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1.กลุ่มเป้าหมาย

ในการศึกษาข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในการดำเนินงานวิจัยคือ เขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ประกอบด้วยชุมชน ซึ่งชุมชนดั้งเดิมในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณรอบๆวัดและเรือนพักเจ้าเมืองหรือโฮงเจ้าเมือง มี 6 ชุมชนคือ ชุมชนวัดกลาง ชุมชนวัดเหนือ ชุมชนวัดใต้โพธิ์คำ ชุมชนวัดห่อไตรปิฎกการาม ชุมชนวัดสว่างคงคา และชุมชนตลาด เพื่อศึกษาถึงร่องรอยสภาพดั้งเดิม และผู้ที่สืบทอดสายสกุลเจ้าเมือง เพื่อนำมาสู่การสร้างสรรค์ บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยจึงได้เลือกกลุ่มเป้าหมายดังนี้

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นบุคคล ได้แก่ พระสงฆ์ กลุ่มผู้รู้ หัวหน้าชุมชน กลุ่มผู้สืบทอดเชื้อสายเจ้าเมือง นักวิชาการ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีและการแสดง

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นสถานที่ ได้แก่ บ้านกลางหมื่น สำนักงานเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ พิพิธภัณฑ์ของดีเมืองกาฬสินธุ์ วัดกลาง ชุมชนต่างๆ แก่งดอนกลาง อนุสาวรีย์เจ้าโสมพะมิตร ศาลเจ้าโสมพะมิตร ศาลหลักเมือง หอเจ้าบ้าน ศาลปู่เฮ้ ศาลปู่หาญ แก่งสำโรง บ้านสงเปลือย

2.ระยะเวลาในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเวลา 1 ปี ดังนี้

2.1 ขั้นเตรียมการ ศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูล ค้นหาชื่อเรื่องหรือปัญหาเพื่อนำเสนอต่อทางสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้รับจัดสรรงบประมาณในปี 2564

- ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ประสานงานติดต่อบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- สร้างเครื่องมือในการวิจัย
- ตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.2 - ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

- สํารวจและศึกษากลุ่มเป้าหมาย
- สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เป็นบุคคล คือผู้รู้ นักวิชาการ พระสงฆ์ กลุ่มผู้สืบเชื้อสายเจ้าเมือง

2.3 ขั้นตอนการประมวลข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

- นำข้อมูลภาคสนามมาทำการวิเคราะห์เพื่อจัดกลุ่ม
- ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปเขียนรายงานการวิจัย
- นำข้อมูลที่ได้มาสร้างสรรค์บทเพลง

3. เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง ดำเนินการในหัวข้อดังนี้

- 3.1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของบรรพบุรุษและชุมชนเมืองกาฬสินธุ์
- 3.1.2 ศึกษาสถานที่สำคัญของชุมชนเมืองกาฬสินธุ์
- 3.1.3 ศึกษาวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อของชุมชนเมืองกาฬสินธุ์
- 3.1.4 ศึกษาบริบทพื้นที่ในชุมชนเมืองกาฬสินธุ์
- 3.1.5 แจกประเด็นสัมภาษณ์ตามโครงสร้าง

3.2 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการศึกษาจากเอกสาร บทความ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้รู้ เพื่อให้ได้เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับจุดประสงค์

3.3 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

3.3.1 เครื่องบันทึกเสียง

3.3.2 กล้องถ่ายรูป

3.3.3 อุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆที่จำเป็นต้องใช้ระหว่างการดำเนินการวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการศึกษาและการลงพื้นที่ ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมข้อมูล ดังนี้

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของบรรพบุรุษ สถานที่สำคัญ วัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมความเชื่อ องค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างสรรค์แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย กลุ่มชาติพันธุ์ และบริบทพื้นที่ของเมืองกาฬสินธุ์ โดยการค้นคว้าจากแหล่งข้อมูล ห้องสมุดพัฒนศิลป์ สำนักวิทยบริการ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หน่วยงาน หนังสือตำรา อินเทอร์เน็ต

4.2 ศึกษาข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่เบื้องต้น โดยใช้การสัมภาษณ์กับผู้รู้ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้สืบเชื้อสายของเจ้าเมืองกาฬสินธุ์

5. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้จัดทำกรอบแนวคิดของการวิจัย จัดกระทำกับข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ แบ่งเป็น 3 ข้อ ดังนี้

5.1 นำข้อมูลมาตรวจสอบความสมบูรณ์

5.2 นำแบบสัมภาษณ์มาสรุป

5.3 นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาตรวจสอบ เพื่อความถูกต้อง

6. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาข้อมูลต่างๆ ผู้วิจัยได้ให้ชื่อเรื่องวิจัยว่า “บทเพลงเล่าเรื่องบรรพชนคนกาฬสินธุ์” มีขั้นตอนดังนี้

6.1 ทบทวนเนื้อหาและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบรรพชนคนกาฬสินธุ์ นำมาเรียบเรียงเป็นบทที่ 1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และบทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

6.2 จัดกระทำกับข้อมูลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ 3 ขั้นตอน ดังนี้

6.2.1. นำข้อมูลมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องของข้อมูล และนำผลมาจัดเรียงตามหมวดหมู่เพื่อง่ายต่อการวิเคราะห์ข้อมูล

6.2.2. สรุปข้อมูลจากเครื่องมือแต่ละกลุ่ม

6.2.3 . นำข้อมูลมาเรียบเรียงตามความมุ่งหมายการศึกษาเชิงพรรณนาวิเคราะห์ นำข้อมูลมาตรวจสอบเพื่อความถูกต้อง ความเที่ยงตรงของข้อมูล

6.3 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลตามเอกสารที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยจำแนกเนื้อหา ออกเป็น 3 บท

6.4 นำข้อมูลมาสร้างสรรค์บทร้องและดนตรี ชุด บทเพลงเล่าเรื่องบรรพชนคนกาฬสินธุ์ โดยกำหนดเป็นขั้นตอนดังนี้

6.4.1 กำหนดแนวคิดในกระบวนการสร้างสรรค์บทร้อง

6.4.2 กำหนดแนวคิดในกระบวนการสร้างสรรค์ดนตรี

6.4.3 การนำบทร้องมาประกอบกับทำนองดนตรี

6.4.4 การบันทึกเสียง

6.5 เขียนรายงานกระบวนการสร้างสรรค์บทร้องและทำนองดนตรี บทที่ 4-บทที่ 5 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะตามลำดับ นำเสนอเป็นรูปเล่มและ ซีดีต่อสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

บทที่ 4

การสร้างสรรค์บทรื่องทำนองดนตรี ชุด บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์

จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูล ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งเป็นหัวข้อตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

4.1. ประวัติความเป็นมาของบรรพบุรุษและชุมชนเมืองกาฬสินธุ์

ประวัติความเป็นมา จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ศึกษา ประวัติความเป็นมาของบรรพบุรุษของชุมชนเมืองกาฬสินธุ์ เริ่มจากที่เจ้าโสมพะมิตรเป็นผู้นำ และพี่น้องประกอบไปด้วย ท้าวอุปชา เมืองแสนฮั่นโป่ง เมืองแสนหน้าจ้ำ พร้อมด้วยบุตร ภรรยา พรรคพวกและบ่าวไพร่ ได้พากันอพยพออกจากเมืองเวียงจันทน์ ของลาว ข้ามแม่น้ำโขงมายังดินแดนอีสานของไทย ครั้งแรกได้ไปตั้งชุมชนอยู่ที่บ้านผ้าขาว-บ้านพันนา เมืองสกลนคร ทำราชการขึ้นต่อเมืองเวียงจันทน์ และต่อมาได้อพยพครอบครัวและไพร่พลหนีการรุกรานของทางเวียงจันทน์ จากบ้านพันนาข้ามเทือกเขาภูพานลงมาตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านกลางหมื่น แต่ด้วยทำเลไม่อุดมสมบูรณ์ไม่เหมาะแก่การอยู่อาศัยจึงได้มีการสำรวจที่แห่งใหม่ พบว่าบริเวณบ้านแก่งสำโรงคงสงเปลือย ริมแม่น้ำปาว เป็นถิ่นที่มีความอุดมสมบูรณ์ จึงได้ย้ายจากบ้านกลางหมื่นลงหลักปักฐานสร้างบ้านแปงเมือง และในปี พ.ศ. 2336 เจ้าโสมพะมิตรจึงได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ รัชกาลที่ 1 ขอพระราชทานนามเมือง ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า เมืองกาฬสินธุ์และสถาปนาเจ้าโสมพะมิตรเป็นพระยาชัยสุนทร และมีเหตุการณ์ที่ท้าวหมาแพงที่ได้สร้างวีรกรรมจากการไม่เข้ากับกองทัพเวียงจันทน์จึงถูกจับประหารชีวิต และกาฬสินธุ์ก็มีเจ้าเมืองในตำแหน่งพระยาชัยสุนทรอีกหลายท่าน จนได้มีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาจนถึงยุคปัจจุบัน กาฬสินธุ์ครบ 229 ปี ปัจจุบันมีผู้ปกครองเมืองเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดคนที่ 55 ได้มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ ความเชื่อในการเชนสรวงบรรพชน การบายศรีสู่ขวัญซึ่งชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ 36 ชุมชนยังคงปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างสม่ำเสมอทุกปี

4.2. สร้างสรรค์บทรื่องทำนองดนตรี ชุด บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์

ในการสร้างสรรค์บทรื่องผู้วิจัยได้นำข้อมูลอ้างอิงมาจากหนังสือพระราชวงศ์จักรีกับ 200 ปี กาฬสินธุ์มาร้อยเรียงตามเหตุการณ์ และนำมาประพันธ์เป็นบทรื่องดังนี้

4.2.1 พลับบ้าน แนวคิดในการสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้เลือกประวัติศาสตร์เจ้าเมือง คือ เจ้าโสมพะมิตร เกิดในเวียงจันทน์ เมื่อเติบโตขึ้นได้เข้ารับราชการในราชสำนักเวียงจันทน์ จนได้บรรดาศักดิ์เป็นพญา พญาโสมพะมิตรรับราชการอยู่ในเวียงจันทน์จนอายุได้ 45 ปี จึงอพยพไพร่พลออกจากเวียงจันทน์ร่วมกับพระอุปชา เมืองแสนฮั่นโปง และเมืองแสนหน้าจ้ำ ข้ามลำน้ำโขงไปตั้งชุมชนที่บ้านผ้าขาว บ้านพันนาบริเวณใกล้พระธาตุเชิงชุม (อยู่ในเขตจังหวัดสกลนครในปัจจุบัน) สาเหตุเพราะความขัดแย้งกับพระเจ้าศิริบุญสาร เจ้าโสมพะมิตรได้ปกครองไพร่พลร่วมกับพระอุปชา เมืองแสนฮั่นโปง และเมืองแสนหน้าจ้ำ ที่บ้านผ้าขาวพันนา ซึ่งขณะนั้นมีไพร่พล ประมาณ 5000 คนเศษ ทำราชการขึ้นต่อเวียงจันทน์ ในเวลาต่อมาชุมชนภายใต้การนำของเจ้าโสมพะมิตรที่บ้านผ้าขาว บ้านพันนาเกิดข้อบาดหมางกับเวียงจันทน์ประกอบกับเมืองแสนฮั่นโปงและพระอุปชาถึงแก่กรรมลง ไป ส่วนเมืองแสนหน้าจ้ำก็แยกตัวอพยพไพร่พลของตนตามกลุ่มพระวอ-พระตาลไปเมืองอุบลราชธานี เจ้าโสมพะมิตรจึงอพยพไพร่บ้านพลเมืองข้ามเทือกเขาภูพานไปอาศัยอยู่บริเวณบ้านกลางหมื่น (ปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลกลางหมื่น อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวเมืองกาฬสินธุ์) เมื่อตั้งอยู่บ้านกลางหมื่นก็เห็นว่าชัยภูมิไม่เหมาะสำหรับการอยู่อาศัยเป็นการถาวรจึงอพยพไปอยู่บริเวณแก่งสำโรงตงสงเปลือยริมลำปาว เป็นที่ตั้งของเมืองกาฬสินธุ์ทุกวันนี้

พลับบ้าน

ทำนองเพลงลาวดวงเดือน

โอ้อ้อ ต้องพลับบ้านเมืองมา ด้วยเวียงจันทน์ถึงครารุ่งร้อนดั่งว่าเพลิงสุ่มใจกาย เจ้าโสมพะมิตร เป็นผู้นำพร้อมวงศ์วานลูกหลานบ่าวไพร่ ข้ามโขงขุนเขาเถื่อนไพร่ หมายมุ่งที่ใหม่หวังได้สงบร่มเย็น

โอ้อ้อย แสนทุกข์ยากลำเค็ญ จากแผ่นดินแม่ด้วยยากเข็ญ รอนแรมเป็นแรมเดือน ต้องหาบคอนลากเกวียนข้ามเนินโขดเขินคล้อยเคลื่อน คำคืนมีแสงดาวเดือน หวังเรไรกลางเถื่อนนั้นเป็นเพื่อน ยามนอน

ถึงแผ่นดินอีสาน มาตั้งบ้านซื้อผ้าขาวพันนา ถิ่นสกลได้สร้างสา มาตั้งบ้านเมืองใหม่ แต่ไม่วายถูกรุกราน จากเวียงจันทน์ตามไล่ จำจึงได้โยกย้าย (ละหนา) เพื่อหนีภัยรอนราญ อพยพข้ามเทือกเขาภูพาน เพื่อหาถิ่นฐานให้ลูกหลานปลอดภัย (ซ้ำ)

อพยพโยกย้าย หมายมุ่งแดนร่มเย็น ถึงลำบาก็จำเป็น ถึงยากเข็ญก็จำลา ถึงถิ่นใหม่นี้หนาบ้านกลางหมื่นว่าตามหลักฐาน อยู่พำนักที่แห่งนี้ไม่นาน ต้องย้ายถิ่นฐานสู่ริมลำปาว บ้านแก่งสำโรงถิ่นอุดมฝั่งปาวจึงปักหลักยืนยาวสร้างบ้านแปลงเมือง(ผู้วิจัย : 2565)

4.2.2 อีสานสู่สยาม

ผู้วิจัยได้เลือกสถานการณ์ เมื่อเจ้าโสมพะมิตรตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองมั่นคงที่แก่งสำโรงดงสงเปือยแล้ว เจ้าโสมพะมิตรได้ลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ที่กรุงเทพฯ และขอพระราชทานตั้งเมืองทำราชการขึ้นต่อกรุงเทพฯ โดยตรง ชุมชนบ้านแก่งสำโรงดงเปือยได้เข้าตกอยู่ในเขตอิทธิพลทางการเมืองของกรุงเทพฯ ประมาณ 10 ปี ก่อนที่จะได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเมือง เพราะมีหลักฐานเอกสารระบุชัดเจนว่า ในปี พ.ศ. 2325 เจ้าโสมพะมิตรได้ส่งบรรณาการ ได้แก่ น้ำรัก สีผึ้ง นอแรดและงาช้างต่อกรุงเทพฯ โดยผ่านทางเวียงจันทน์ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2336 เจ้าโสมพะมิตรได้เดินทางลงไปกรุงเทพฯ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทขอพระราชทานตั้งเมือง จึงมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกฐานะบ้านแก่งสำโรงขึ้นเป็นเมืองกาฬสินธุ์ ตั้งเจ้าโสมพะมิตรเป็นพระยาชัยสุนทร เจ้าเมือง นอกจากนี้แล้วพระยาชัยสุนทรยังขอพระราชทานญาติวงศ์ที่ถูกกวาดต้อนไปกรุงเทพฯ เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกเสด็จไปราชการ กรุงเวียงจันทน์ ในสมัยกรุงธนบุรี ปีพ.ศ.2321 กลับคืนบ้านเมืองด้วย ซึ่งก็ทรงพระราชทานบรมราชานุญาตตามที่ทูลขอ ยังความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณยิ่งนัก

อีสานสู่สยาม

(ทำนองเพลงลาวเสียงเทียน)

เมื่อพ.ศ.สองพันสามร้อยสามสิบหกถึง เจ้าโสมพะมิตรท่านจึงขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระมหากษัตริย์ไทย ปฐมรัชกาล ขอทำราชการขึ้นตรงเมืองสยาม บรมราชวงศ์จักรีพระบารมีเรืองนาม เป็นไพร่ฟ้าแดนสยาม หัวเมืองขอบขันฑสีมา

นำญาติวงศ์วงศ์วานจากอีสาน สู่กรุงเทพธานี สวามิภักดิ์พระภูบดี สมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ทูลเกล้าถวายเครื่องบรรณการนานา กาสนมฤทธิน้ำรักและงา สีผึ้ง นอระมาต ถวายบังคมทูลเบื้องพระยุคลบาท ด้วยใจมุ่งมาดตั้งเมืองให้เรืองวิไล

สมเด็จพระพุทธยอดฟ้า	ทรงพระกรุณาพระราชทาน
บ้านแก่งสำโรงแต่ก่อนกาล	โปรดเกล้าประทานว่ากาฬสินธุ์
จึงเป็นชื่อเมืองในตำนานแผ่นดิน	เมืองกาฬสินธุ์แต่ครั้งนั้นสืบมา
ด้วยพระบารมีพระจักรีเมตตา	คุ้มเกล้าเหล่าประชาเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินฯ

(ผู้วิจัย : 2565)

4.2.3. ขนานนามสถาปนา

ในช่วงนี้ ผู้วิจัยได้เลือกสถานการณ์สำคัญตามประวัติศาสตร์เมืองกาฬสินธุ์ ดังนี้ ครั้งแรกที่พระยาชัยสุนทร (เจ้าโสมพะมิตร) ได้เข้าถวายตัวกราบบังคมทูลพระกรุณาขอตั้งเมืองและทำราชการปฏิบัติงานขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ในระยะแรกนั้น คณะลูกขุน ณ ศาลา ได้ประชุมกันเพื่อพิจารณานำความขึ้นกราบบังคมทูลทรงทราบพระกรุณาตั้งเมืองและสถาปนาตำแหน่งต่อไปนั้น คณะลูกขุนศาลาอันประกอบด้วย ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ดังนี้ พระยาพิพัฒน์โกษา พระยาราชภักดี พระยาราชสุภาวดี พระมหาอำมาตย์ พระยาสุรเสนา คณะลูกขุน ณ ศาลา ได้มีการประชุมเพื่อพิจารณาเสนอนามบรรดาศักดิ์ของเจ้าโสมพะมิตร โดยกำหนดนามเพื่อคัดเลือกไว้หลายนามด้วยกัน ได้แก่ พระยาไชยรังสรรค์ พระยาไชยวงษา พระยาไชยสุริยวงษา พระยาไชยานุชิต ในที่สุดคณะลูกขุน ณ ศาลา ได้ลงความเห็นเลือกนามบรรดาศักดิ์เพื่อทูลเกล้าฯถวายพระราชทาน โดยยุบรวมนามตามความเหมาะสม คือ “พระยาชัยสุนทร” เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเมืองและพระราชทานบรรดาศักดิ์เจ้าเมืองแก่เจ้าโสมพะมิตร เป็นพระยาชัยสุนทรนั้น เป็นเพราะเจ้าโสมพะมิตร มีฐานันดรเป็นชั้น “พลญา” ติดตัวมาตั้งแต่ครั้งเป็นขุนนางในระบอบการปกครองของเวียงจันทน์อยู่ก่อนแล้ว ด้วยเหตุนี้ คำว่า “พลญา” จึงกลายเป็นคำนำหน้านามตำแหน่งเจ้าเมืองกาฬสินธุ์ ซึ่งถือเป็นนามพระราชทานตกทอดสืบต่อมาทุกคน

แนวนโยบายด้านการเมืองการปกครองในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ต่อหัวเมืองกาฬสินธุ์คือในระหว่างปี พ.ศ. 2535-2552 นั้น ในระหว่างนี้รูปแบบการปกครองหัวเมืองในส่วนกลางที่มีต่อหัวเมืองส่วนภูมิภาคยังไม่มีรูปแบบที่กำหนดไว้ชัดเจนนัก รัฐบาลกรุงเทพฯ ไม่ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการปกครองภายในของหัวเมืองแต่อย่างใด การปกครองของหัวเมืองจึงยังยึดถือรูปแบบการปกครองของเวียงจันทน์อยู่เหมือนเดิม คือการปกครองแบบอาญาสี่ ชื่อบ้านชาวเมือง กรมการเมืองก็ยอมรับอำนาจของกรุงเทพฯ ที่มีหัวเมืองในฐานะที่ตนเป็นข้าขอบขัณฑสีมา อำนาจของส่วนกลางที่มีเหนือหัวเมือง คือการแต่งตั้งเจ้าเมือง กรมการเมือง ซึ่งฝ่ายหัวเมืองก็ยอมรับอำนาจของส่วนกลางโดยการถวายบรรณาการแก่พระมหากษัตริย์

ขนานนามสถาปนา

(ท่านองลาวสมเด็จ)

บ้านแก่งสำโรงแต่ก่อนกาล ได้รับพระราชทานตั้งชื่อเมืองใหม่ ด้วยพระมหากษัตริย์คุณยิ่งใหญ่ แห่งปฐมกษัตริย์ไทยพระพุทธรูปยอดฟ้า ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาฐานันดรชั้นพระยาชัยสุนทร เป็นเจ้าเมือง โปรดเกล้าฯ สถาปนาเจ้าโสมพะมิตรเป็นพระยาชัยสุนทรเจ้าเมือง โปรดเกล้าฯ สถาปนาบรรดาศักดิ์ให้พระยาชัยสุนทรปกครองบ้านเมือง

โปรดเกล้าตั้งท้าวคำหา เป็นอุปฮาดขึ้นมาช่วยราชการทุกเรื่อง ตั้งราชวงศ์ราชบุตรดูแลงานเมือง กาฬสินธุ์รุ่งเรืองเป็นสุขศรี แบ่งการปกครองยังคงความเป็นอาญาสี่ ตามแบบเดิมที่มีเมื่อครั้งอยู่เวียงจันทน์ ไพร่ฟ้าหน้าใส ทำมาหากินบนแผ่นดินไทยซาบซึ่งในพระกรุณา ซาบซึ่งในพระเมตตาแล้นเกล้าชาวประจักษ์มัยยืนยันทาย

กาฬสินธุ์ถิ่นงาม มีสมญานามตามแม่น้ำลำปาว เปรียบเส้นโลหิตเลี้ยงชีวิตมานานนา กระแสสินธุ์แม่ปาวเย็นใส จนแลเห็นพื้นสีดำไต้น้ำได้ จึงได้ชื่อเมืองใหม่กาฬสินธุ์ถิ่นน้ำดำ ไหลเรื่อยเอื่อยรินหล่อเลี้ยงชนชาวกาฬสินธุ์และพืชพันธุ์ธัญญา ไหลเรื่อยเอื่อยมาชาวกาฬสินธุ์ทั่วหน้าร่มเย็นเป็นสุขเอย

(ผู้วิจัย : 2565)

4.2.4. ชัยสุนทรผู้กล้า

ในการแสดงและการสร้างสรรค์ช่วงนี้ เป็นสถานการณ์ที่สื่อถึง พระยาไชยสุนทร (เจ้าโสมพะมิตร) และอุปฮาดคำหาถึงแก่กรรมแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ จึงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท้าวหมาแพง (บุตรพระอุปฮา) ขึ้นเป็นพระยาไชยสุนทรเจ้าเมือง ให้ท้าวหมาสูย เป็นอุปฮาดให้ท้าวหมาฟองเป็นราชวงศ์ ให้ทำหน้าที่รักษาเมืองกาฬสินธุ์ต่อไป พระยาไชยสุนทร(ท้าวหมาแพง) ทำหน้าที่ปกครองบ้านเมืองกาฬสินธุ์อยู่นานถึง 21 ปี ทำหน้าที่ปกครองชาวเมืองให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วกัน อีกทั้งยังเป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อราชวงศ์จักรีและแผ่นดินไทยเป็นยิ่งนัก

เมื่อ พ.ศ.2369 เจ้านุวงศ์บัญชาให้เจ้าอุปราชา (ติสสะ) กับเจ้าราชวงศ์ (เจ้าเง่า/เจ้าเห้ง) คุมกองทัพบกเข้าตีหัวเมืองรายทางอันได้แก่ เมืองกาฬสินธุ์ เมืองร้อยเอ็ด เมืองสุวรรณภูมิ เมืองชนบท เมืองขอนแก่น ซึ่งขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ สาเหตุที่ทัพอุปราชาติสสะยกเข้าเมืองกาฬสินธุ์ก่อนเมืองอื่นๆ ก็เพราะเหตุขัดแย้งที่มีแต่หนหลัง ตั้งแต่ครั้งยังอยู่บ้านผ้าขาว บ้านพันนา อุปราชา (ติสสะ) จึงยกกองทัพบกเข้าตั้งที่เขตเมืองเรียกตัวพระยาไชยสุนทร(หมาแพง) มาเกลี้ยกล่อมให้ไปเข้ากับเวียงจันทน์ พระยาไชยสุนทรหมาแพงซึ่งจงรักภักดีต่อราชวงศ์จักรีและเห็นว่าบ้านเมืองอยู่เป็นมั่นคงแล้ว ยึดมั่นไม่ยอม “เป็นข้าสองเจ้า บ่าวสองนาย” จึงจับตัวไปประหาร พร้อมด้วยราชวงศ์เชียงโคตร เพี้ยเมืองขวา เพี้ยเมืองซ้าย และเพี้ยเมืองแสน ณ ทุ่งหนองหอย และให้รับเอาทรัพย์สิน สิ่งของ ช้าง ม้า โค กระบือ กวาดต้อนครอบครัว บุตร ภรรยาท้าวเพี้ย บ่าวไพร่เมืองกาฬสินธุ์ไปเป็นเชลยที่เวียงจันทน์

ชัยสุนทรผู้กล้า

(ทำนองลาวครวญ)

วีรกรรม บรรพชนผู้กล้า ผู้เสียสละแม่ชีพชีวา รักษาบ้านเมืองไว้ สร้างวีรกรรม สำคัญอันยิ่งใหญ่ เกิดขึ้นในแผ่นดิน กาฬสินธุ์นามมา

ท่านท้าวหมาแพง ท่านนี้คือผู้กล้า ท่านเป็นที่พระยาชัยสุนทรเจ้าเมือง ปกครองกาฬสินธุ์กันนี้ได้รุ่งเรืองสืบต่อเนื่องยี่สิบเอ็ดปี ต่างอยู่ดีเป็นสุขกัน

ครั้งเมื่อทัพเวียงจันทน์ มุ่งมั่นมา ชักชวนมาให้คืนกลับไปเขตขันธ ขึ้นตรงสวามิภักดิ์ต่อเวียงจันทน์ แต่ท่านนั้นไม่ประสงค์คืนกลับไป

เป็นเหตุให้อุปราช สังหาร เพราะใจมั่นสำนึกคุณของแผ่นดินไทย ไม่ยอมเป็นข้าสองเจ้าบ่าวสองนาย จึงถูกประหารชีพวางวาย ผีร่างไว้ในแผ่นดิน

ณ พุ่มหนองหอย ดังปรากฏให้ยลยิน บรรพชนชีพสิ้นด้วยจงรักและภักดี เป็นเยี่ยงอย่างความเสียสละแม่ชีพพลี กาฬสินธุ์นี้จึงดำรงคงสมบูรณ์

ควรที่ลูกหลานสำนึกรำลึกคุณ สดุดีเทิดทูนเทิดพระคุณสืบไป บอกกล่าวเล่าขานให้ลูกหลานจำขึ้นใจว่ากาฬสินธุ์นี้ได้ แลกมาด้วยกายและวิญญาณ

(ผู้วิจัย : 2565)

4.2.5 กาฬสินธุ์รำลึก

นับตั้งแต่เมืองกาฬสินธุ์ได้สถาปนาขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2336 เจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบัน ครบ 229 ปี มีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ หลากหลายอาชีพ เข้ามาอาศัยพำนักอยู่ในเขตชุมชนเมืองท่ามาหากินร่มเย็นเป็นสุข ได้มาอาศัยเป็นลูกหลานของเมืองกาฬสินธุ์ หรือแม้แต่ลูกหลานที่เกิดในเมืองกาฬสินธุ์เมื่อออกจากเมืองกาฬสินธุ์ไปทำมาหากินในที่อื่นตลอดจนผู้มาเยือนก็ต้องมากราบไหว้บูชาขอพรอยู่เสมอ ด้วยสำนึกในพระคุณที่บรรพชนได้สร้างบ้านแปลงเมืองไว้ ในงานประจำปีที่จัดขึ้นของจังหวัดกาฬสินธุ์จะมีการบวงสรวงที่อนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร (เจ้าโสมพะมิตร) เป็นประจำทุกปี ผู้วิจัยจึงมีแรงบันดาลใจที่จะสร้างสรรค์บทเพลงมาลัยจำปาขึ้นเพื่อใช้ประกอบการฟ้อนรำบวงสรวง โดยนำทำนองเพลงลาวซำห่มหลวงพระบางมาดัดแปลง และที่เนื้อหาเกี่ยวข้องกับดอกจำปา ด้วยเหตุว่าดอกจำปาเป็นดอกไม้ที่สำคัญของคนอีสานและคนลาว อีกทั้งบรรพบุรุษของคนกาฬสินธุ์ในการนำสร้างบ้านแปลงเมืองและสร้างวีรกรรมไว้เป็นผู้มีชาติเชื้อเผ่าพันธุ์มาจากเมืองลาว จึงได้สร้างสรรค์บทเพลงนี้ขึ้นมิได้เจตนาให้เกิดการแบ่งแยกเชื้อชาติแต่อย่างใด เพียงต้องการให้คนรุ่นหลังได้รับทราบที่มาของตนเท่านั้น

มาลัยจำปารำลึกพระคุณ

(ทำนองเพลงดัดแปลงจากทำนองขับทุ้มหลวงพระบาง)

โอ ดวงจำปา จำปาช่องข้านี้เอ๋ย ยามเมื่อชมเชย หอมเอยกลิ่นอวลยั่วชวนใจ เก็บเจ้าจำปา
เพื่อมาฮ้อยเป็นมาลัย บูชานอบนบกราบไหว้ด้วยดวงใจสำนึกในพระคุณ

บรรพชนผู้สร้างเมือง สร้างเมืองอยู่เอื้องจำรูญ รำลึกคุณบ่มีสูญบ่เสื่อมคลายจากใจไปได้
ลูกหลานพร้อมหน้าน้อมบูชาเคารพแนบใจ ขอพรคุ้มครองกายใจ คุ้มผองภัยให้อยู่ดีฮ่มเย็น

ฟ่อนถวายเป็นถวายกร เป็นตาออนซอนน่าสะออนแท้นา ฟ่อนมาลัยจำปา บวงสรวงบูชา
วิญญาณปู่ย่าตายาย

จงปกปักรักษาลูกหลานทั่วหน้าชาวกาฬสินธุ์ ให้สุขในแผ่นดินเมืองกาฬสินธุ์ถิ่นอีสานบ้าน
เฮา

(ผู้วิจัย : 2565)

สรุปขั้นตอนการสร้างสรรค “บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์”

1. การประพันธ์บทเพลง

ผู้ประพันธ์ได้นำมาจากเหตุการณ์ต่างๆที่ปรากฏในหนังสือ พระราชวงศ์จักรี กับ 200 ปี
กาฬสินธุ์ เป็นหลัก ด้วยข้อมูลที่ค้นคว้ามาแล้วเห็นว่า เป็นข้อมูลที่มีหลักฐานอ้างอิงที่
น่าเชื่อถือมากที่สุด นำข้อมูลมาลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับ นำข้อความที่ปรากฏมาร้อยเรียง
ขึ้นเป็นบทเพลง ตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ดังนี้

1.1 “พลัดบ้าน” เริ่มตั้งแต่เจ้าโสมพะมิตร เป็นผู้นำในการอพยพ ด้วยสาเหตุความ
ขัดแย้งในราชสำนักเวียงจันทน์ อพยพข้ามแม่น้ำโขงพร้อมด้วย ครอบครัว ญาติพี่น้อง ไพร่พล เข้ามา
ในแผ่นดินอีสานมาตั้งถิ่นฐานครั้งแรกที่บ้านผ้าขาว-พันนา ในเขตจังหวัดสกลนคร จนทนการรุกราน
จากเวียงจันทน์ไม่ได้จึงได้อพยพมาข้ามเทือกเขาภูพานลงมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านกลางหมื่นในเขต
จังหวัดกาฬสินธุ์สักระยะหนึ่ง เห็นว่าไม่เหมาะในการตั้งบ้านเรือนจึงอพยพอีกครั้งไปตั้งบ้านเรือนที่
บ้านแก่งสำโรง ริมฝั่งแม่น้ำปาวและลงหลักปักฐานเป็นปึกแผ่นมั่นคง กว่า 10 ปี

1.2 “อีสานสู่สยาม” เมื่อปี 2336 เจ้าโสมพะมิตรพร้อมด้วยครอบครัว ได้นำเครื่องราช
บรรณาการ ขอเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ รัชกาลที่ 1 ที่กรุงเทพฯ

1.3 “ขนานนามสถาปนา” พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ทรงพระ

กรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามเมือง จากบ้านแก่งสำโรงแต่เดิม ขึ้นเป็นเมืองกาฬสินธุ์ และสถาปนาเจ้าโสมพะมิตร เป็นพระยาชัยสุนทร เป็นเจ้าเมืองปกครองเมืองกาฬสินธุ์องค์แรก

1.4 “ชัยสุนทรผู้กล้า” ชัยสุนทรตำแหน่งเจ้าเมืองที่ได้รับพระราชทาน เมื่อเจ้าเมืององค์แรกถึงแก่กรรมลง ท้าวหมาแพง บุตรพระอุปชาจึงได้รับการโปรดเกล้าฯสถาปนา ขึ้นเป็นเจ้าเมืององค์ที่สองต่อจากเจ้าโสมพะมิตร ปกครองกาฬสินธุ์อยู่ร่มเย็นเป็น 21 ปี จึงได้มีเหตุการณ์เกิดขึ้น คือ กองทัพเวียงจันทน์ได้มาชักชวนให้เจ้าเมืองไปเข้ากับเวียงจันทน์เพื่อรวบรวมสมัครไพร่พลจะลงไปตีกรุงเทพฯ แต่เจ้าเมืองไม่ยอมจึงถูกจับไปประหาร ด้วยท้าวหมาแพงยึดมั่นในสัจจะ ความซื่อสัตย์และความจงรักภักดี กตัญญูต่อพระมหากษัตริย์ไทยที่ให้พึ่งในพระบรมโพธิสมภารเมื่อครั้งหนีร้อนมาพึ่งเย็น ไม่เป็นข้าสองเจ้า เป็นบ่าวสองนาย จึงถูกจับประหาร สละชีวิตรักษาบ้านเมืองไว้จนทุกวันนี้

1.5 “กาฬสินธุ์รำลึก” เมื่อได้ทราบเหตุการณ์ต่างๆจากหลักฐานที่ปรากฏกว่าจะมาเป็นเมืองกาฬสินธุ์ในปัจจุบัน มีเหตุการณ์ที่น่าจดจำ น่าสรรเสริญและสำนึกในพระคุณของบรรพชนที่ท่านได้สร้างไว้ในแผ่นดินกาฬสินธุ์ ควรที่ลูกหลานจะรำลึกและแสดงออกถึงความเคารพด้วยการกราบไหว้บูชาตลอดไป

2. การบรรจุทำนองเพลง

ในการบรรจุทำนองเพลง ผู้ประพันธ์ได้วิเคราะห์จาก

2.1 องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์และ ของ Guilford (1956 : 128) ได้ศึกษาเรื่องความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งกล่าวไว้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

2.1.1. ความคล่องแคล่วในการคิด คือ ความสามารถของบุคคลในการหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว และมีคำตอบในปริมาณที่มากในเวลาจำกัด

2.1.2 ความคิดยืดหยุ่นในการคิด คือ ความสามารถของบุคคลในการคิดหาคำตอบได้หลายประเภทและหลายทิศทาง

2.1.3. ความคิดริเริ่ม คือ ความสามารถของบุคคลในการคิดหาสิ่งแปลกใหม่และเป็นคำตอบที่ไม่ซ้ำกับผู้อื่น

2.1.4. ความคิดละเอียดลออ คือ ความสามารถในการกำหนดรายละเอียดของ

ความคิดเพื่อบ่งบอกถึงวิธีสร้างและการนำไปใช้ หลักความคิดสร้างสรรค์ของกิลฟอร์ด มุ่งไปที่ความสามารถของบุคคลที่จะคิดได้ รวดเร็วกว้างขวาง และมีความคิดริเริ่ม ถ้ามีสิ่งเร้ามากระตุ้นให้เกิดความคิดนั้นๆ สิ่งเร้าที่จะมากระตุ้นให้เกิดความคิด มีอยู่ 4 ชนิด 1. รูปภาพ 2. สัญลักษณ์ 3. ภาษา 4. พฤติกรรม กิลฟอร์ด กล่าวโดยสรุปว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถด้านสมองที่จะคิดได้หลายแนวทางหรือคิดได้หลายคำตอบ เรียกว่า การคิดแบบอนกนัย

2.2 ประเภทของความคิดสร้างสรรค์

2.2.1. การเปลี่ยนแปลง

2.2.2. การสังเคราะห์

2.2.3. ต่อเนื่อง

2.2.4. การลอกเลียน

ในการสร้างสรรค์ทำนองเพลง ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์มาจากหลักของการตีความ ได้แก่ ความเป็นมาของมูลเหตุในการสร้างสรรค์ แนวความคิดหรือแหล่งข้อมูล เนื้อหา เทคนิควิธีการ ผลลัพธ์ การบรรจุทำนองเพลงในชุดบทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์ ได้บรรจุโดยนำทำนองเดิมมาเลียนแบบใช้ทำนองเพลงสำเนียงลาวในลักษณะดนตรีร่วมสมัย คือ พลัดบ้าน ใช้ทำนองลาวดวงเดือน อีสานสู่สยาม ใช้ทำนองเพลงลาวเสียงเทียน ขนานนามสถาปนาใช้ทำนองเพลงลาวสมเด็จ ไซยสุนทรผู้กล้าใช้ทำนองเพลงลาวครวญ กาฬสินธุ์รำลึกใช้ทำนองเพลงขับทุ่มหลวงพระบาง ซึ่งแต่ละเหตุการณ์มีอารมณ์เพลงที่แตกต่างกันไป เหตุที่ใช้เพลงทำนองสำเนียงลาวเพราะเห็นว่าบรรพชนคนกาฬสินธุ์สืบเชื้อสายมาจากคนเชื้อชาติลาว

3. ดนตรีที่นำมาประกอบการสร้างสรรค์บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์

ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ในลักษณะดนตรีอีสานร่วมสมัย ได้นำดนตรีสากลมาบรรเลง

ผสมผสานกับดนตรีไทย และดนตรีพื้นบ้านอีสานเพราะดนตรีสากลสามารถบรรเลงใส่อารมณ์ต่างๆได้มากกว่าดนตรีไทยและพื้นบ้านอีสาน เพื่อทำให้บทเพลงมีอรรถรสในการฟังยิ่งขึ้น

บทที่ 5

สรุปผลการสร้างสรรค์ อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1. สรุป

ดนตรีเป็นงานศิลปะที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น โดยใช้เสียงเป็นสื่อในการถ่ายทอดออกมาเป็นลีลา ทำนอง อารมณ์ของเพลงดำเนินไปตามจินตนาการของนักประพันธ์เพลง ดนตรีนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ในการปรุงแต่งชีวิตให้มีความสุข ผ่อนคลายความโศกเศร้า เป็นสื่อเสริมแต่งให้กิจกรรมทางประเพณีและพิธีกรรมที่มนุษย์ประกอบขึ้นนั้นเกิดความสมบูรณ์

ดนตรีเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ปรุงแต่งขึ้น และได้เป็นเพื่อนทางจิตใจของมนุษย์มาช้านานแล้ว คำถามที่ว่าศิลปะแขนงนี้เริ่มต้นขึ้นเมื่อใด ไม่มีผู้ใดสามารถให้คำตอบได้ แต่ว่าอาศัยหลักฐานและข้ออิงทางมานุษยวิทยา (anthropology) แล้วก็จะกล่าวได้ว่า ดนตรีเริ่มมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์นานนักหนาแล้ว มีหลักฐานว่าอารยธรรมของดนตรีในซีกโลกตะวันออกนั้น เกิดขึ้นมาก่อนดนตรีในซีกโลกตะวันตกประมาณ 2,000 ปี สิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดดนตรีขึ้นครั้งแรก คือ “ความหวาดกลัว” ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการเกิดกลางวันหรือกลางคืน การผลัดเปลี่ยนของฤดูกาล ฟ้าแลบ ฟ้าร้อง ฝนตก น้ำท่วม แผ่นดินไหว ฯลฯ ล้วนเป็นสิ่งที่สร้างความประหลาดใจและความกังวลใจให้แก่มนุษย์ในยุคนั้นเป็นอันมาก พวกเขามีความเข้าใจว่า ปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านี้มีทั้งพระเจ้าที่ดีและร้ายอยู่ในตัวไม่เพียงแต่เท่านั้นมนุษย์ยังมีความเชื่อว่าความองกวมของพืชพันธุ์ธัญชาติ การพ่ายแพ้สงครามจากสัตว์ร้าย การพินาศจากโรคภัยไข้เจ็บ ฯลฯ ก็ล้วนเป็นความกรุณาปราณีที่ได้รับจากพระเจ้าทั้งสิ้น ฉะนั้นการที่จะเอาใจและตอบแทนบุญคุณพระเจ้าต่างๆ ก็จะทำได้โดยการบวงสรวง การเต้น การร้อง และการแสดงสิ่งที่เขาปรารถนาจะเกิดขึ้น

บทบาทของการสร้างสรรค์ดนตรีและการขับร้องที่มีผลต่อการสะท้อนสังคม พบว่า

1) ค่านิยมของสังคม ดนตรีไทย การขับร้องและการสร้างสรรค์ทางดนตรีนับเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยสะท้อนค่านิยมของผู้คนในสังคม กล่าวคือ ถ้าในช่วงใดที่ดนตรีเฟื่องฟูมากนั้นก็แสดงให้เห็นว่าผู้คนมีค่านิยมให้ความสำคัญกับดนตรี

บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์ เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมา

ของบรรพชนของชาวเมืองกาฬสินธุ์ นำเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ที่สืบค้นได้ในอดีตมาสร้างสรรค์งานด้านคีตศิลป์และดุริยางคศิลป์ ซึ่งผลการศึกษาพบว่าประวัติความเป็นมาของบรรพชนคนกาฬสินธุ์เป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ ดินแดนของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อพยพข้ามแม่น้ำโขง มาตั้งบ้านเรือนอยู่ดินแดนอีสาน พระราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่บ้านผ้าขาว-บ้านพันนา ในจังหวัดสกลนคร จนอพยพข้ามภูพานมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านกลางหมื่น และย้ายมาที่บ้านแก่งสำโรงริมน้ำป่าว เมื่อปี พ.ศ.2336 เจ้าโสมพะมิตรพร้อมด้วยญาติวงศ์ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ รัชกาลที่ 1 เพื่อกราบทูลขอพระราชทานนามเมือง ได้รับการโปรดเกล้าฯ ยกบ้านแก่งสำโรง ขึ้นเป็นเมืองกาฬสินธุ์ และสถาปนาเจ้าโสมพะมิตรเป็นพระยาชัยสุนทร เป็นเจ้าเมืององค์แรกปกครองเมืองกาฬสินธุ์ และเจ้าเมืององค์ต่อมาคือท้าวหมาแพง เป็นพระยาชัยสุนทรองค์ที่สองเป็นผู้ที่เป็นผู้เสียสละชีวิตรักษาเมืองกาฬสินธุ์

สรุปแผนผังแสดงกระบวนการสร้างสรรค์ บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์
(ผู้วิจัย : 2565)

การสร้างสรรคได้มีนำเอาเหตุการณ์ต่างๆที่กำหนดเป็นขอบเขตการวิจัยสร้างสรรค์

ตามประวัติศาสตร์กล่าวไว้มาประพันธ์และร้อยเรียงตามเหตุการณ์เป็นบทเพลง 5 บทเพลง บรรจุนานองเพลง 5 ทานอง ได้แก่ พลัดบ้าน อีสานสู่สยาม ขนานนามสถาปนา ชัยสุนทรผู้กล้า กาฬสินธุ์รำลึก โดยใช้ดนตรีในแนวร่วมสมัย เป็นการผสมผสานระหว่างดนตรีสากล ดนตรีไทย และ ดนตรีพื้นบ้านอีสานบรรเลงประกอบการขับร้อง นำทำนองเพลงสำเนียงลาวมาบรรจ ได้ดังนี้ เพลง พลัดบ้าน ใช้ทำนองเพลง ลาวดวงเดือน เพลงอีสานสู่สยาม ใช้ทำนองเพลงลาวเสียงเทียน เพลง ขนานนามสถาปนา ใช้ทำนองเพลงลาวสมเด็จ เพลงไชยสุนทรผู้กล้า ใช้ทำนองเพลงลาวครวญ และเพลง กาฬสินธุ์รำลึก ใช้ทำนองเพลงขับท่อมหลวงพระบาง ผู้วิจัยใช้เพลงทำนองเพลงลาวเพราะกาฬสินธุ์มี บรรพชนมาจากดินแดนลาวเป็นการบ่งบอกถึงประวัติที่มาของคนกาฬสินธุ์ เป็นทำนองเพลงและมี จังหวะที่คุ้นหู ฟังและเข้าใจได้ง่ายทุกคนสามารถนำไปขับร้องและนำไปประกอบในการแสดงได้ และ ในที่สุดลักษณะของผลงานสร้างสรรค์ครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเรียกประเภทของผลงานครั้งนี้ว่า “ดนตรีอีสานร่วมสมัย”

5.2. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้เลือกแนวคิดทฤษฎีด้านความคิดสร้างสรรค์ และผลจากการวิจัย พบว่า ความคิดสร้างสรรค์ คือ ความคิดใหม่ ๆ แนวทางใหม่ ๆ ทักษะคิดใหม่ ๆ ความเข้าใจและการมองปัญหาในรูปแบบใหม่ ผลลัพธ์ของความคิดสร้างสรรค์ที่ชัดเจน คือ บทประพันธ์ กลวิธีการขับร้อง การเรียบเรียงเสียงประสานดนตรี นวัตกรรมทางเทคนิค นอกจากนั้น ความคิดสร้างสรรค์ ในงานวิจัยฉบับนี้ ยังหมายรวมถึงความคิดเชื่อมโยงที่พยายามหาทางออกหลาย ๆทาง ใช้ความคิดที่หลากหลาย แสวงหาความเป็นไปได้ใหม่ ๆ และนอกกรอบ คัดสรรหาทางเลือกใหม่ ๆและพยายามปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งผลจากการสร้างสรรค์ผลงาน

ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ อธิบายถึงความหมาย กระบวนการและความสำคัญของ ความคิดสร้างสรรค์ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ :) ดังนี้ หมายถึง การคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ (Creative thinking) เป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมและใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ความคิดนั้นต้องเป็นสิ่งใหม่ (New, Original) ใช้การได้ (Workable) และมีความเหมาะสม (Appropriate) ความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้ 2 ทางด้วยกัน ได้แก่ เริ่มจากจินตนาการแล้วย้อนกลับสู่สภาพความเป็นจริง เกิดจากการที่เรานำความฝัน และจินตนาการ ซึ่งเป็นเพียงความคิด ความใฝ่ฝันที่ยังไม่เป็นจริง แต่เกิดความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะทำให้ความฝันนั้นเป็นจริง เริ่มจากความรู้ แล้วคิดต่อยอดสู่สิ่งใหม่ เกิดจากการนำข้อมูลหรือ

ความรู้ที่มีอยู่มาคิดต่อยอดหรือคิดเพิ่ม ฐานข้อมูลที่มีอยู่จะเป็นเหมือน “ตัวเชื่อมความคิด” ให้เราคิดในเรื่องใหม่ๆ

การคิดเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การขยายขอบเขตความคิดออกไปจากกรอบความคิดเดิมที่มีอยู่สู่ความคิดใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน เพื่อค้นหาคำตอบที่ดีที่สุดให้กับปัญหาที่เกิดขึ้น การคิดเชิงสร้างสรรค์เป็นการคิดที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) มักประกอบไปด้วย ขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน ได้แก่ กำหนดเป้าหมายการคิด การแสวงหาแนวคิดใหม่ และการประเมินและคัดเลือกแนวคิด

องค์ประกอบที่ช่วยเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะกำหนดว่าแต่ละคนมีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับทัศนคติและบุคลิกลักษณะความสามารถทางสติปัญญา (กำหนดขอบเขตของปัญหา การใช้จินตนาการ การคัดเลือกอย่างมียุทธศาสตร์ การประเมินอย่างมีประสิทธิภาพ) ความรู้ รูปแบบการคิด แรงจูงใจ และ สภาพแวดล้อม เหตุผลความจำเป็นที่ต้องมีความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากความคิดสร้างสรรค์ ช่วยให้เราแก้ปัญหาได้ลงตัวกับปัญหา ก่อให้เกิดนวัตกรรมที่ไม่หยุดยั้ง ช่วยให้เราได้สิ่งที่ “ดีกว่า” แทนการจมอยู่กับ สิ่งเดิมๆ และเป็นองค์ประกอบสำคัญของความฉลาด ในการสร้างสรรค์ (creative intelligence) การวิเคราะห์ (analytical intelligence) และการปฏิบัติจริง (practical intelligence)

นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎีการสร้างสรรค์ของพिरพงศ์ เสนไสย (พिरพงศ์ เสนไสย : 2565) ได้อธิบาย กระบวนการความคิดสร้างสรรค์ด้านศิลปะการแสดงและการสร้างสรรค์งานทางดนตรี ดังนี้

1. ความสามารถ (ability) ในการจินตนาการหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งมีได้เริ่มต้นจากสัญชาตญาณ แต่เป็นการสร้างสรรค์ความคิดใหม่จากการผสมผสาน (combining หรือ synthesizing) เปลี่ยนแปลง(changing) หรือการนำกลับมาใช้ใหม่ (reapplying) ความคิดสร้างสรรค์บางเรื่องอาจน่าทึ่งและยอดเยี่ยมมาก บางเรื่องอาจจะเป็นเรื่องพื้นฐานธรรมดาที่คนส่วนใหญ่มองข้ามความจริงทุกคนมีความคิดสร้างสรรค์พอตัวทีเดียว ดูได้ตั้งแต่วัยเด็ก แต่เมื่อมีอายุมากขึ้น ความคิดสร้างสรรค์มักจะถูกครอบงำด้วยกระบวนการศึกษา แต่สามารถจะปลุกให้ตื่นได้ เพียงแต่จะต้องมีความตั้งใจที่จะรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่และให้เวลา

2. ทัศนคติ (attitude) คือ ความสามารถที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงและสิ่งใหม่ ๆ พร้อมทั้งจะเล่นกับความคิดที่หลากหลายและความเป็นไปได้(probability) มีความคิดที่ยืดหยุ่น ชอบเห็นสิ่งที่ดีขึ้นและพร้อมที่จะปรับปรุงอยู่เสมอ

3. กระบวนการ (process) ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์จะทำงานหนักเพื่อพัฒนาความคิดและแนวทางแก้ปัญหาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยวิธีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปหรือปรับปรุงให้มี

ความสมบูรณ์ขึ้นตามลำดับ ความคิดสร้างสรรค์ที่เยี่ยมยอดไม่เคยปรากฏว่าเกิดจากการคิดเพียงครั้งเดียวหรือจากกิจกรรมสั้น ๆ ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์รู้ดีว่า การปรับปรุงให้ดีขึ้นสามารถทำได้เสมอ

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญต่อการสร้างสรรค์ผลงานทางดนตรีรวมทั้งการขับร้อง เพราะการสร้างสรรค์ครั้งนี้ เชื่อมโยงกับเป็นวิธีการปรับปรุงบทประพันธ์ การเรียบเรียงเสียงประสาน รวมทั้งกลวิธีการขับร้องที่มุ่งนำเสนอกระบวนการอย่างมีพัฒนาการ ซึ่งหมายถึง ปรับปรุงขั้นตอนการสร้างสรรค์ให้ดีขึ้นด้วยวิธีการแบบสะสมทีละขั้นตอน ความคิดใหม่เกิดจากความคิดหลากหลาย แนวทางแก้ปัญหาใหม่ ๆ เกิดจากแนวทางเก่า ๆ แต่ปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการผสมผสานหรือสังเคราะห์แนวคิดที่ 1 กับ ที่ 2 ให้เกิดเป็นแนวคิดที่ 3 ซึ่งกลายเป็นความคิดใหม่หรือผลงานสร้างสรรค์ ดังจะเห็นได้จากการผสมผสานวัฒนธรรมดนตรีลาว ดนตรีไทย (ราชสำนัก) และเกิดเป็นดนตรีอีสานร่วมสมัย ซึ่งผลของกระบวนการสร้างสรรค์ครั้งนี้ ผู้วิจัยพบแนวคิดในการสร้างสรรค์ 6 ขั้นตอน คือ

1. แสวงหาข้อบกพร่อง
2. รวบรวมข้อมูล
3. มองปัญหาทุกด้าน
4. แสวงหาความคิดที่หลากหลาย
5. หาคำตอบที่รอบด้าน
6. หาข้อสรุปที่เหมาะสม

จากการที่ผู้วิจัยเลือกทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ทางดนตรี เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงาน พบว่า ดนตรีเป็นสื่อสุนทรียศาสตร์ ที่มีความละเอียด ประณีต มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมนุษย์ทั้งทางกาย และทางจิต เมื่อเราได้ยินเสียงดนตรีที่สงบ ก็จะทำให้จิตสงบ อารมณ์ดี หากได้ยินเสียงเพลงที่ให้ความบันเทิงใจ ก็จะเกิดอารมณ์ที่สดใส ทั้งนี้เพราะดนตรีเป็นสื่อสุนทรียที่สร้างความสุข ความบันเทิงใจให้แก่มนุษย์ ประกอบด้วย

1. เสียง คือ สิ่งที่มากระทบโสตประสาททำให้เราได้ยิน มีหลายลักษณะ คือ สั้น-ยาว,เบา-แรง,สูง-ต่ำ,ดัง-เบา เสียงจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของดนตรี เพราะถ้าไม่มีเสียงดนตรีผู้ฟังก็จะไม่สามารถรับรู้ถึงอารมณ์ หรือความรู้สึกที่ผู้ประพันธ์ต้องการจะถ่ายทอดได้ คุณสมบัติของเสียงประกอบด้วยระดับเสียง ความยาว สั้น และกระแสเสียง

2. ทำนอง คือ เสียงลักษณะต่างๆ ได้แก่ สูง-ต่ำ,สั้น-ยาว ที่ผู้ประพันธ์นำมาเรียบเรียงให้ต่อเนื่อง ผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืน ส่วนของทำนองเพลงนี้จะเป็นส่วนที่ทำให้ผู้ฟังประทับใจแล

จดจำได้ดี โดยแต่ละทำนองเพลงจะมีความแตกต่างกัน แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ ทำนองร้อง (ทางร้อง) และทำนองบรรเลง (ทางเครื่อง)

3. จังหวะ หมายถึงการแบ่งช่วงระยะความสั้น-ยาวของทำนองเพลงให้มีสัดส่วนเท่าๆ กัน โดยใช้เครื่องดนตรีประเภทเครื่องกำกับจังหวะ ได้แก่ ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง และกลองต่างๆ
4. พื้นผิวและการประสานเสียง หมายถึง ลักษณะ หรือรูปแบบของเสียงโดยรวมของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดส่วนการประสานเสียง หมายถึง การนำเสียงหลายๆเสียง หรือโน้ตหลายตัวมารวมกลุ่มเพื่อบรรเลงสอดประสานไปพร้อมๆกันในแนวตั้งหรือแนวดิ่ง

จากการศึกษา ความหมายของสุนทรียภาพ “สุนทรียภาพ” (Aesthetic) หมายถึง ความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งที่ยาม ไพเราะ หรือรื่นรมย์ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ หรือศิลปะ (พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ. 2530 : 6) ซึ่งความรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่าดังกล่าวนี้ย่อมจะเจริญเติบโตได้โดยประสบการณ์ หรือการศึกษา อบรม ฝึกฝน จนเป็นอุปนิสัยเกิดขึ้นเป็นรสนิยม (Taste) ขึ้นตามตัวบุคคล

“สุนทรียภาพ” หรือ สุนทรีย เป็นความรู้สึกที่บริสุทธิ์ ที่เกิดขึ้นในห้วงเวลาหนึ่ง ลักษณะของอารมณ์ หรือความรู้สึกนั้นเราใช้ภาษาต่อไปนี้แทนความรู้สึกจริง ๆ ของเรา ซึ่งได้ความหมายไม่เท่าที่เรารู้สึกจริง ๆ เช่น คำตอบต่อไปนี้

- พอใจ (interested)
- ไม่พอใจ (disinterested)
- เพลิดเพลินใจ (pleasure)
- ทุกข์ใจ (unpleasure)
- กินใจ (empathy)

สุนทรียศาสตร์นั้นว่าด้วยความคิดรวบยอดเรื่องความงาม การที่จะนิยามว่าความงามคืออะไรนั้นก็ยังไม่เป็นที่ยุติและเรื่องนี้ก็นับว่าเป็นปัญหาสำคัญของสุนทรียศาสตร์อย่างหนึ่ง แต่ปัญหาที่ว่าความงามคืออะไรนั้นนักศิลป์ทั่วไปไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าไรนัก แต่เขาจะพยายามทุ่มเททุกอย่างเพื่อสร้างความงามขึ้นด้วยศิลปะของเขา ซึ่งความสนใจดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นสัญชาตญาณของศิลป์ จุดมุ่งหมายของสุนทรียศาสตร์ก็คือความพยายามยกระดับของการสร้างสรรค์และความสนใจในศิลปะ ซึ่งเป็นไปตามสัญชาตญาณนั้นให้เป็นพฤติกรรมที่เต็มไปด้วยปัญญา ทั้งนี้ก็เพื่อให้เข้าใจถึงหลักการขั้นมูลฐานของพฤติกรรมเกี่ยวกับศิลปะ ดังนั้น สุนทรียศาสตร์จึงเริ่มเรื่องด้วยการพิจารณาเรื่องการ

สร้างสรรค์ศิลปะและความสนใจในศิลปะ คำตอบจากปัญหานี้ก็ได้จากการพยายามค้นหาความหมายของงานนั้นเอง ความหมายของงานนั้นก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับการรับรู้ของมนุษย์

จากประเด็นนี้จะเห็นได้ว่าหน้าที่ของนักสุนทรียศาสตร์ก็คือการค้นหาความหมายของงานนั้นเอง แต่ก็มีได้หมายความว่าหน้าที่ของนักสุนทรียศาสตร์จะจำกัดอยู่แค่การค้นหาความหมายของศิลปะเท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงความงามของธรรมชาติด้วย ในปัจจุบันสุนทรียศาสตร์มีความหมายที่มีขอบเขต อีกระยะมากขึ้นความหมายของคำนี้ในทางวิชาการก็คือ เป็นวิชาที่เกี่ยวกับการศึกษาศิลปะแขนงต่าง ๆ หลักการของศิลปะ กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะ ประสบการณ์ทางศิลปะ นอกจากนี้ขอบเขตของความหมายยังได้ครอบคลุมไปถึงศิลปะกับชีวิตและสังคมรวมทั้งความงามและปรากฏการณ์ทั้งดงามของธรรมชาติอีกด้วย

5.3. ข้อเสนอแนะ

1. ควรนำบทเพลงนี้ไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้กับเยาวชนและประชาชนทั่วไปจังหวัดกาฬสินธุ์เพื่อสร้างจิตสำนึกรักแผ่นดินถิ่นเกิดร่วมกัน
2. จัดการแสดงประกอบบทเพลงสำหรับใช้ในงานประเพณีสำคัญของชุมชนในเมืองกาฬสินธุ์เพื่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนต่อไป
3. ควรมีการศึกษาและสร้างสรรค์บทเพลง โดยอาศัยอัตลักษณ์ทั้งในระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน

5.4. บทส่งท้าย

ในสถานการณ์ปัจจุบันที่สังคมไทย สังคมโลก กำลังเผชิญกับกระแสที่เต็มไปด้วยภาวะการแข่งขันที่รุนแรง การเปลี่ยนแปลงของสังคมในทุกๆด้านเป็นไปอย่างรวดเร็ว การที่ทุกคนต้องปรับตัวกับให้เข้ากับสิ่งใหม่ๆและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น ทุกคนมีศักยภาพมีความสามารถในการแข่งขันแตกต่างกันไป ทำให้เกิดความกดดัน เกิดความเครียด ความวิตกกังวล จำเป็นต้องให้มีการผ่อนคลาย ซึ่งงานศิลปะในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านดนตรี คีตศิลป์ นาฏศิลป์ ทัศนศิลป์ เป็นงานด้านสุนทรียหากทุกคนได้เสพก็สามารถผ่อนคลายจิตใจได้เย็นลง ความเครียดคลายลงก็จะทำให้มีประสิทธิภาพในการทำงานและปรับตัวอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างมีความสุข

การศึกษาเหตุการณ์สำคัญในอดีตนั้นย่อมมีช่วงเวลาและสถานที่เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลา นักประวัติศาสตร์จำเป็นต้องอาศัยอ้างอิงช่วงเวลาด้วยหลักฐานต่างๆ เพื่อแสดงการเปลี่ยนแปลงและรายละเอียดของเหตุการณ์ต่างๆ ดนตรีกรรม เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ บ่งชี้ถึงวิถีชีวิตมนุษย์ ความรุ่งเรือง ความสุขสานติ ดังนั้น ดนตรีจึงมีความสำคัญต่อการศึกษาสังคมมนุษย์ในอดีตเพราะดนตรีจะช่วยให้บอกได้ว่าสังคมในพื้นที่ต่างๆ มีเรื่องราวสำคัญเกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลามีความแตกต่างหรือคล้ายคลึงกันอย่างไร เวลาจะช่วยให้เราเข้าใจว่าเหตุการณ์ใดเกิดก่อนเหตุการณ์ใดเกิดหลังสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเหตุการณ์ใดเป็นสาเหตุและเหตุการณ์ใดเป็นผลแต่ละเหตุการณ์มีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างไรหรือและสังคมที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันแต่ต่างช่วงเวลามีการเปลี่ยนแปลงหรือวิวัฒนาการอะไร การสืบค้นเรื่องราวในอดีตของบรรพบุรุษเมืองกาฬสินธุ์นั้น ทำให้เกิดความเข้าใจพัฒนาการของสังคมดั้งเดิมก่อนการแปลงบ้านแปลงเมืองได้อย่างชัดเจนนี้เป็นลักษณะเฉพาะของประวัติศาสตร์ที่สำคัญอย่างมากกับความแตกต่างของเวลาและสถานที่ของสังคม

ดนตรีอีสานร่วมสมัย อันเป็นผลงานสร้างสรรค์ของผู้วิจัยครั้งนี้ จึงหมายถึง นวัตกรรมทางดนตรีพื้นบ้านอีสาน ณ ปัจจุบัน เริ่มต้นขึ้นในศตวรรษที่ 21 ได้รับอิทธิพลกว้างขวางจากความเป็นโลกาภิวัตน์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมดนตรี และศิลปะแขนงต่างๆ บรูณาการเชื่อมโยงสู่กระบวนการพัฒนาอย่างก้าวไกลในด้านเทคโนโลยี ดังนั้น งานดนตรีอีสานร่วมสมัยของผู้วิจัยในครั้งนี้ จึงเป็นการรวมตัวกันอย่างหลากหลายของกลวิธีทางดนตรี วิธีการแนวความคิด และหัวข้อที่ทำให้เกิดความท้าทายต่อขอบเขตของงานดนตรี การขับร้องรูปแบบเดิม เกิดเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมบ้านเทิงอีสาน สังคมรวมไปถึงประเทศชาติ

จากอดีตของการสร้างบ้านแปลงเมืองของเหล่าบรรพชน สถานภาพการพัฒนาเมืองกาฬสินธุ์ในปัจจุบัน ได้กำหนดนโยบายเพื่อการขับเคลื่อนเมืองให้โดยการมอบนโยบายให้หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวตักตักศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยให้เชื่อมโยงศิลปวัฒนธรรม อาหารผลิตภัณฑ์ ดนตรี แหล่งชูดักทางโบราณคดี ให้สามารถนำมาขับเคลื่อนเศรษฐกิจในอีกทางหนึ่ง ด้วยความร่วมมือกับ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จึงได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงานด้านการตลาด โดยการเปิดการรับรู้และภาพจำใหม่ของจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้วยการนำเสนอมุมมองเชิงสร้างสรรค์ในแนวคิด “ทุกสิ่งสร้างสรรค์ ณ กาฬสินธุ์” นอกจากการเริ่มนำเสนอจังหวัดกาฬสินธุ์ผ่านภาพถ่ายและข่าวสารในช่องทางต่างๆ แล้ว ททท.ยังได้ดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นการเดินทางในจังหวัดกาฬสินธุ์ตลอดทั้งปีด้วย อาทิ การจัดเทศกาลสงกรานต์ ที่จะเนรมิตไดโนเสาร์พ่นน้ำ และเล่นน้ำร่วมกับไดโนเสาร์ให้ได้ชุ่มฉ่ำกันทั่วเมือง ในเดือนพฤษภาคมจะจัดงานดีโนศิลป์ถิ่นอาร์ต เป็นการรวบรวมศิลปินทั้งชาวกาฬสินธุ์และต่างถิ่นมานำเสนองานศิลปะหลากหลายรูปแบบ ซึ่งการดำเนินการทั้งหมดนี้ภายใต้นโยบายของรัฐบาล และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเมืองรองตามแคมเปญ Amazing Thailand Go Local หรือ เที่ยวท้องถิ่นไทย ชุมชนเติบโตใหญ่ เมืองไทยเติบโต ที่

ส่งเสริมให้เกิดการเดินทางไปท่องเที่ยวในเมืองรอง เพื่อให้การท่องเที่ยวช่วยสร้างรายได้ ลดความเหลื่อมล้ำให้กับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ดนตรีพื้นบ้านอีสาน เป็นวัฒนธรรมบันเทิงที่มีลักษณะเป็นพลวัต คือ การไม่หยุดนิ่ง ทว่า มีการปรับเปลี่ยนตามกระแสกาลเวลา ดนตรีพื้นบ้านและเพลงพื้นบ้านอีสานที่ปรากฏอยู่ในแต่ละท้องถิ่นของแต่ละกลุ่มชน ชุมชนและภูมิภาค ซึ่งสาระของดนตรีพื้นบ้านอีสานจะแสดงถึงภูมิปัญญาเฉพาะท้องถิ่นนั้นๆ ที่ได้สร้างสรรค์ขึ้น และยึดถือปฏิบัติพัฒนาสืบทอดต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับร่วมกันในกลุ่มสังคม และ วัฒนธรรมนั้น ด้วยเหตุนี้ ดนตรีพื้นบ้านอีสานมีส่วนช่วยสร้างเสริมความเข้มแข็งของชาวบ้านในชุมชน ทางด้านจิตใจ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และระบบสังคมของชุมชน

ศิลปะทุกแขนง รวมทั้งสรรพศาสตร์ล้วนจำเป็นต้องใช้กระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ ทั้งนี้ ความคิดสร้างสรรค์นั้นถูกนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์จะเกิดความก้าวหน้า ก้าวล้ำนำสมัย ให้กับประเทศ เพราะ ความคิดสร้างสรรค์เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้าง “ความสำเร็จ” ขับเคลื่อนอนาคตของประเทศในทุกมิติ กระตุ้นการเรียนรู้ และเสริมสร้างประสบการณ์ ก่อเกิดองค์ความรู้เชิงประจักษ์ และก้าวหน้า ด้วยความคิด และวิวัฒนาการสู่สากล

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2545). การคิดเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ซัคเซสมิเดีย จำกัด.
- จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. (2519). ของดีอีสาน. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. (2520). ของดีอีสาน. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2544). คติชาวบ้านอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรวัฒนา.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2538). วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน และวิธาน สุชีคุปต์. (2538). หลักการดำรงชีวิตในสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคาแหง.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2530.
- ธวัช ปุณโณทก (2530) “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวอีสาน” ใน. วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ หน้า 350 – 392 พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร
- นิวัฒน์ พ.ศรีสุวรรณนันท.นครปฐม : ประวัติศาสตร์ไทยลาว - อีสาน / โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529.
- บัวศรี ศรีสูง. (2535). “ทิศทางหมู่บ้านอีสาน” ในฮีตคองและปณิณกะคดี. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์. ประมวล พิมพ์เสน. (2546).ฮีต 12 คอง 14 ประเพณี ผูกเสี้ยว. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์.
- ปรีชา พิณทอง. (2534). ประเพณีโบราณไทยอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 7. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ ศิริธรรมออฟเซ็ท.
- พระมหาอรุณ อรุณธมโม (สุภาโกศล). (2544). “อิทธิพลของอรรถกถาธรรมบทต่อพิธีกรรมและประเพณีของชาวอีสาน”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พีรพงศ์ เสนไสย. (2563). Aesthetics Analysis and Critical in Performing Arts. มหาสารคาม : รัตนชัยก๊อปปี้ เซ็นเตอร์ อาคารพลาซ่ามหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พืรงศ์ เสนไสย. (2564). Integration and Management in Music and Performing Arts. มหาสารคาม : รัตนชัยก๊อปปี้ เซ็นเตอร์ อาคารพลาซ่ามหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สมศักดิ์ ภูมิภาดาวรรณ. เทคนิคการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2537.

อารีพันธ์มณี. 2537. ความคิดสร้างสรรค์.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์1412. อารีพันธ์มณี. 2543.
... “การสอนแบบแก้ปัญหา”, วารสารแนะแนว.135(25 มิถุนายน 2534), 17-20. 18 หน้า

ภาคผนวก ก

โน้ตเพลง

เพลงพลัดบ้าน

01

♩ = 78

drum

piano

sor

string

ching charp

ranad

3

6 6

3

3 3 3

2

5

drum

piano

sor

string

ching charp

ranad

7

drum

piano

sor

string

ching charp

16

drum

vod

piano

sor

bass

string

ching charp

18

drum

piano

ching charp

ranad

The musical score is divided into two systems. The first system covers measures 16 and 17, and the second system covers measures 18 and 19. The instruments are arranged vertically: drum, vod, piano, sor, bass, string, ching charp, and ranad. The piano part is written in treble and bass clefs. The string part is written in bass clef. The ranad part is written in treble clef. The score includes various musical notations such as notes, rests, and accidentals. A large watermark of a Thai royal seal is visible in the background.

6

20

drum

vod

piano

string

ching charp

22

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

The musical score is divided into two systems. The first system covers measures 20 and 21, and the second system covers measures 22 and 23. The instruments are arranged vertically: drum, vod, piano, string, ching charp in the first system, and drum, piano, sor, bass, string, ching charp in the second system. The piano part is the most complex, featuring many chords and melodic lines. The string part has some sustained notes and a few moving lines. The ching charp part consists of single notes. The drum part has a rhythmic pattern. The vod part has a melodic line. The sor and bass parts have a few notes. A large watermark of a Thai deity is visible in the background.

25

drum

vod

piano

bass

string

ching charp

27

drum

vod

piano

sor

bass

string

ching charp

The musical score is divided into two systems. The first system covers measures 25 and 26, and the second system covers measures 27 and 28. The instruments are arranged vertically: drum, vod, piano, bass, string, and ching charp. The piano part is written in treble and bass clefs. The bass part is in bass clef. The string part is in bass clef. The ching charp part is in treble clef. The drum part is in a simplified notation. The vod part is in treble clef. The sor part is in treble clef. A double bar line is placed between measures 25 and 27. A large, faint watermark of a Thai royal seal is visible in the background.

8

29

drum

vod

piano

sor

bass

string

ching charp

31

drum

piano

bass

string

ching charp

ranad

The musical score is written for a Thai ensemble. It consists of two systems of staves. The first system covers measures 29 and 30, and the second system covers measures 31 and 32. The instruments are: drum (snare drum), vod (water drum), piano (grand piano), sor (saw), bass (bassoon), string (string ensemble), ching charp (ching charp), and ranad (ranad). The score is written in 4/4 time. The key signature is one flat (B-flat). The tempo is marked 'Allegretto'. The score is written in a Thai musical notation style, with notes and rests placed on a five-line staff. The watermark is a large, circular emblem of a Thai temple, featuring a central figure and ornate carvings.

33

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

35

drum

vod

piano

sor

bass

ching charp

The musical score is divided into two systems. The first system (measures 33-35) includes staves for drum, piano, sor, bass, string, ching charp, and ranad. The second system (measures 35-37) includes staves for drum, vod, piano, sor, bass, and ching charp. The score features a variety of musical notations, including eighth notes, quarter notes, and rests, with some measures containing triplets. A large, faint watermark of a traditional Thai emblem is visible in the background of the score.

10

38

drum

piano

bass

ching charp

ranad

musical notation for measures 38-39, featuring drum, piano, bass, ching charp, and ranad parts.

=

40

drum

vod

piano

bass

string

ching charp

musical notation for measures 40-42, featuring drum, vod, piano, bass, string, and ching charp parts.

43

drum

piano

bass

string

ching charp

ranad

45

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

The musical score is written for a traditional Thai ensemble. It consists of two systems of staves. The first system starts at measure 43 and the second system starts at measure 45. The instruments are: drum (top staff), piano (second staff), bass (third staff), string (fourth staff), ching charp (fifth staff), and ranad (sixth staff). The music is in a key with one sharp (F#) and a 3/4 time signature. The score includes various musical notations such as notes, rests, and ornaments. A large, faint watermark of a Thai royal seal is visible in the background of the second system.

12

46

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

48

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

The musical score is divided into two systems. The first system covers measures 46 and 47, and the second system covers measures 48 and 49. The instruments are arranged vertically: drum, piano, sor, bass, string, ching charp, and ranad. The piano part is written in treble and bass staves. The sor, bass, and string parts are written in treble, bass, and bass staves respectively. The ching charp part is written in treble staff. The ranad part is written in treble staff. The score includes various musical notations such as notes, rests, and accidentals. A large watermark is visible in the background of the score.

50

drum

vod

piano

bass

string

ching charp

52

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

14

54

drum

vod

piano

bass

string

ching charp

ranad

The musical score is for a traditional Thai ensemble. It consists of seven staves: drum, vod, piano, bass, string, ching charp, and ranad. The drum part is marked with 'x' symbols indicating specific drum strokes. The vod part is a vocal line. The piano part is a melodic line. The bass part is a melodic line. The string part is a melodic line. The ching charp part is a melodic line. The ranad part is a complex rhythmic pattern with triplets. A large, faint watermark of a Thai royal seal is visible in the background.

56 15

drum

vod

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

The musical score is arranged in a system of eight staves. The top staff is for the drum, showing a rhythmic pattern with 'x' marks. The second staff is for the vod, a vocal or wind instrument, with a melodic line. The third staff is for the piano, with a complex melodic and harmonic line. The fourth staff is for the sor, which is mostly silent. The fifth staff is for the bass, with a melodic line. The sixth staff is for the string, with a sustained chord. The seventh staff is for the ching charp, with a simple melodic line. The eighth staff is for the ranad, with a complex melodic line featuring triplets. A large, faint watermark of a Thai royal seal is visible in the background.

16

58

drum

vod

piano

sor

bass

string

ching charp

58

59

60

61 17

drum

vod

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

The musical score is for a Thai ensemble. It consists of eight staves. The key signature has three sharps (F#, C#, G#). The drum part has a complex rhythmic pattern with 'x' marks. The vod part has a melodic line with triplets. The piano part has a sustained chord. The sor part has a single note. The bass part has a rhythmic pattern. The string part has a sustained chord. The ching charp part has a single note. The ranad part has a rhythmic pattern. A large watermark of the Thai Royal Seal is visible in the background.

18

62

drum

vod

piano

bass

string

ching charp

ranad

64

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

The musical score is divided into two systems. The first system covers measures 62 to 63, and the second system covers measures 64 to 65. The instruments are arranged vertically: drum, vod, piano, bass, string, ching charp, and ranad in the first system; and drum, piano, sor, bass, string, and ching charp in the second system. The score includes various musical notations such as treble and bass clefs, time signatures, and specific instrument symbols. A large watermark is visible in the background of the page.

66 19

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

68

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

6 6

The musical score is written for a traditional Thai ensemble. It consists of two systems of staves, starting at measures 66 and 68. The instruments are: drum (top staff), piano (second staff), sor (third staff), bass (fourth staff), string (fifth staff), ching charp (sixth staff), and ranad (seventh staff). The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and accidentals. A large watermark of a Thai royal seal is visible in the background.

20

70

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

The musical score is for a 70-measure piece. It includes staves for drum, piano, sor, bass, string, ching charp, and ranad. The drum part features a complex rhythmic pattern with many 'x' marks. The piano part has a melodic line with various accidentals. The sor part is mostly rests. The bass part has a simple melodic line. The string part has a long, sustained note. The ching charp part has a simple melodic line. The ranad part has a simple melodic line. A large, faint watermark of a Thai temple is visible in the background.

72 21

drum

vod

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

The musical score is arranged vertically. The drum part is at the top, followed by vod, piano, sor, bass, string, ching charp, and ranad at the bottom. The ranad part has a complex rhythmic pattern with triplets and a sixteenth-note run. A large, faint watermark of the Thai Royal Seal is visible in the background.

22

74

drum

vod

piano

sor

bass

string

ching charp

76

drum

vod

piano

bass

string

ching charp

ranad

3

78 23

drum

piano

bass

string

ching charp

ranad

80

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

3 6 3 3

The musical score is divided into two systems, measures 78-79 and 80-81. The instruments are arranged vertically: drum, piano, bass, string, ching charp, and ranad. The drum part features a complex rhythmic pattern with many 'x' marks indicating specific drum strokes. The piano part has a melodic line with various accidentals and a bass line with sustained notes. The bass part provides a harmonic foundation with sustained notes and some movement. The string part is mostly sustained. The ching charp part has a simple melodic line. The ranad part has a complex rhythmic pattern with many 'x' marks. A large watermark of a traditional Thai figure is visible in the background.

24

82

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

84

drum

piano

bass

string

ching charp

ranad

3

The musical score is presented in two systems, measures 82-83 and 84. The instruments are arranged vertically: drum, piano, sor, bass, string, ching charp, and ranad. The piano part is written in treble and bass staves. The sor, bass, and string parts are in bass staves. The ching charp and ranad parts are in treble staves. The ranad part features a triplet of eighth notes in measure 84. A large double bar line is placed between the two systems. A faint watermark of a Thai royal seal is visible in the background.

85

drum

vod

piano

bass

string

ching charp

ranad

87

drum

vod

piano

bass

string

ching charp

ranad

26

89

drum

piano

sor

bass

ching charp

ranad

91

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

The musical score is divided into two systems. The first system covers measures 89 and 90, and the second system covers measures 91 and 92. The instruments are arranged vertically: drum, piano, sor, bass, ching charp, and ranad in the first system; and drum, piano, sor, bass, string, ching charp, and ranad in the second system. The piano part features complex chordal textures and melodic lines. The ranad part has a rhythmic pattern with sixteenth notes. The ching charp part provides a steady accompaniment. The drum part has a complex rhythmic pattern. The sor part has a melodic line. The bass part has a melodic line. The string part in the second system has a melodic line. The ching charp part in the second system has a steady accompaniment. The ranad part in the second system has a rhythmic pattern with sixteenth notes. The drum part in the second system has a complex rhythmic pattern. The sor part in the second system has a melodic line. The bass part in the second system has a melodic line. The string part in the second system has a melodic line. The ching charp part in the second system has a steady accompaniment. The ranad part in the second system has a rhythmic pattern with sixteenth notes.

The musical score for 'The Rose Tree' is presented in two systems. The first system covers measures 93 to 27, and the second system covers measures 95 to 27. The instruments included are drum, piano, sor, bass, string, ching charp, and ranad. The score is written in a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The drum part features a complex rhythmic pattern with many 'x' marks indicating specific beats. The piano part has a melodic line in the right hand and a bass line in the left hand. The sor, bass, and string parts provide harmonic support. The ching charp part consists of a single melodic line. The ranad part features a complex rhythmic pattern with many 'x' marks indicating specific beats. The score is written in a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The drum part features a complex rhythmic pattern with many 'x' marks indicating specific beats. The piano part has a melodic line in the right hand and a bass line in the left hand. The sor, bass, and string parts provide harmonic support. The ching charp part consists of a single melodic line. The ranad part features a complex rhythmic pattern with many 'x' marks indicating specific beats.

28

98

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

100

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

The musical score is for a traditional Thai ensemble. It consists of two systems of staves, measures 98-100. The instruments are drum, piano, sor, bass, string, ching charp, and ranad. The score is written in Western musical notation. The key signature is one flat (B-flat). The time signature is 4/4. The score includes various musical notations such as notes, rests, and accidentals. A large watermark of a Thai royal seal is visible in the background.

102 29

drum

vod

piano

bass

string

ching charp

ranad

104

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

The musical score is presented in two systems. The first system begins at measure 102 and the second at measure 104. The instruments are arranged vertically: drum, vod, piano, bass, string, ching charp, and ranad. The notation uses standard Western musical symbols, including treble and bass clefs, notes, rests, and accidentals. A large, faint watermark of a Thai royal seal is centered in the background of the page.

30

106

drum

vod

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

The musical score for system 30 on page 112 features eight staves. The drum staff at the top uses 'x' marks to denote rhythmic hits. The vod staff contains a melodic line with various intervals. The piano staff is the most complex, with multiple voices in both hands. The sor staff is currently empty. The bass staff provides a melodic foundation. The string staff shows a sustained harmonic texture. The ching charp staff has a simple, clear melodic line. The ranad staff features a fast, intricate melodic pattern. A large, faint watermark of a Thai royal seal is centered in the background of the page.

108 31

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

108

31

drum

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

3

32

110

drum

vod

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

3

112 33

drum

vod

piano

bass

string

ching charp

ranad

The musical score is arranged vertically. The drum part is at the top, followed by vod, piano, bass, string, ching charp, and ranad at the bottom. The ranad part includes triplet markings. A large, faint watermark of the Thai Royal Seal is visible in the background.

34

114

drum

vod

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

35

116

drum

vod

piano

sor

bass

string

ching charp

36

118

drum

vod

piano

sor

bass

string

ching charp

ranad

37

119

drum

vod

piano

bass

string

ching charp

ranad

เพลงอีสานสู่สยาม

02

♩ = 82

crash

string

sor

piano

kan

chingcharp

4

string

sor

piano

kan

chingcharp

2

7

string

sor

piano

kan

chingcharp

11

string

sor

piano

kan

chingcharp

==

14 3

string

sor

piano

chingcharp

18

string

piano

kan

chingcharp

21

string

sor

piano

kan

chingcharp

4

25

string

piano

kan

chingcharp

This block contains the musical notation for measures 25 through 27. The string part begins with a treble clef and a key signature of one flat. The piano part is in a grand staff. The kan part is in a single treble clef. The chingcharp part is in a single treble clef. A large watermark of Lord Ganesha is visible in the background.

28

string

sor

piano

kan

chingcharp

This block contains the musical notation for measures 28 through 30. The string part begins with a treble clef and a key signature of one flat. The sor part is in a single treble clef. The piano part is in a grand staff. The kan part is in a single treble clef. The chingcharp part is in a single treble clef. A large watermark of Lord Ganesha is visible in the background.

31

string

sor

piano

kan

chingcharp

34

string

sor

piano

kan

chingcharp

The musical score is divided into two systems. The first system covers measures 31 to 33, and the second system covers measures 34 to 36. Each system includes five staves: string, sor, piano, kan, and chingcharp. The string part in measure 31 features a sustained chord. The sor part has a melodic line. The piano part has a complex rhythmic pattern. The kan part has a melodic line. The chingcharp part has a rhythmic pattern. A large watermark of a Thai deity is visible in the background.

6

37

string

sor

piano

chingcharp

41

string

sor

piano

chingcharp

44

string

piano

kan

chingcharp

Detailed description: This musical score page contains measures 37 through 44. It features six staves: string, sor, piano, chingcharp, kan, and chingcharp. Measures 37-40 are grouped by a double bar line. Measures 41-43 are grouped by another double bar line. Measure 44 is the final measure on the page. The string part has a melodic line starting at measure 41. The sor part has a melodic line starting at measure 41. The piano part has a complex melodic line starting at measure 37. The chingcharp part has a complex melodic line starting at measure 37. The kan part has a melodic line starting at measure 44. The chingcharp part has a complex melodic line starting at measure 37.

47 7

string

sor

piano

chingcharp

==

50

string

sor

piano

kan

chingcharp

The musical score is written for five instruments: string, sor, piano, kan, and chingcharp. The score is divided into two systems, measures 47-49 and measures 50-52. The string part plays a melodic line in the first system and a whole note in the second system. The sor part plays a whole note in the first system and a whole note in the second system. The piano part plays a complex rhythmic pattern in the first system and a complex rhythmic pattern in the second system. The kan part plays a whole note in the first system and a whole note in the second system. The chingcharp part plays a rhythmic pattern in the first system and a rhythmic pattern in the second system. A large watermark of a deity is visible in the background.

8

53

crash

string

sor

bass

piano

kan

chingcharp

55

ranad

string

sor

bass

piano

kan

chingcharp

The musical score is written for a traditional ensemble. It consists of two systems of staves. The first system (measures 53-54) includes parts for crash, string, sor, bass, piano, kan, and chingcharp. The second system (measures 55-56) includes parts for ranad, string, sor, bass, piano, kan, and chingcharp. The notation is in Western staff notation, with various rhythmic values and articulations. A large watermark of a traditional Thai figure is visible in the background.

58

ranad

string

sor

bass

piano

chingcharp

60

ranad

string

sor

bass

piano

kan

chingcharp

The musical score is written for a traditional ensemble. It consists of two systems of staves. The first system (measures 58-59) includes staves for ranad (melodic line with triplets), string (chords), sor (melodic line), bass (bass line), piano (piano accompaniment), and chingcharp (percussion). The second system (measures 60-61) includes staves for ranad, string, sor, bass, piano, kan (melodic line), and chingcharp. The score is marked with measure numbers 58, 60, and 61. A large watermark is visible in the background.

10

63

ranad

string

bass

piano

kan

chingcharp

==

66

ranad

string

bass

piano

kan

chingcharp

69

ranad

string

sor

bass

piano

chingcharp

72

ranad

string

sor

bass

piano

chingcharp

Double bar line

12

75

string

sor

bass

piano

kan

chingcharp

==

78

ranad

string

sor

bass

piano

chingcharp

80

13

crash

ranad

string

sor

bass

piano

kan

chingcharp

82

string

sor

bass

piano

kan

chingcharp

The musical score is written for a Thai ensemble. It consists of three systems of staves. The first system (measures 80-81) includes parts for crash, ranad, string, sor, bass, piano, kan, and chingcharp. The second system (measures 82-83) includes parts for string, sor, bass, piano, kan, and chingcharp. The third system (measures 84-85) includes parts for kan and chingcharp. The score is written in standard musical notation with treble and bass clefs. The ranad part features a triplet and a sextuplet in measure 80. The string part has a long note in measure 81. The sor part has a long note in measure 82. The bass part has a long note in measure 82. The piano part has a long note in measure 82. The kan part has a long note in measure 82. The chingcharp part has a long note in measure 82. A large, faint watermark of a Thai temple is visible in the background.

14

85

string

sor

bass

piano

kan

chingcharp

88

ranad

string

sor

bass

piano

kan

chingcharp

91

ranad

string

sor

bass

piano

kan

chingcharp

94

crash

string

sor

bass

piano

kan

chingcharp

ขนานนาม

สถาปนา

03

♩ = 73

drum

ranad

bass

piano

string

vod

pick

ching

5

drum

ranad

bass

piano

string

pin

vod

pick

ching

2

8

drum

ranad

bass

piano

string

pin

vod

pick

ching

11

drum

ranad

bass

piano

string

pin

vod

pick

ching

15 3

drum

bass

piano

string

pin

vod

pick

ching

19

drum

ranad

bass

piano

string

vod

pick

ching

4

22

drum

ranad

bass

piano

string

pin

vod

pick

ching

26

drum

ranad

bass

piano

string

pin

vod

pick

ching

30 5

drum

ranad

bass

piano

string

pin

vod

pick

ching

34

drum

ranad

bass

piano

string

pick

ching

6

37

drum

ranad

bass

piano

string

pin

pick

ching

41

drum

ranad

bass

piano

string

vod

pick

ching

...

45 7

drum

ranad

bass

piano

string

pin

pick

ching

49

drum

ranad

bass

piano

string

vod

pick

ching

8

52

drum

ranad

bass

piano

string

pin

vod

pick

ching

56

drum

ranad

bass

piano

string

pin

vod

pick

ching

59 9

drum

bass

piano

string

pin

vod

pick

ching

63

drum

ranad

bass

piano

string

pin

vod

pick

ching

10

66

drum

ranad

bass

piano

string

pick

ching

69

drum

ranad

bass

piano

string

pin

pick

ching

The musical score is presented in two systems. The first system begins at measure 66 and the second at measure 69. The instruments are arranged vertically: drum, ranad, bass, piano, string, pick, and ching. The ranad part includes a unique tablature system with letters 'A' and 'B' and numbers. The piano part is written in a grand staff (treble and bass clef). The string part is in a single staff. The pick and ching parts are in single staves. A large, faint watermark of a Thai deity is visible in the background of the score.

72 11

drum

ranad

bass

piano

string

vod

pick

ching

75

drum

ranad

bass

piano

string

pin

vod

pick

ching

The musical score is written for a traditional ensemble. The first system (measures 72-74) includes parts for drum, ranad, bass, piano, string, vod, pick, and ching. The second system (measures 75-77) includes parts for drum, ranad, bass, piano, string, pin, vod, pick, and ching. The ranad part includes a tablature with numbers 0-3. The string part includes a tablature with numbers 0-8. The pin part includes a tablature with numbers 0-8. The vod part includes a tablature with numbers 0-8. The pick part includes a tablature with numbers 0-8. The ching part includes a tablature with numbers 0-8. The piano part includes a tablature with numbers 0-8. The bass part includes a tablature with numbers 0-8. The drum part includes a tablature with numbers 0-8. The string part includes a tablature with numbers 0-8. The pin part includes a tablature with numbers 0-8. The vod part includes a tablature with numbers 0-8. The pick part includes a tablature with numbers 0-8. The ching part includes a tablature with numbers 0-8.

12

79

drum

bass

piano

string

pin

vod

pick

ching

82

drum

ranad

bass

piano

string

pin

pick

ching

The musical score is divided into two systems, measures 79-82. The first system (measures 79-81) features a drum part with a complex rhythmic pattern, a bass line, a piano accompaniment, and a string section. The second system (measures 82-84) introduces a ranad part with a specific rhythmic pattern, along with the other instruments. The score is written in a Western musical notation style, with a key signature of one flat and a time signature of 4/4. A large, stylized watermark of a deity is visible in the background of the score.

85 13

drum

ranad

bass

piano

string

pin

vod

pick

ching

87

drum

ranad

bass

piano

string

pin

vod

pick

ching

The musical score is written for a traditional Thai ensemble. It consists of two systems of staves. The first system starts at measure 85 and the second at measure 87. The instruments are: drum (top staff), ranad (two staves, A and B), bass, piano, string, pin, vod, pick, and ching. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and fingerings. A large, faint watermark of a Thai royal seal is visible in the background of the score.

ชัยสุนทรผู้

กล้า

04

♩ = 75

crash

string

♩ = 75

bass

piano

sor

ching

string

bass

piano

sor

kan

ching

2

5

crash

string

bass

piano

sor

vod

kan

ching

7

string

bass

piano

vod

kan

ching

The musical score is written for a 12-part ensemble. The first system (measures 5-6) includes parts for crash, string, bass, piano, sor, vod, kan, and ching. The second system (measures 7-8) includes parts for string, bass, piano, vod, kan, and ching. The score features complex rhythmic patterns, including triplets and sixteenth notes, and dynamic markings like 'piano' and 'crash'.

9 3

string

bass

piano

vod

kan

ching

11

crash

string

bass

piano

kan

ching

The musical score is written for a multi-instrument ensemble. The first system (measures 9-10) features a string section with a long note in measure 9 and a melodic line in measure 10. The bass line consists of quarter notes. The piano, vod, kan, and ching parts are more complex, with the vod part featuring a triplet in measure 10. The second system (measures 11-12) introduces a crash cymbal in measure 11. The string section has a short melodic phrase in measure 11 and a longer one in measure 12. The bass line continues with quarter notes. The piano, kan, and ching parts continue their melodic and harmonic development.

4

13

string

bass

piano

sor

ching

==

15

string

bass

piano

ching

16

string

bass

piano

kan

ching

18

string

bass

piano

vod

ching

6

20

crash

string

bass

piano

ching

=

22

string

bass

piano

sor

ching

24 7

string

bass

piano

kan

ching

Measure 24: String (treble clef) has a whole note chord (F#4, A4, C5). Bass (bass clef) has a whole note (F#2). Piano (treble clef) has a complex rhythmic pattern with many beamed notes. Kan (treble clef) has a similar pattern. Ching (treble clef) has a pattern with many rests.

Measure 25: String (treble clef) has a quarter note (F#4), an eighth note (A4), and a quarter note (C5). Bass (bass clef) has a whole note (F#2). Piano (treble clef) continues the complex pattern. Kan (treble clef) continues the pattern. Ching (treble clef) continues the pattern.

26

string

bass

piano

vod

ching

Measure 26: String (treble clef) has a whole note chord (F#4, A4, C5). Bass (bass clef) has a whole note (F#2). Piano (treble clef) has a complex rhythmic pattern. Vod (treble clef) has a similar pattern. Ching (treble clef) has a pattern with many rests.

Measure 27: String (treble clef) has a quarter note (F#4), an eighth note (A4), and a quarter note (C5). Bass (bass clef) has a whole note (F#2). Piano (treble clef) continues the complex pattern. Vod (treble clef) continues the pattern. Ching (treble clef) continues the pattern.

8

28

crash

string

bass

piano

sor

ching

==

30

string

bass

piano

sor

ching

32

string

bass

piano

kan

ching

34

string

bass

piano

vod

ching

10

36

crash

string

bass

piano

ching

Musical score for measures 36-37. The score includes staves for crash, string, bass, piano, and ching. A large watermark of Lord Ganesha is visible in the background.

=

38

string

bass

piano

sor

ching

Musical score for measures 38-39. The score includes staves for string, bass, piano, sor, and ching. A large watermark of Lord Ganesha is visible in the background.

40

string

bass

piano

sor

kan

ching

42

string

bass

piano

vod

ching

12

44

crash

string

bass

piano

ching

45

string

bass

piano

sor

ching

The musical score is divided into two systems. The first system, labeled '12' and '44', contains five staves: 'crash', 'string', 'bass', 'piano', and 'ching'. The 'crash' staff has a single double bar line. The 'string' staff has a treble clef and a key signature of one sharp (F#), with a whole note chord. The 'bass' staff has a bass clef and a whole note chord. The 'piano' and 'ching' staves have treble clefs and contain complex rhythmic patterns with many beamed notes and rests. The second system, labeled '45', contains five staves: 'string', 'bass', 'piano', 'sor', and 'ching'. The 'string' staff has a treble clef and a whole note chord. The 'bass' staff has a bass clef and contains a rhythmic pattern. The 'piano' staff has a treble clef and contains a complex rhythmic pattern. The 'sor' staff has a treble clef and contains a rhythmic pattern. The 'ching' staff has a treble clef and contains a rhythmic pattern. A large watermark of Lord Ganesha is visible in the background.

47

string

bass

piano

chor

ching

49

string

bass

piano

ching

50

string

bass

piano

ching

This musical score page contains measures 47 through 50. It is organized into three systems, each with four staves: string (treble clef), bass (bass clef), piano (treble clef), and ching (treble clef). Measure 47 features a string part with a whole note chord of three flats and an octave sign, and a bass part with a whole note chord of two flats and an octave sign. Measure 48 shows more complex rhythmic patterns in the piano and ching parts. Measure 49 begins with a double bar line and a repeat sign, followed by a string part with a whole note chord of three flats and an octave sign. Measure 50 continues the complex rhythmic patterns in the piano and ching parts. A large, faint watermark of a circular emblem is visible in the background of the page.

14

51

string

bass

piano

ching

==

52

crash

string

bass

piano

kan

ching

==

15

53

string

bass

piano

kan

ching

55

string

bass

piano

vod

ching

16

57

string

bass

piano

sor

vod

ching

59

crash

string

bass

piano

sor

ching

60

crash

string

bass

piano

kan

ching

62

string

bass

piano

vod

kan

ching

18

64

string

bass

piano

vod

ching

The musical score for measures 64 and 65 features five staves. The string staff (treble clef) begins with a whole rest followed by a half note G4, then a half note A4, and a half note B4, ending with a whole rest. The bass staff (bass clef) has a whole note G2, a half note A2, a half note B2, and a whole note C3. The piano staff (treble clef) has a whole note G4, a half note A4, a half note B4, and a whole note C5. The vod staff (treble clef) has a whole note G4, a half note A4, a half note B4, and a whole note C5. The ching staff (treble clef) has a whole note G4, a half note A4, a half note B4, and a whole note C5.

19

66

string

bass

piano

sor

ching

The musical score for measures 66 and 67 features five staves. The string staff (treble clef) begins with a whole rest followed by a half note G4, then a half note A4, and a half note B4, ending with a whole rest. The bass staff (bass clef) has a whole note G2, a half note A2, a half note B2, and a whole note C3. The piano staff (treble clef) has a whole note G4, a half note A4, a half note B4, and a whole note C5. The sor staff (treble clef) has a whole note G4, a half note A4, a half note B4, and a whole note C5. The ching staff (treble clef) has a whole note G4, a half note A4, a half note B4, and a whole note C5.

68

crash

string

bass

piano

ching

==

70

string

bass

piano

kan

ching

==

20

72

string

bass

piano

vod

kan

ching

=

74

string

bass

piano

sor

ching

76

crash

string

bass

piano

ching

Musical score for measures 76-77. The score includes staves for crash, string, bass, piano, and ching. A large watermark of Lord Ganesha is visible in the background.

78

string

bass

piano

kan

ching

Musical score for measures 78-79. The score includes staves for string, bass, piano, kan, and ching. A large watermark of Lord Ganesha is visible in the background.

22

80

string

bass

piano

vod

kan

ching

22

==

82

string

bass

piano

sor

ching

22

84

crash

string

bass

piano

ching

Measure 84: The crash instrument has a single note. The string instrument has a half note. The bass instrument has a half note. The piano instrument has a half note. The ching instrument has a half note.

85

string

bass

piano

ching

Measure 85: The string instrument has a half note. The bass instrument has a half note. The piano instrument has a half note. The ching instrument has a half note.

Measure 86: The string instrument has a half note. The bass instrument has a half note. The piano instrument has a half note. The ching instrument has a half note.

24

86

string

bass

piano

kan

ching

=

88

string

bass

piano

kan

ching

25

90

string

bass

piano

vod

ching

=

92

crash

string

bass

piano

ching

26

94

string

bass

piano

sor

ching

==

96

string

bass

piano

sor

ching

==

27

98

string

bass

piano

kan

ching

100

crash

string

bass

piano

vod

ching

==

28

102

string

bass

piano

vod

ching

104

string

bass

piano

sor

ching

106

string

bass

piano

sor

kan

ching

108

crash

string

bass

piano

sor

ching

30

110

string

bass

piano

sor

kan

ching

=

112

string

bass

piano

kan

ching

114

string

bass

piano

sor

vod

kan

ching

116

string

bass

piano

sor

vod

ching

This musical score page contains two systems of staves, numbered 114 and 116. Each system includes seven staves: string, bass, piano, sor, vod, kan, and ching. The string part in both systems features a series of chords in the first measure, followed by a melodic line in the second measure. The bass part provides a simple harmonic foundation with a few notes. The piano part is more complex, featuring a series of chords and a melodic line. The sor, vod, kan, and ching parts are also complex, featuring a series of chords and a melodic line. The score is written in a standard musical notation with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). A large, faint watermark of a circular emblem is visible in the background of the page.

32

118

crash

string

bass

piano

sor

vod

ching

119

crash

string

bass

piano

sor

vod

ching

6 3

ภาพสินธุ์รำลึก

05

♩ = 90

drum

pong

piano

♩ = 90

string

kan

vote

drum

pong

piano

pin

bass

string

kan

48 13

vote

drum

pong

piano

pin

bass

string

kan

50

vote

drum

pong

piano

pin

bass

string

The musical score for page 179, measures 48-50, is presented in a multi-staff format. The instruments are listed on the left: vote, drum, pong, piano, pin, bass, string, kan, vote, drum, pong, piano, pin, bass, and string. The score is divided into three systems. The first system (measures 48-50) features a complex rhythmic pattern with triplets and sixteenth notes. The second system (measures 51-52) continues the pattern with a focus on the drum and pong parts. The third system (measures 53-54) shows a more melodic development for the piano and pin parts. A large watermark is visible across the center of the page.

ภาคผนวก ข.

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

เรื่อง บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์

ข้อมูลเบื้องต้น

1. ชื่อผู้สัมภาษณ์

.....

2. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

.....

3.สถานภาพ

() ผู้นำชุมชน
เจ้าเมือง

() ปราชญ์ท้องถิ่น

() ผู้สืบเชื้อสาย

() พระ

() นักดนตรี

() ผู้ประพันธ์

เพลง

3. สถานที่ให้สัมภาษณ์

.....

4. วัน เดือน ปี

.....

รายการสัมภาษณ์

1. ประวัติที่มาของชุมชนเมืองกาฬสินธุ์ มีความเป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

2. เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์เมืองกาฬสินธุ์ มีเหตุการณ์สำคัญอะไรบ้าง

.....

.....

.....

3. สถานที่สำคัญและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของเมืองกาฬสินธุ์ มีที่ใดบ้าง มีความสำคัญอย่างไร

.....

.....

.....

4. คำขวัญของจังหวัดกาฬสินธุ์ มีกี่คำขวัญ มีที่มาอย่างไร

.....

.....

.....

5. วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ของชุมชนเมืองกาฬสินธุ์มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

6. ศิลปด้านต่างๆของชุมชนเมืองกาฬสินธุ์ มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

7. ชุมชนเมืองกาฬสินธุ์ปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

8. ในการสร้างสรรค์บทเพลง มีหลักการและแนวคิดอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

9. การบรรจุกทำนองเพลงลงในบทประพันธ์ มีหลักการและแนวคิดอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

10. การสร้างสรรค์ดนตรีประกอบบทเพลง มีแนวคิดอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

11. ในการขับร้องเพลงประกอบดนตรี มีหลักการอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

12. การสร้างสรรค์ดนตรีร่วมสมัย ควรมีขอบเขตในการสร้างสรรค์อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

เรื่อง บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์

ข้อมูลเบื้องต้น

1. ชื่อผู้สัมภาษณ์

2. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

.....

- ### 3. สถานภาพ

() นักร้อง / นักดนตรี

() ដួច

() ដ្ឋានមនុស្ស

() ศิลปินภูมิปัญญาท้องถิ่น

- #### 4. สถานที่สัมภาษณ์

.....

5. วัน เดือน ปี

.....

รายการสัมภาษณ์

แนวทางการสร้างสรรค์บทเพลงเล่าเรื่องตำนานบรรพชนคนกาฬสินธุ์ ควรดำเนินการ
อย่างไรบ้าง

[illegible]

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

1. คุณครูทัศนีย์ ขุนทอง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง สาขา
ศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย- คีตศิลป์) พ.ศ. 2555
ที่อยู่ 312 ซอยปานทิพย์ 2 แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร
สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2564
2. นางสุพัตรา วิวัฒน์เกษมชัย ข้าราชการบำนาญ
ที่อยู่ 3/3 บ้านพักพาณิชย์จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดกาฬสินธุ์
ถนน บายพาสเลี่ยงเมือง ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์
สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 8 มกราคม 2564
3. พระครูปฐมปัญญาคุณ (ธงชัย) เจ้าอาวาสวัดปฐมปฏิมากร
ที่อยู่ วัดปฐมปฏิมากร หมู่ 1 บ้านกลางหมื่น อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์
สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2564
4. นายจิรวุฒิ นิลฉาย ศิลปินอิสระ
ที่อยู่ 71 ถนนอนรรฆนาค ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์
สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2564
5. นายจารุวัฒน์ บุญเพิ่ม นายกเทศมนตรีเมืองกาฬสินธุ์
ที่อยู่ สำนักงานเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์
สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2565

ภาพการดำเนินงานวิจัย

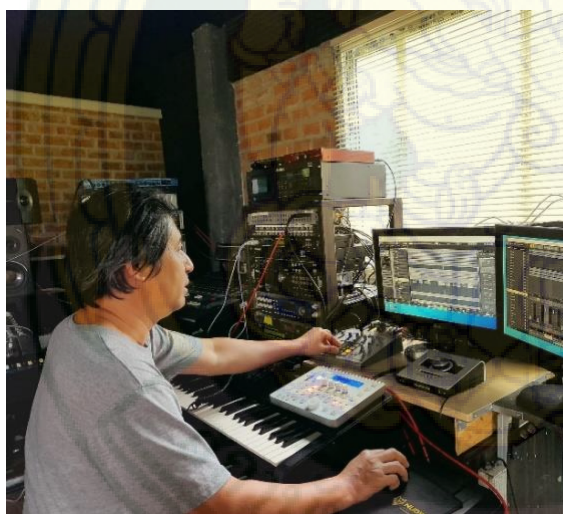
สัมภาษณ์ เจ้าอาวาสวัดปฐมปฏิมากร และผู้นำชุมชนบ้านกลางหมื่น

สัมภาษณ์ นายจรรุวัฒน์ บุญเพิ่ม
นายกเทศมนตรีเมืองกาฬสินธุ์

สัมภาษณ์ นายจิรวัฒน์ นิลฉาย ศิลปินอิสระ

บันทึกเสียง

ภาคผนวก ค.
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวศิริวรรณ จันทร์สว่าง
 วัน เดือน ปี 7 พฤศจิกายน 2508
 สถานที่เกิด จังหวัด อำนาจเจริญ
 ที่อยู่ปัจจุบัน 31 ถนน สนามบิน ตำบล กาฬสินธุ์ อำเภอเมือง
 จังหวัด กาฬสินธุ์ 46000
 ประวัติการศึกษา พ.ศ.2551 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 พ.ศ.2531 ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์
 (สาขาคีตศิลป์ไทย) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
 สถานที่ทำงาน วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
 กระทรวงวัฒนธรรม
 11 ถนน สนามบิน ตำบล กาฬสินธุ์ อำเภอ เมือง
 จังหวัด กาฬสินธุ์ 46000
 ตำแหน่งปัจจุบัน ครูชำนาญการ วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์
 สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

